

EINO LEINO
JAANA RÖNTY
ROMAANI

KUSTANNUSOSAKEYHTIÖ OTAVA HELSINKI

EINO LEINO

JAAANA RÖNTY

ROMAANI

HELSINGISSÄ
KUSTANNUSOSAKEYHTIÖ OTAVA

HELSINGISSÄ
OSÄKEYHTIÖ WEILIN & GÖÖS AKTIEBOLAG
1907

I.

Tuolla kaukana Suomen sydänmailla, missä mustat vedet seisovat liikkumattomina hallaisissa rämeissä, oli Jaana Rönny'n koti.

Se sijaitsi yksinäisen metsä-maantien varrella, kahden pikkukaupungin välissä, joita kymmenpeninkulmainen autio ja kolkko korpitaival erotti toisistaan. Majatalot olivat harvassa, tie aina joko vetelä tahi kuoppuralla. Kyliä ei ollut muita kuin yksi ainoa, kolmen peninkulman päässä pohjoisemmasta kaupungista.

Matkamiehet, varsinkin rahdinvetäjät, poikkesivat Rönny'n mökkiin mielellään. Mökin emäntä, jota Holli-Reetaksi sanottiin, kiehautti kupin kuumaa kahvia tuossa tuokiossa; isännällä taas, synkällä ja rokon-arpisella Iikka Rönnyllä, oli aina toisen tuvan piironkikaapissa tilkka sitä kermää, jota ei kissa juo.

Mökki itse oli ylempänä törmällä. Siinä oli kaksi tupaa ja kamaripöksä porstuan perässä. Sauna sijaitsi kivenheiton päässä edellisestä pienen metsäjärven rannalla, jota Kuikkalammeksi sanottiin.

Maanviljelys ei mökissä menestynyt. Halla pani kaikki puhtaaksi, Kuikkalampi huokui kylmää kautta kesäkauden ja upottava suo sen pohjoispäässä lähetti ilmaan loppumattomat parvet suuria, hallavasulkaisia surman lintuja, jotka kosteilla siivillään tukahduttivat kaikki, mikä maassa oli kaunista elämää ja kukkimista.

Saunassa asui Jaana isännän äidin, ikälopun Miina Rönnyyn kera, jota ylipäänsä vain mumoksi nimitettiin. Samoin kuin Iikka Rönty itse oli tämä kotoisin vielä synkemmästä sydänmaasta, kaukaa tuon pohjoisen kaupungin takaa, pietismin ja petäjäleivän iankaikkisista korpikylistä, missä kuolema oli ainoa kunnanlääkäri ja jumalan sana ainoa särvin ahdistetuille sydämille.

Mummo oli ankara kasvattaja.

Oikeastaan olisi Jaanan hänen mielestään pitänyt kuolla. Se olisi ollut paras takaus hänen taivaalliselle perinnölleen.

Mutta Jaana jäi kuin jäikin elämään. Eikä kulunut aikaakaan, kun hento kukkanen jo osoitti, että sen syvät juuret olivat tässä eikä tuonen tuonpuolisessa maailmassa.

Epäilemättä teki mummon piiska parastaan. Hän löi mielellään ja hartaasti ikäänkuin olisi muokannut Herran viinamäkeä. Jaana huusi niin paljon kuin jaksoi ja sätkytteli sääriään innostuksella, joka ei voinut olla jumalasta, vaan isästä perkeleestä.

Muuten ei mummo suinkaan ollut pelkkä mörökölli. Hänellä oli myös lempeät hetkensä, jolloin hän kertoi monta kaunista ja pöyristyttävää tarinaa kyöpeleistä, kirkkomaasta, meninkäisistä sekä yleensä luonnon hyvistä ja pahoista haltioista. Enimmäkseen kuitenkin pahoista, sillä ne olivat sekä elävämmät että mahtavammat.

Jaana kuunteli silmät selällään.

Mummon tarinat olivat kaikki tosia. Ne olivat sattuneet, jollei aina juuri hänelle itselleen, niin kaikissa tapauksissa jollekin hyvin läheiselle sukulaiselle tai tuttavalle.

Yksi niistä piirtyi Jaanan poveen tulikirjaimilla. Vielä täyskasvaneenakaan hän ei voinut muistella sitä sielussaan syvästi kauhistumatta.

Se oli tapahtunut mummolle itselleen hänen nuorena ollessaan.

Hän oli hiihtänyt kahden korpitalon väliä hämärtyvässä talvi-yössä. Silloin hän oli kuullut aivan selvään, miten kova hanki taittui hänen takanaan. Oli ollut aivan kuin olisi kaahlannut siellä mies suurissa saappaissaan. Hän katsoo järelelleen; ei näy ketään. Hän hiihtää eteenpäin, niin ala taas kuulua sama ääni ja ähkiminen. Silloin ei mummo ollut enää muuta odottanut, vaan lukenut isämeitänsä, jonka onneksi oli ulkoa muistanut, ja lähtenyt hiihtämään, minkä käpälät kannattivat. Likomärkänä ja henkiihieverissä hän oli päässyt lähimpään taloon.

— Mikä mies se oli? uskaltaa Jaana puoli-ääneen kysyä.

— Kukas muu kuin se vanha, vastaa mummo. Perkele se oli, hän, joka käy ympäri niinkuin kiljuva jalopeura.

— Mitä se tahtoi mummosta?

— Mitä lie tahtonut.

Eikä Jaana tohdi tutkia enempää.

Mutta mummo myhähtää hetken perästä ikäänkuin jatkaen äskeistä ajatusjuoksuaan:

— Minä olin siihen aikaan rippikoulu-ijässä, letti niin pitkä, että pohkeita pieksi. Semmoisille se kuuluu kovin perso olevan.

Jaana laskee vuosia sormillaan. Suurella pelolla hän ajattelee sitä aikaa, jolloin hän itse joutuisi rippikoulu-ikään ja jolloin hänen oma palmikkonsa alkaisi pitkin pohkeita häilähdellä.

Päivä pilkistää joskus saunan peräseinän kämmenenkokoisesta ikkunasta. Kun siitä ulos kurkistaa, näkee palasen synkkää, seisovaa metsälampea ja sen takana taipaleen epätoivoista, räähkämäntyistä rämettä.

Tämä näköala painui syvälle Jaanan sydämeen, painui murenemattomaksi muistoksi hänen elämänsä ensimmäisistä vuosista ja lapsuutensa karsta-kiiluvasta kodista.

Kuudentoista vanhana pääsi Jaana Herran pöytään.

Hän oli silloin jo täyskasvanut tyttö, rinnat ripeät, silmät suuret ja räiskyvät kuin revontuli. Palmikko alkoi todellakin jo yli lanteiden läikkyä. Hän suuresti häpesi sitä.

Rippikoulussa hän tapasi läheisen majatalon pojan, Heikki-nimisen, jonka hän tosin tunsikin ennaltaan, vaikka he tähän saakka eivät olleet monta sanaa keskenään vaihtaneet. He olivat paljon yksissä. Toiset toverit rupesivat jo nimitämään heitä sulhoksi ja morsiameksi.

Itse he eivät puhuneet koskaan rakkaudesta mitään.

Yöt nukkui Jaana aitassa yksinään. Päivän istui hän kangaspuiden ääressä porstuan peräkammarissa. Hän kutoi niin, että käsivarsia kivisti. Kauas kuului tielle hilpeä helske, koska Jaana polkusia polki ja sukkula hänen jänteissä kässissään suikahteli.

Heikki kävi joskus häntä aitassa katso-
massa.

Niin tuli syksy ja talvi. Eivätkä he vielä-
kään olleet puhuneet rakkaudesta mitään.

Eräänä iltana kuuli Jaana aisakellon mäikä-
vän maantiellä. Kamarin ovi tempaistiin auki
ja kynnykselle ilmestyi kauppias Simo Luikari-
nen Lentuan kylästä, saman maantien varrelta,
suuressa susinahka-turkissaan.

— Hoi! Onko täällä ketä?

Hän oli erehtynyt ovesta ja yritti jo kääntyä
takaisin. Mutta sitten huomasi hän Jaanan kan-
gaspuiden takaa. Hän saapasti sisälle ja ojensi
kätensä tuttavallisesti.

— Päivää, vaikka iltapa tuo taitaa ollakin.
Siinä se on tyttö, joka yhä vaan kasvaa ja ko-
mistuu.

Hän tuli yhä lähemmäksi. Hän palaili kaupp-
matkoiltaan etelästä ja tuoksui vahvasti kaupun-
kiviinoille ja konjakille.

Jaana pakeni kangaspuiden taa.

— Ka, ka, kun pelkää. En minä purematta
niele.

Syntyi todellinen kilpajuoksu heidän välillään.

Lopuksi sai kauppias kuitenkin kiinni hänet
ja sulki suuren turkkinsa sisään, samalla kuin
hänen toinen kätensä pyrki tunnustelemaan, mitä
Jaanalla röijyn alla oli.

Silloin puri Jaana häntä sormeen.

Iikka Rönty oli heti aisakellon äänen kuul-
tuaan rientänyt kartanolle korkeata vierasta vas-
taan. Riisuttuaan hevosen hän nyt parhaiksi

ilmestyi kamarin ovelle katsomaan, mikä meteli siellä oli.

Kauppias näytti hänelle purtua peukaloaan.

— Susi sinulla taitaakin olla tyttärenä eikä ihminen.

Iikka Rönty suuttui harvoin, mutta kun hän suuttui, hän oli hirmuinen vihassaan. Sanaa sanomatta tarttui hän Jaanan pitkään palmikkoon, vei hänet talliin, veti kuin juhdan perässään, otti piiskan seinältä ja peittosi hänet pahanpäiväiseksi.

Sinä yönä lähti Jaana karkuun. Hän juoksi koko matkan siihen majataloon saakka, missä Heikki asui. Milloinkaan hän ei sanonut enää kodin ovea avaavansa.

Pidettiin yhteinen neuvottelu.

Heikki sanoi, että palvelijattaret kaupunkipaikoissa ansaitsivat hyviä palkkoja. Jaanalla oli eräs hyvä ystävä Helsingissä, joka oli joskus kirjoittanut hänelle. Mutta hän ei tiennyt sen osotetta.

Heikki sanoi, että Helsingissä olivat palkat parhaat. Jaanan teki itsensäkin kovin mieli sinne. Heikki lupasi kyyditä hänet omalla hevosellaan lähimpään kaupunkiin etelässä, josta rautatie alkoi. Jaanalla oli itsellään sen verran rahaa, että se riitti piletiksi.

Rakkaudesta ei mainittu sanaakaan.

Mutta ennen kuin he kaupungin rautatie-asmalla toisensa hyvästelivät, oli heidän välillään

jo sovittu siitä, että Jaana palajaisi takaisin kahden vuoden perästä, jolloin Heikillä olisi talon ohjat käsissään. Silloin heidän myöskin sopisi häitä viettää.

Heikki lupasi lähettää Jaanan muuttokirjan.

Jaana saapui Helsinkiin aamulla ani varhain. Päiväkauden käveli hän pitkin outoja katuja ja toreja. Illalla rupesi häntä väsyttämään.

Evästä hänellä oli nyytissä, joten hänen ei nälkä tullut. Mutta hän ei tiennyt, mistä hän saisi yösijan itselleen.

Hän kuuli ihmisten ympärillään puhuvan outoa kieltä, jota hän ei ymmärtänyt. Jokainen suomen sana täytti hänen mielensä suurella ja lämpimällä ilolla. Mutta jos hän jonkun suomea-puhuvan puoleen kääntyi, tämä vain murahti ja meni menojaan.

Jaana päätteli, että ihmiset mahtoivat olla hyvin ylpeitä täällä.

Kaksi työmiestä seisoi Alpertin ja Eerikin-kadun kulmassa. Jaana kuuli, että he puhuivat suomea ja lähestyi heitä.

— Iltaa, hän sanoi.

— Iltaa, iltaa. Mitäs tyttö asioi?

— Taitaa olla sulhanen kadoksissa?

— Tepä tuota ette näytä ylpeiltä, sanoi Jaana. Neuvokaa, hyvät ihmiset, mistä minä saisin yö-

sijan. Enhän minä osaa niihin keskievareihin mennä.

— Taidat olla maalta?

— Mistäs minä. Tämän päivää täällä kävelyt olen. Auttakaa nyt ihmistä hädässä, sillä minä jään muuten hangelle. Ja olisi minulla rahaakin sen verran, että voisin yhden yön maksaa.

Miehet katsoivat toisiinsa. Nähtävästi heitä liikutti Jaanan hätä.

— Otatko sinä vai otanko minä? virkkoi toinen heistä.

— Perhe on minullakin, mutta taitaa pienempi olla. Mennään sitten meille, tyttö.

He erosivat. Mies vei hänet kotiinsa, joka oli jossakin hautuumaan puolella. Hänellä oli vaimo ja neljä lasta. Ne asuivat kaikki pienessä, ahtaassa kamarissa pihan perällä.

— Maalta tullut tyttö, joka on yösijan tarpeessa, selitti mies eukolleen. Sanoo maksavansa puolestaan.

Vaimo katsoi epäilevästi Jaanaan, mutta teki kuitenkin hänelle tilan lattialle. Aamulla, kun he heräsivät, otti Jaana rahakukkaron taskustaan ja kysyi, mitä yösija maksoi. Vaimo viivytteli vastaustaan.

— Anna, minkä annat. Tokkopa sinulla lie liikoja rahoja, tyttö rukka.

Mutta kun Jaana aukasi kukkaronsa ja sieltä putosi viidenmarkan paperiraha ja kuului ho-

peitakin helisevän, muutti eukko kokonaan puheenpartensa.

— Rikashan sinä oletkin, tyttö. Lainaa toki minulle vähän, kun on niin suuri köyhyys meillä, mies työtön ja lapsilauma huutamassa. Mitäs me yösijasta! Ei sinun siitä tarvitse mitään maksaa.

— Paljonko te tahtoisitte? kysyi tyttö.

— Paras, kun kaikki annat. Pudotat vielä pörssisi; etpä näy olevan tottunut rahoja pitelemään. Taikka ne sinulta joku varastaa. Etkä sinä usko, tyttö kulta, kuinka paljon pahantekijöitä on täällä kaupungissa.

Jaana antoi kukkaronsa.

Sen päivän hän käveli taas pitkin katuja ja palasi illalla takaisin majapaikkaansa nälkäisenä ja väsyneenä.

— Jospa minä saisin jonkun markan, hän sanoi eukolle. Ostaisin ruokaa itselleni.

— Saat sinä toki ruokaa meiltäkin, selitti eukko. Ei sinun sitä varten tarvitse ruveta vähiä rahojasi menettämään.

Jaana tyytyi siihen, mutta häntä kadutti jo, että oli ollenkaan luopunut kukkarostaan. Mies tuli yöllä kotiin humalassa ja piti kovaa mekastusta. Aamulla syötyään Jaana rupesi jo kii-vaammin vaatimaan takaisin rahojaan.

Silloin kävi eukko äkäiseksi.

— Ole vaiti! hän sanoi. Vähänkö sinä luulet ruoan ja yösijan täällä kaupungissa maksavan?

Taikka jos et ole tyytyväinen meillä olemaan, niin kurssi keinoihisi!

Jaana uhkasi ilmoittaa asian poliisille.

— Ilmoitapahan jos tahansa. Kyllä poliisi aina tuollaisen kutjun korjaa. Tokkopa sinulla on kirjojakaan?

Jaana käveli taas päiväkauden. Mutta maailma alkoi näyttää jo hyvin mustalta hänen mielestään. Yksi ystävä hänellä täällä oli, muuan Lentuan kylän tyttö, mutta hän ei tiennyt, missä se asui. Ainoa toivo oli, että tuo sattumalta vastaan tulisi.

Illalla hän palasi takaisin majapaikkaansa.

Eteisen takana oli toinen kamari, jossa asui eräs nuori hyvännäköinen leski pienen lapsensa kera. Jaana oli häneen eilen aamulla tutustunut. Hän oli katsonut niin ystävällisesti ja osaa otta-
vasti Jaanaan, että tämän teki mieli mennä nyt hänelle vaivaansa vaikeroimaan.

Leski ottikin hänet vastaan kuin vanhan tut-
tavan. Sanoi heti arvanneensa, että Jaana oli maalta ja että hän nähtävästi oli tullut tänne rahan-ansiolle.

Jaana kertoi hänelle, miten hänen kukkaronsa oli käynyt.

— Voi, voi, lapsi parka, surkutteli leski. Et sinä niiltä ikinä penniäkään takaisin saa. Minul-
lekin ovat velassa. Kylläpä satuitkin parhaan mustalaisjoukon luokse.

Sovitettiin sitten, että Jaana nukkuisi heillä tämän yön. Huomenna lupasi leski itse lähteä hänen kanssaan tuota tuttavaa Lentuan tyttöä tiedustelemaan.

Jaana jutteli koko lyhyen elämäkertansa hänelle. Leski pudisteli päätään, päivitteli ja arveli, että Jaana oli tehnyt aivan oikein karatessaan kotoa.

— Kyllä se sittenkin taisi olla hullusti, valittelei Jaana. Mihin minä poloinen joudun täällä? Tokko mahtavat huolia tällaisesta palvelukseensaakaan?

Hänen itseluottamuksensa oli kokonaan mennyt. Leski rupesi häntä lohduttamaan.

Ei Jaanan vielä olisi tarvis epätoivoon langeta, hän sanoi. Kyllä noin sievä ja sorea tyttö aina tuli toimeen maailmassa. Mutta hullusti Jaana hänen mielestään tekisi, jos hän piiaksi rupeisi. Ainahan niitä silläkin alalla paikkoja olisi, mutta ne tuottivat niin vähän. Kenties hän voisi päästä tarjoilijattareksi ja muuksi. Niillä olivat ansiot aivan toisellaiset.

— Minä olen niin nuori ja oppimaton, suri Jaana.

— Ei se mitään. Sellaisista ne herrat juuri pitävätkin.

Mutta Jaana tahtoi vaan piiaksi. Eikä leskiäkään itsepäinen ollut. Hän katseli Jaanaa nähtävästi yhä kasvavalla mieltymyksellä.

— Tokko sinulla on edes sulhastakaan? hän kysyi.

Jaana ei tiennyt oikein, mitä vastata. Heikki hänellä tosin oli, mutta ei hänen päähänsä vielä ollut pälkähtänyt, että tämä nyt todellakin olisi hänen sulhasensa.

— Mitäs minulla semmoisia, hän sanoi.

— Kukaties kuitenkin, hymyili leski.

— Niin no, yksi, myönsi Jaana punastuen.

— Yksi kerrallaan, nauroi leski.

Lesken huone oli kerrassaan taivas Jaanan mielestä. Siellä oli kaikki siistiä ja puhdasta, piirongin päällä peili ja pikkukaluja, vieläpä oikea särmä sängyn edessä. Jaana nukkui sängynkannella, joka asetettiin kahden tuolin väliin.

Jaana nukkui nuoruuden sikeätä unta. Aamulla herätti leski hänet ja selitti, että hän jo oli hankkinut paikan hänelle. Jaana tuli hyvin iloiseksi.

Leski oli käynyt torilla. Siellä hän sanoi tavanneensa erään tuttavan rouvan, joka juuri tarvitsi Jaanan tapaista tyttöä. Palkasta voisivat he sitten tarkemmin sopia.

— Onko se oikein herrasväkeä? kysyi Jaana.

— Tietysti, nauroi leski.

— Tokko tuo tyytynee minuun?

— Se riippuu sinusta itsestäsi.

Rouva tuli puolenpäivän tienoissa. Hän oli suuri, roteva ja romoluinen ihminen, ääni karhea, kasvot lihavat ja pöhöttyneet. Jaana tunsu heti häntä kohtaan suurta vastenmielisyyttä.

— Tässäkö se on se tyttö? kysyi rouva osoittaen Jaanaa.

— Tässä, vastasi leski. Se vielä vähän ujos-
telee.

Rouva katsoi tutkivasti Jaanaan.

— Mennään, sanoi hän sitten.

He kulkivat eräitä katuja ja pistäytyivät porttikäytävästä sisälle. Nousivat ylös portaita ja tulivat keittiöön.

— Oletko sinä syönyt? kysyi rouva, nyt jo paljon leppeämmin.

— En minä vielä tänäpäivänä, vastasi Jaana.

Rouva pani ruokaa hänen eteensä pöydälle, toi lasin ja kaasi siihen olutta. Täyttipä itsekkin lasin ja kilautti Jaanan kanssa.

— Kippis sitten. Näytä nyt, että olet oikein kiltti ja tottelevainen tyttö.

Jaana maistoi, mutta hän ei voinut juoda olutta. Rouva tyhjensi lasinsa pohjaan, tyhjensi toisenkin lasin ja haukotteli.

— Minä menen vähän nukkumaan, hän sitten sanoi. En ole koko yönä silmääni ummistanut.

Taisinpa sattua kovaan taloon, ajatteli Jaana. Jos ei täällä rouvat saa nukkua, niin mitä sitten palkollinen.

Jaana oli syönyt. Hän nousi ja kiitti.

— Mitä minä tässä rupean työkseni ottamaan? hän kysyi. Kyllä rouvan täytyy neuvoa minua, minä olen niin kovin tuhma ja taitamaton.

— Levähdä nyt tämä päivä, sanoi rouva.

Hän meni menojaan.

Jaana jäi yksin keittiöön. Hän istui halko-arkun kannelle ja odotti. Kaikkialla vallitsi syvä hiljaisuus.

Hänestä tuntui hyvin merkilliseltä, että hän nyt todellakin oli saanut paikan pääkaupungissa.

Mitähän isä ja äiti siitä sanoisivat? Entä Heikki sitten, joka oli ollut niin kiltti hänelle? Totta-han tämä toki lienee ilmoittanut kotiin, että hän oli lähtenyt? Muistaisiko Heikki muutto-kirjan toimittaa?

Hän päätti heti kirjoittaa Heikille, kun olisi hiukan koteutunut tässä talossa.

Kotiin hän ei ikävöinyt. Hänen oli hyvä olla tässä niinkuin hän oli. Mutta tapaukset olivat tuosta hirveästä illasta saakka, jolloin hän oli paennut kotoaan, seuranneet toisiaan niin nopeasti, että hän oli kuin puusta pudonnut ja vähän säikähtänyt. Omatuntokin osoitti vilkkaita elonmerkkejä. Oliko hän tehnyt oikein jättäessään vanhempansa? Mitä mahtoi nyt hyvä jumala taivaassa arvella hänestä?

Hän oli tosin matkallakin säännöllisesti lue-nut aamu- ja iltarukouksensa. Nyt olivat kuitenkin hänen ulkonaiset olosuhteensa siksi omituiset, että hän katsoi kaipaavansa tavallista enempi sanan rieskan vahvistavaa vaikutusta.

Hänellä oli uusi testamentti nyytissään. Hän avasi sen ja istui ikkunan luo hiljaa lukemaan.

Heti tuntui hänestä turvallisemmalta. Tutut raamatunlauseet vaikuttivat häneen ikäänkuin tervehdys kotoisilta tantereilta. Keskeltä outoja oloja sekä vierasta, pyöräyttävää kaupunkia hän tunsii jälleen palaavansa siihen maaperään, joka oli hänen, ja siihen ajatusmaailmaan, joka mummon saunassa oli muodostu-

nut hänen henkisen minuutensa ensimmäiseksi, syvimmäksi pohjakerrokseksi.

Samalla liitelivät ja laatelivat hänen ajatuk-sensa. Nyt hän ei muistanut Heikkiä enää, ei isää, äitiä eikä kauppias Luikarista. Myöskin veljet, joista kaksi oli kotona, haihtuivat hänen mielestään. Kaikki sulj kotoiseksi, riuduttavaksi mielialaksi, mistä vain mummon tyynet, kupari-set, mutta ikäänkuin kirkastuneet kasvot ilmi elävinä pilkistivät.

Jaana ei lukenut enää. Hän itki. Hän päätti kirjoittaa nyt myös mummolle ja kiittää häntä kaikista selkäsaunoistaan. Isää hän myös päätti kiittää, mutta ei siitä, että tämä oli lyönyt häntä kauppias Luikarisen tähden. Kuitenkaan ei Jaana enää tahtonut kantaa mitään vihaa hänelle.

Äitiäkin oli hänen kiitettävä. Ja sitäpaitsi veljiään. Ne olivat aina olleet hyvät hänelle.

Niin päätti hän kiittää koko maailmaa. Ku-kaan ei ollut paha hänelle. Kaikki ne olivat hänen parastaan tarkoittaneet.

Ensimmäiseksi hänen kuitenkin oli kiitettävä jumalaa.

Jaana rukoili pitkään ja palavasti.

Hän sai olla kauan yksinään keittiössä. Vasta iltapäivällä ilmestyi rouva sinne, tukka pörrössä ja silmät sikkaralla.

— Mitä sinä tahdot? hän kysyi Jaanalta.

Hän ei näyttänyt ollenkaan enää muistavan tätä.

— Rouvan pitäisi nyt neuvoa työtä minulle, sanoi Jaana. Hävettää tässä toimeettomana koko päivää istua.

— Niin, niin, sanoi rouva hajamielisenä. Pese sitten nuo astiat vaikka!

Hän meni jälleen menojaan. Jaana pesi astiat eikä taas tiennyt, mitä työksi ottaisi. Kummallinen talo tämä, hän ajatteli. Pidetäänkö täällä aina näin helpolla palkollisja?

Tuli hämärä ja pimeä. Vähitellen alkoi kuulua liikettä muista huoneista. Auottiin ovia ja sulettiin. Keittiön läpi kulki eräs yöpukuinen neiti pitkässä paidassaan. Jaana nousi halko-arkun kannelta ja niijasi. Neiti meni ohitse häntä tervehtimättä.

Iltapäivällä ilmestyi sinne myös joku siivoojatar. Jaana koetti ryhtyä keskusteluihin hänen kanssaan, mutta tämä ei häntä ymmärtänyt. Pudisti vaan päätään ja sanoi:

— Förstår inte.

Jaana tiesi, että se oli ruotsia.

Hän odotti, että ruvettaisiin ruokaa laittamaan. Mutta ruoka tuotiinkin jostakin muualta. Jaana sai syödä jälleen, mutta mitään työtä ei vielääkään neuvottu hänelle.

Tuli ilta. Jaanan silmät menivät umpeen. Hän torkkui seinää vasten halko-arkun kannella. Rouva tuli kynttilä kädessä keittiöön.

— Nukuttaako sinua? hän kysyi.

Jaana myönsi.

— Mene vain makuulle, sanoi rouva lempeästi. Jaksat paremmin sitten.

Keittiössä oli sänky. Jaana teki työtä käskettyä, riisuutui ja meni levolle. Sitten siunasi hän itsensä ja puhalsi kynttilän sammuksiin. Unensa läpi hän oli vielä kuulevinaan ääniä eteisestä ja kulkusten helinää pihalta. Mutta sitten nukkui hän.

Hän heräsi siitä, että rouva pudisteli häntä.

— Nouse sukkelaan, tyttö! Saat mennä vieraille tarjoamaan.

Jaana kapsahti nopeasti ylös. Hänen omat vaatteensa olivat tuolilta hävinneet. Siinä oli nyt vain punainen, väljä mekko ja pitkät sukat, joissa oli reiät kantapäissä.

— Pue sukkelaan päällesi, sanoi rouva. Herrat odottavat.

Jaana kaipasi vaatteitaan.

— Minä nostin ne tuonne eteisen konttoriin. Et suinkaan sinä niissä kotiryökyissäsi voi kauan kulkea.

Se oli Jaanan mielestä niinkuin ollakin piti. Kuinka hänen maalaisvaatteensa olisivat kelvanneetkaan näin hienoissa paikoissa?

Jaana häpesi kovasti uudessa mekossaan. Se oli liian hieno ja kaunis hänelle, pitsit hihansuissa ja röyhelys kaulan ympärillä. Sitäpaitsi hän tunsu itsensä siinä tuiki alastomaksi.

Rouva katseli häntä nähtävällä mieltymyksellä.

— Sievä tyttöhän sinä olet, hän sanoi ja niipisti häntä tuttavallisesti leuasta. Mutta muistakin, ettet heti juo itseäsi juovuksiin.

Tätä varoitusta ei Jaana ymmärtänyt.

Rouva antoi pöydältä hänelle tarjottimen käteen. Siinä oli paljon laseja ja koreakylkisiä pulloja.

Täällä mahtaa olla suuret pidot, ajatteli Jaana.

— Mikä sinun nimesi on? kysyi rouva viime hetkessä.

— Jaana.

— Eikö muuta?

— Rönty, Jaana Rönty.

— Fyi, sanoi rouva. Ei se kelpaa. Se on liian raaka ja kömpelö. Jos sinulta kysytään, voit sanoa itseäsi vaikka Hilduriksi.

— Miksi? kysyi Jaana.

Rouva opetti hänelle sanan. Sitten hän avasi oven ja osoitti Jaanan eräasen kamariin.

Siellä oli paljon herroja, joukossa yksi vanhempikin. Jaana pani tarjottimen pöydälle ja aikoi mennä. Mutta herrat estivät häntä. Yksi niistä kävi kiinni hänen ranteesensa ja pakotti hänet istumaan.

— Kaunis tyttö, he sanoivat. Mikä nimi?

— Hilturi, änkytti Jaana.

He kaasivat hänelle lasiin ja tahtoivat kaikki kilistää Hilturin kanssa. Jaana muisti rouvan sanat eikä ryypännyt.

Ne olivat kaikki hyvin iloisia, puhuivat yhteen ääneen, nauroivat ja pajattivat. Kaikki tahtoivat ne punnita kädessään hänen palmikkoaan ja väittivät, että se oli tekotukka. Jaanan täytyi jo oikein nauraa heille.

Mutta sitten halusi se nuori herra, joka ensin oli tarttunut Jaanan ranteesen, välttämättä suudella häntä. Jaana päätti poistua, sillä hänen mielestään olivat herrat hulluja. Metelöivät niin, että oli ikuinen ihme, kun ei rouvakaan tullut heitä suistamaan.

Se nuori herra sulki tien häneltä.

Kun Jaana kuitenkin tahtoi mennä hänen ohitseensa, kävi herra käsiksi. Jaana lähetti hänet niin menemään, että pöytä kaatui ja kaikki,

mitä siinä oli, pyörähti lattialle. Kuului särkyvien lasien kilinää. Nuori herra kellahti pöydän taakse.

— Bravo! huusivat herrat.

Mutta Jaana purskahti ovensuuhun itkemään. Mitä rouva sanoisi? Ja millä hän nyt maksaisi vahingon? Kuinka hän olikaan näin taitamattomasti käyttäytynyt? Varmaan hän nyt joutuisi pois paikastaan.

Herrat tulivat häntä lohduttelemaan.

— Topakka tyttö, ne sanoivat. Kyllä me vahingon maksamme.

Kivi putosi Jaanan sydämeltä.

Se nuori herra kiipesi ylös pöydän takaa ja oli hyvin vihainen.

— Ajakaa ulos se lunttu! hän sanoi.

Olisi Jaana toki mennyt ajamattakin.

Mutta ne toiset herrat eivät päästäneet häntä. Jaana itki ja pyysi pois. Herrat tekivät piirin hänen ympärilleen ja tahtoivat istuttaa hänet sohvaan heidän keskelleen.

Se vanha herra oli koko ajan katsellut Jaanaa tutkivasti.

— Antakaa tytön olla, hän sanoi. Ettekö näe, että hän on vain sattumalta täällä?

Toiset nauroivat.

— Luuleeko setä, että hän on ensikertalainen?

— Minä pyydän, jättäkää minut hänen kanssaan kahden kesken.

Nyt nauroivat nuoremmat vielä enemmän, mutta lähtivät kuitenkin, sillä se vanha herra näytti hyvin vakavalta. Jaana kuuli, että ne keskenään nimittivät tätä jollakin hänelle oudolla arvonimellä.

6.

Jaana ei itkenyt enää. Mutta hän nyyhki vieläkin ja painoi kädellään sydänalaa.

— Mikä sinun nimesi on? kysyi vanha herra.

Jaana tohti nyt jo ilmoittaa oikean nimensä.

— Mistä kotoisin?

Jaana mainitsi maakunnan nimen. Mutta vanha herra tahtoi tietää tarkempaan.

— Sieltä minä olen maantien varrelta, koki Jaana selittää.

— Maantieltä kylläkin, hymähti vanha herra. Mutta mitenkä sinä olet joutunut maantielle?

Se oli liian syvällinen kysymys Jaanalle. Hän vaikenä ja painoi jälleen poveaan.

Hänen sydämensä läpätti yhä kuin kulkunen yksinäisen matkamiehen vempeleessä.

Mutta vanhan herran ystävällinen käytös oli rohkaissut häntä. Hän nousi ylös, niisti nenänsä ja katsoi häntä päättävästi silmiin.

— Tepä tuota näytätte ihmiseltä, hän sanoi. Auttakaa te minua pois täältä! Ei minusta taida olla tämän talon palkolliseksi.

Vanha herra katsoi häneen terävästi.

— Kauanko sinä olet ollut tässä paikassa? hän kysyi.

— Tänä aamuna tulin.

— Sitä minä arvelinkin. Tyttö rukka!

Vanhan herran sääli koski kovasti Jaanaan.

— Mutta mikäs paikka tämä sitten onkaan oikeastaan? hän kysyi.

— Kuinka niin?

— Kun täällä päivät nukutaan ja yöt valvotaan.

Vanha herra mietti hetkisen.

— Tämä on hyvin huono paikka, hän sanoi. Ei sinun sovi olla täällä.

Se oli Jaanan mielestä hyvin merkillistä. Ja hän kun oli alussa luullut, että vanha herra oli talon isäntä.

— Kuinkas te sitten olette täällä? hän kysyi viattomasti.

Vanha herra näytti hämmästyvän.

— Minä olen täällä vaan sattumalta, hän selitti.

Selitys oli Jaanan mielestä tyydyttävä. Taisi olla kylässä täällä. Sattuuhan sitä vieraaksi vaikka minkälaisiin taloihin.

— Mutta nuo toiset varmaan asuvat täällä? hän kysyi.

Vanha herra hymähti.

— Mahdollista kyllä. Sinä tahdot siis pois täältä?

— Tahdon minä.

— Minä puhun sitten rouvalle sinusta. Pääset pois jo tänä aamuna. Mutta mihin sinä menet sitten?

— En tiedä.

— Oletko ennen ollut palkollisena?

— En ole.

— Tahdotko takaisin kotipuoleesi?

Jaana mietti.

— En minä vielä, hän vastasi epäröiden.

Vanha herra oli pahemmassa kuin pulassa hänen kanssaan.

— Sinun pitää siis saada paikka täällä, hän sanoi.

— Kyllä se olisi kovin hyvä.

— Piian paikka?

— Niin. Ettekö te ottaisi?

— En tarvitse. Mutta tässä on kaksikymmentä markkaa sinulle, että voit vähän aikaa elää. Ehkäpä sinä saat jonkun paikan.

Jaana meni pelkästä kiitollisuudesta ihan lyykylleen.

— Jopa te nyt kovin hyväksi rupesitte, hän sanoi. En toki tiennyt niin hyviä ihmisiä maailmassa olevankaan.

Vanha herra torjui hänen kiitoksensa. Mutta vielä oli yksi huoli Jaanalla.

— Kuka ne sitten maksaa nuo astiat? hän kysyi. Ei se minun syyni ollut. Kyllähän herra näki, että se nuori herra, maisteri, mikä lie ollut, se rupesi häjyyttä tekemään.

— Minä maksan, sanoi vanha herra.

Nyt tuns i Jaana itsensä jo kokonaan levolliseksi.

Mutta vanha herra oli väsynyt. Hän heittäytyi sohvankulmaan ja peitti silmänsä kädellään. Jaana ei tiennyt, pitikö hänen mennä vai jäädä.

— Voit nyt kertoa minulle vähän kodistasi, sanoi vanha herra.

Jaana istui tuolille. Hän risti kätensä ja alotti totisesti ikäänkuin olisi uskontunnustustaan luke-
nut. Vanha herra oli tällä kertaa hänelle juma-
lan sijainen maan päällä, jolta ei sopinut mitään
peittää. Hän kertoi isästään, äidistään, veljis-
tään ja mitä tiesi mummosta ynnä hänen suvus-
taan. Vanha herra kysyi aina jotakin ja kuun-
teli käsi silmillään.

Se ei ollut mikään kaunis ja päivänpaisteinen
sukutarina, mutta se näytti miellyttävän kuuli-
jata. Hän tahtoi tietää kaikki yhä tarkempaan.
Ja Jaana jutteli kaikki, niin raskasta kuin se
joskus olikin ja niin mielellään kuin hän olisi
tahtonut esittääkin perheensä paremmassa ja
kauniimmassa valaistuksessa.

Jaana kertoi tietysti katkonaisesti ja omalla
tavallaan. Mutta vanha herra täydensi mieles-
sään hänen kertomuksensa ja pian oli hänellä
sielunsa silmien edessä yhtenäinen tarina hei-

mosta, joka oli joutunut pois juuriltaan ja joka nähtävästi kulki kohti varmaa ja ennakolta määrättyä perikatoaan.

— Vierivä kivi ei sammaloidu, hän hymähti itseksensä surumielisesti.

Suurina nälkävuosina 1860-luvulla oli Jaanan mummo muuttanut poikineen pois syntymäsjoiltaan ja kulkeutunut vaeltavien kerjäläislau-
mojen mukana kaupunkiin kohisevan kosken
varrella.

Hänen kotiseudultaan ei kukaan muu ollut
lähtenyt liikkeelle. Kerjäläislaumat kuuluivat jo
asutumpien ja veltostuneempien laaksomaiden
ilmiöihin. Siellä oli pappiloita ja herraskarta-
noita ja siellä oli ihmiskäsi jo karttuisampi.

Mutta tuolla ylhäällä, tiettömissä vaarakylissä
ja tölleissä, joiden välillä peninkulmaiset kinok-
set kohottivat harjojaan, ei ollut muuta autta-
vaa kättä kuin jumalan. Ellei se auttanut, tuli
kuolema. Se oli niin sallittu, se oli niin päätetty
pilvien käräjissä. Kenenkään ei juolahtanut mie-
leen sitä nureksia.

Mitä ankarammin lavantauti raivosi ja mitä
useammat ruumiskirstut kirkkomaahan kannet-
tiin, sitä palavampina kohosivat kansan rukouk-
set ja sitä koristeellisempina hehkuivat helvetin
tuliset lieskat synnintuntoisissa sydämissä. Kansa

kuoli paikalleen. Heidän ruumiinsa riutuivat, mutta heidän sielunsa pelastuivat.

Taivaan autuus korvasi sen, minkä maan kurjuus kielsi heiltä. Abrahamin helma oli auki kaikille, sillä rikasta miestä ei täällä ollut yhtään. Kristillisen pelastusvarmuuden kyyhkynen lihoitteli lumivalkeana ja voitollisena päällä mustien metsänrantojen ja tähti-öisten, kimmeltävien lakeuksien, samalla kuin tauti hiihti pitkin talvitietä ja kuolon kulkuset soivat alla yksinäisten, hankeen haudattujen akkunoiden.

Se oli hengen voitto aineen yli, iankaikkisen elämän katkeamaton riemujuhla kautta ajan murheen ja kadotuksen.

Nälänhätä oli täällä aina eivätkä monet iäkkäämmistäkään ihmisistä muistaneet syöneensä selvää leipää kuin muutamia kuukausia elämästään. Nyt oli kuitenkin kato suurempi kuin koskaan ennen. Mutta oli myös suurempi kansan hartaus ja nöyrä alistuminen sallimuksen valtojen edessä.

Jos Miina Rönty poikinensa olisi jäänyt syntymäsijoilleen, he molemmat epäilemättä olisivat päässeet kylän yhteiseen hautaan ja samalla osalliseksi siitä korkeasta kutsumuksesta, joka odotti hänen kanssaveljiään ja -sisariaan. Mutta hän ei ollut kestänyt koettelemusta.

Perkele, joka käy ympäri niinkuin kiljuva jalopeura, oli vienyt hänet korkealle vuorelle ja näyttänyt hänelle kaiken maailman ihanuuden.

Ruman valta oli kangastanut hänelle kauniina sen kerjätyn leipäpalan muodossa, jonka hän tiesi olevan helpommin saatavissa tuolta viljellymmiltä mailta ja pikkukaupungin viekoittelevasta läheisyydestä. Niin hän oli tullut johdatetuksi kiusaukseen eikä Herra ollut päästänyt häntä pahasta.

Kaksi yötä hän oli pysynyt uskollisena. Kaksi päivää oli elämän kruunu hänelle kimmeltänyt.

Mutta kolmantena hän oli sonnustanut kupeensa, herättänyt poikansa ja teljennyt töllin oven. Sukset hän oli ottanut seinäviereltä ja lähtenyt viilettämään loivaa mäenrinnettä alas, kohti ihalampia ilmanrantoja, paukkuvan pakkasaamun sekeisessä, sinertävässä hämärässä. Iikka oli hiihtänyt hänen perässään. Eikä ollut kumpikaan taakseen katsahtanut, vaan matkannut sanaa sanomatta, niellen karvasta palaa kurkussa ja pyyhkäisten silloin tällöin vettyvää nenänpäätä jäisellä kintaallaan.

Mutta taivas oli leimunnut uhkaavana heidän päänsä päällä ja kalpeneva aamutähti muistuttanut heidän mieleensä mökin isäntää, mennyttä Ryykkö Röntyä, jonka tauti oli tappanut ja joka nyt nukkui viimeistä untaan suurten kinoksien keskellä vihityssä maassa.

Vanha herra ei ollut pitkiin aikoihin kysynyt [mitään. Jaana vaikenä ja katsoi kuuli-
jaansa.

Hän huomasi, että vanha herra nukkui.

Hän istui ensin hetkisen neuvottomana. Sit-
ten hän siirsi tuolin syrjään ja rupesi hiljaa
kokoilemaan lattialta pulloja ja lasimurusia.

Samassa heräsikin vanha herra. Hän aivasti,
hieroi silmiään ja äkkäsi nähneensä merkillistä
unta. Kenties ensimmäisen kerran hänen elä-
mässään olivat Suomenmaan lumiset lakeudet
hänen aivojensa komeroihin kimmeltäneet.

Häntä paleli.

— Jahah, hän sanoi huomattessaan Jaanan.
Missä minun turkkini on?

Jaana auttoi turkin hänen päällensä. Mutta
hänestä tuntui kuin ei toinen enää ollenkaan
muistaisi häntä ja hänen asiaansa.

Vanha herra pani kalossit jalkaansa. Jaana
katsoi hänen hommiaan levottomasti.

— Tehän lupasitte puhua rouvalle, hän
sanoi.

— Mitä niin? kysyi vanha herra hajamielisesti.

— Että minä pääsisin pois täältä.

— Se on totta se.

Rouva olikin keittiössä. Jaana kuuli heidän haastelevan keskenään. Rouvan ääni kuului alussa äkeältä ja vihaiselta. Mutta sitten tuntui hän lauhtuvan kerrassaan, niijailevan, kostelevan ja kiittelevän.

Jaana pilkisti ovenraosta ja näki vanhan herran antavan rahaa hänelle.

Vanha herra meni. Rouva saattoi hänet ulos. Hänen kielensä kuului vielä laulavan niin kuin voideltu eteisessä.

— Kelvoton! hän huusi Jaanalle heti sisälle palattuaan ja riipoitti tämän käsipuolesta keittiöön. Tiedäkin, että se oli hyvin korkea herra ja kukaties mitä saattoi ajatella. Sellaisen, syötävä, häpeän teit.

— Pääsenkö minä pois sitten? kysyi Jaana itku kurkussa.

— Saat kaiketi minusta nähden mennä. Ala vaan laputtaa! Vai vienkö tikulla ulos?

Hän meni ja paiskasi oven pauhinalla kiinni mennessään.

Jaana jäi neuvottomana keittiöön. Missä hänen vaatteensa olivat? Eihän hän miten voinut tässä pyhäkoltussa lähteä pitkin katuja juoksemaan.

Hän ei voinut muuta kuin istua nöyrästi jälleen halko-arkun kannelle odottamaan. Kaksikymmen-markkastaan hän yhä puristi lujasti oikeassa kourassaan. Hyvä toki, ettei rouva ollut huomannut sitä ja ottanut sitä pois häneltä.

Hän oli nyt jo niin paljon viisastunut, että hän tiesi rahan kelpaavan tässä kaupungissa.

Ympäriältä huoneista kuului loilotusta ja pianonsoittoa. Nähtävästi ne nuoret herrat eivät vielä olleet lähteneet.

— Ka, etkö sinä vielä ole mennyt?

Rouva ilmestyi keittiöön tarjotin kädessään.

— Enhän minä miten. Kun saisin ne omat ryökkyni . . .

— Ei niitä nyt kuka kerkiä sinulle hakemaan.

Jaana sai odottaa aamuhämäriin. Silloin ilmestyi rouva äkkiä hänen eteensä ja löi lattialle vaatekimpun.

— Siinä on röökinän vaatteet.

Jaana pukeutui.

Mutta rouva näki, että Jaanalla oli jotakin toisessa kädessään. Epäluulo heräsi hänessä.

— Paljonko se antoi sinulle? hän kysyi.

— Kuka niin?

— Sepähän herra.

— Mitä lie antanut.

— Näytä! Et suinkaan aio itse kaikkia pitää.

Jaana ei näyttänyt. Hän oli jo omassa puvussaan ja tunsu itsensä koko joukon varmemmaksi ja itsetietoisemmaksi.

Rouva suuttui.

— No, en minä vielä tuollaista rosvonpenikkaa ole nähnyt.

— Saatatte itse rosvo olla. Köyhältä tytöltä kaikki veisitte.

Jaana otti nyyttinsä. Rouva avasi hänelle keittiön oven ja huusi:

— Siinä on viisi hirttä poikki.

Jaana meni. Portaat olivat korkeat ja jäätyneet. Rouva pukkasi häntä kynnykseltä niskaan, niin että hän lankesi, syöksyi päistikkaa alas ja tupsahti nokalleen lumihankeen.

Keittiön ovi rämähti kiinni hänen perästään.

Jaana nousi kinoksesta, pudisteli vaatteensa ja meni. Onni toki, ettei ollut selkä taittunut.

Se oli hänen ensimmäinen palveluspaikkansa. Hän pääsi siitä muutamilla mustelmilla.

Hän sai sitten toisiakin paikkoja. Yhdessä niistä hän oli lähes kaksi vuotta.

Se oli suuri ylioppilas-puulaaki ja ruokapaikka, jossa oli kymmenen huonetta ja monta piikaa. Työtä oli enemmän kuin tehdä jaksoi, mutta palkka oli myös Jaanan mielestä ruhtinaallinen. Hän säästi kaikki, minkä sai, ja ajatteli, että ne voisivat olla hyvään tarpeesen, kun he Heikin kanssa kerran rupeisivat kotia laittamaan.

Hän oli muutamia kertoja kirjoittanut Heikille. Ja Heikki oli kirjoittanut hänelle. Heikin isä oli ruvennut syytingille ja he olivat päättäneet viettää häitä niinkuin ensi syksynä. Mutta jo tänä keväänä oli Jaanan tarkoitus palata kotipuoleensa.

Ruokarouva pyyteli turhaan häntä jäämään. Hän piti paljon Jaanasta ja Jaana hänestä. Mutta eihän hänen miten sopinut jäädä. Kuultuaan että Jaanalla oli sulhanen kotipuoleessa, lakkasi rouvakin pyytelemästä.

Toiset tytöt jättivät kaikki raskaimmat työt hänen tehtävikseen.

— Kyllä se tuo maakarhu jaksaa, he sanoivat.

Herrat olivat hassuja täälläkin. Ylioppilaat tulivat usein myöhään yöllä kotiin. Heillä oli kaikilla keittiön avaimet ja he pyrkivät aina pii-koja herättelemään.

Mutta kaupunkilaistytöt tahtoivat nukkua. He olivat kalpeat ja väsyneet.

— Menkää te tuon maalaisen sänkyyn, he sanoivat.

He tulivatkin. Jaana potkasi niin, että luut kolisivat.

— Sillä on sulhanen, nauraa kihersivät toiset tytöt.

Vähitellen jättivät ylioppilaat hänet rauhaan. Levisi tieto, että Jaana todellakin oli kihlattu morsian. Silloin tahtoivat kaikki häihin päästä.

— Tulkaapahan jos tahdotte, täytyi Jaanan heille hymyillä. Taitaa olla liian pitkä tie herroille.

— Tokko tuo on pitempi kuin Jaanallekaan?

He lupasivat kaikki tulla sulhaspojiksi. Sitäpaitsi päättivät ne keskenään koota rahoja ja antaa Jaanalle hyvän huomenlahjan.

Yhtenä yönä sattui talossa merkillinen tapaus. Tuli keittiöön naamioituja miehiä salalyhdyt käsissä. Piiat heräsivät ja luulivat ensin, että ylioppilaat tahtoivat säikytellä heitä. Mutta miehet vetivät heidät vuoteistaan, näyttivät revolveria ja tukkivat suuhun likaisen nenäliinan. Sitten

sidottiin heidät niin lujasti, että he eivät voineet jäsentäkään liikuttaa.

Vasta monen tunnin perästä ilmestyi keittiöön muita ihmisiä, jotka päästivät irti heidät. Sanottiin, että yhden ylioppilaan luona oli ollut kotitarkastus.

— Ryöväreitä ne olivat, sanoi Jaana.

Hänelle selitettiin, mikä on kotitarkastus. Mutta hän ei ymmärtänyt. Hän pysyi yhä siinä yksinkertaisessa mielipiteessään, että ne olivat olleet ryöväreitä.

Asiasta piisasi paljon puhetta piikojen kesken. Yksi tiesi, että ne olivat olleet mustan sotnijan väkeä. Hän oli itse sen kuullut ylioppilailta.

Sitä ymmärsi Jaana vieläkin vähemmän.

Hän päätti kysyä itse herroilta. Herrat selittivät hänelle, että mustat miehet olivat Venäjän hallituksen lähettämiä, joita tämä käytti erityisiin ja arkaluontoisiin tarkoituksiin.

Jaana nauroi ja arveli, että herrat pitivät häntä oppimatonta pilkkanaan. Esivalta oli hänelle pyhä. Ei hän paljoa tiennyt, mutta kuitenkin sen verran, että Venäjällä oli keisari ja ettei keisari voinut käyttää sellaisia palvelijoita.

Kuitenkin oli hänen uteliaisuutensa herännyt. Hän kyseli ja toiset tytöt kertoivat. Ne tiesivät paljon enemmän kuin hän. Joskus kyseli hän myöskin rouvalta ja ylioppilailta.

Siten hän sai tietää paljon uusia asioita.

Mutta mitenkään hän ei vielä saanut päähänsä, että hän tuona mustien miesten yönä todellakin olisi ollut ensimmäisen kerran elämässään tekemisissä korkean esivallan kanssa.

Jaana ei ollut monta tuttavaa Helsingissä.

Miestuttavia hänellä oikeastaan ei ollut kuin yksi. Sekin oli melkein väkipakolla tuttavaksi pakkautunut.

Se pyöri aina siinä heidän talonsa läheisyydessä. Päivällä se enimmäkseen käveli edestakaisin, mutta illalla se ilmestyi porttikäytävään eikä paljon liikunut siitä.

Nuori mies se oli, pinta mustanpuhuva, pienet kiverät viikset ylähuulessa. Yllään hänellä oli siisti kevätpalttoo ja pehmeä vilttihattu päässä. Se oli Jaanan mielestä sangen sievä poika. Hänen olisi tehnyt mielensä puhutella häntä, jos hän yleensä olisi pojista välittänyt.

Mies hymyili aina hänelle, iski silmää ja tervehti ystävällisesti.

Toisina päivinä häntä ei näkynyt. Mutta silloin käveli usein katukäytävällä eräs toinen mies, joka ei ollut ollenkaan yhtä ystävällisen näköinen kuin tuo edellinen. Jaana miltei pelkäsi häntä.

Erään kerran hän näki noiden kahden haastelevan keskenään. Se oli hänen mielestään sangen merkillistä, sillä hän ei voinut käsittää, mitä niin hieno herra voi asioida niin röyhkeän ja epämiellyttävän miehen kanssa.

Mutta se nuori mies iski silmää, kuten ennenkin, erosi siitä toisesta ja ilmestyi kohta Jaanan kupeelle kohteliaana ja hymyilevänä, hattu kädessä.

— Saanko minä saattaa neitiä? hän sanoi.

Saatapahan jos tahasi, ajatteli Jaana. Mutta hän ei sanonut mitään.

Mies kysyi, minne Jaana oli menossa. Jaana sanoi olevansa asialla. Mies kysyi, millä asialla. Jaana ei viitsinyt enää vastata hänelle.

— Mitäs te tässä aina kävelette? hän kysyi puolestaan.

— Terveykseni, vastasi mies ja hymyili

— Taitaa olla huono terveys teillä, sanoi Jaana.

— Lääkäri on määrännyt minut kävelemään.

Se sanoi sen niin veitikkamaisella äänellä, ettei Jaana ollenkaan voinut uskoa häntä.

— Ei, mutta ihan totta? hän sanoi.

— Minulla on täällä virkatoimia, lausui mies vakavammin.

Nyt uskoi Jaana häntä vieläkin vähemmän. Hän nauroi.

— Mitä virkatoimia teillä kadulla on?

— Minulla on morsian siinä teidän talossa, sanoi mies ja nauroi vastaan.

- Olkaa höperöimättä!
- Se on niinkuin minä sanon.
- Enpähän minä ole sitä nähnyt.
- Olenpahan minä.
- Mikä sen nimi on?
- Mikäs teidän nimenne on?

Se oli Jaanan mielestä aivan tarpeeton kysymys.

- Mitä te sillä tiedolla tekisitte?
- Se on minun salaisuuteni. Mikä on teidän ristimänimenne?

Voihan tuon sanoakin, ajatteli Jaana. Eihän tuo nimi suussa kulu.

- Jaana minä olen, hän sanoi.
- No, se on juuri justiinsa sama nimi kuin minun morsiamellani.
- Ei ole.

— On varmasti. Totta minä sen tietänen, kun olen häntä tässä kaiken kevättä katsellut.

- Mikäs sen sukunimi on?
- Sama kuin teidänkin.

Nyt huomasi Jaana, että mies laski leikkiä hänen kanssaan.

- Menkää matkoihinne!
- Kyllä mennään. Mutta saanko minä sitten huomenna tulla saattamaan?

Mies tuli huomennakin. Se oli Jaanan mielestä hyvin hävytöntä. Mutta toisakseen oli mies hyvin siistin näköinen ja sukkela suustaan, joten Jaana oli hänen seurastaan sekä huvitettu

että imarreltu. He tulivat pian hyviksi tuttaviksi.

Mies tahtoi tietää kaikellaista. Niinpä kysyi hän kerran, asuiko heillä ylioppilaita.

— Kyllä asuu, sanoi Jaana.

— Mitä ne puhuvat?

Jaana nauroi.

— Puhuvat kaiketi ne, mitä sylki suuhun tuo.

— Puhuvatko ne teille paljon yleisistä asioista?

— Mistä?

— Sellaisista valtakunnan asioista. Kenraalikuvernööristä ja muusta.

— Haastelevat ne niistäkin, kun minä kysyn.

— Mitä ne haastelevat silloin?

Jaana kertoi. Hän oli sydämessään oikein ylpeä siitä, että hän tiesi niin paljon ja että mies ei voinut pitää häntä aivan oppimattomana maa-laistollona.

Mies kuunteli halukkaasti.

— Puhuvatko ne keisarista? hän kysyi.

— Eivät ne juuri siitä.

— Ehkä sentään?

— Saattavat joskus puhuakin.

— Mitä ne siitä puhuvat?

Jaana kertoi. Mies näytti hyvin tyytyväiseltä.

— Ovatko ne kaikki kotona? hän kysyi. Minä tarkoitan, täällä kaupungissa.

— On niistä jo pari maalle matkustanut.

— Minne ne matkustivat?

— Minne lienevät kotipitäjiinsä.

- Milloin ne lähtivät?
- Tässä ne kevättalvella.
- Oliko niillä paljon papereita mukanaan?
- Saattoi olla papereitakin.
- Puhuivatko ne asevelvollisuudesta?
- Eivät ne asevelvollisuudesta puhuneet.

Mies osti Jaanalle makeisia ja lupasi viedä hänet sirkukseen ensi sunnuntai-iltana. Jaana ei ollut koskaan ennen ollut sirkuksessa. Hän oli kyllä kuullut toisten tyttöjen puhuvan siitä, mutta hänellä ei ollut koskaan mielestänsä ollut liikoja rahoja siihen. Kuitenkin oli hänen halunsa jo kauan palanut sinne.

Hän kiitti ja suostui.

Hänen oli pian lähdettävä kotipuoleen. Voisi hän nyt hiukan huvitellakin. Olisipahan sitten jotakin Heikille kertomista.

II.

Jaana pyysi luvan rouvaltaan ja sai. Sunnuntai-iltana pani hän päälleen parhaat vaatteensa lähteäkseen sirkukseen.

Jälleen muistui mummo hänen mieleensä. Mitä olisi mummo tästä sanonut? Olisi ehkä syntinä pitänyt. Mutta eihän hänen itsensä tarvinnut piletteä maksaa. Oliko sitäpaitsi hänen syynsä, että hän oli nuori ja että hänen teki mielensä huvitella?

Hän letitti palmikkonsa ja nakkasi hiukan kopeasti niskojaan. Hän oli nyt oppinut ymmärtämään, että hänen tukkansa oli jotakin kaunista, jota hänen ei tarvinnut hävetä ollenkaan. Ylioppilaat olivat jo kyllin usein sitä hänelle selittäneet.

Jaana otti pienen pyöreän peilin taskustaan ja katsoi vielä, että jakausta vaan oli tullut paikoilleen. Mahtoiko hän todellakin olla kaunis? Joku ääni hänen sisällään sanoi niin. Samaa olivat herratkin sanoneet, mutta ne aina laskivat leikkiä hänen kanssaan. Kuitenkin hän olisi kovin mielellään tahtonut olla kaunis.

Hänen pukunsa ei ollut enää samallinen kuin se, jossa hän oli ensimmäiset epävakaiset askeleensa pääkaupungin asfaltilla ottanut. Se oli siisti ja muodinmukainen, uumenilla kiiltonahkainen vyö ja jaloissa sievät kautokengät. Toisilla tyttöillä oli kureliivitkin. Sellaisia ei Jaana vielä ollut uskaltanut hankkia itselleen, yhtä vähän kuin hattua, hansikkaita ja päivänvarjostinta. Mutta vaalea kevätjakku hänellä oli, joka sopi niinkuin valettu hänelle, vaikka hän olikin sen jo käytettynä ostanut eräältä palvelustytöltä kerrosta alempana. Sitäpaitsi hän oli oppinut eräiden vaatekappaleiden käytön, jotka hänen kotiseudullaan vielä kuuluivat miehisen sukupuolen yksinomaisiin etuoikeuksiin.

Pyöreä peili oli tällä kertaa liian pieni ja epä mukava hänestä. Hän haki pöytälaatikosta esiin toisen suuremman ja nelisnurkkaisen, joka oli erään hänen toverinsa oma. Mutta siinä hän näytti mielestään niin kauniilta, että hän ei mitenkään voinut olla omalle kovalleen hymyilemättä.

Hänen valkeat hampaansa välähtivät. Mutta samassa hän tuli hyvin totiseksi.

Kolmesta suuresta helmasynnistä oli mummo häntä varoittanut: lihan himosta, silmäin pyynnistä ja elämän koreudesta. Kahteen ensimmäiseen tunsu Jaana itsensä vielä tuiki viattomaksi. Mutta kuinka oli kolmannen laita? Eikö se jo nyt loistanut esiin tuolta hänen tummansinisten silmiensä syvyydestä?

Jaana rypisti otsaansa ja paistoi vielä hetken särkeä itsensä kanssa. Tämän ainoan kerran hän nyt kuitenkin menisi sirkukseen. Se saisi olla myös hänen viimeisensä. Helluntaiksi hän olisi kotona ja kekrin tienoilla he viettäisivät häitä Heikin kanssa.

Siitä asti hän ei koskaan eteenpäin ajatellut. Ainoa, minkä hän tiesi, oli se, että hänestä tulisi majatalon emäntä kaukana pohjan perillä. Tuskin hän enää koskaan näkisi pääkaupunkia.

— Tämän ainoan kerran, lausui hän itsekseen puoli-ääneen.

Sitten kiiruhti hän alas portaita ja astui katu-
käytävälle.

Ulkona oli lämmin kevät-ilta. Soitto kuului Kappelista. Jaanan askeleet tuntuivat niin keveiltä, että hänen kengänkantansa pyrkivät aina koholle maasta hypähtelemään. Hänen huulensa hymyilivät ja hänen silmänsä sädehtivät. Että hän nyt todellakin oli matkalla sirkukseen! Ja että hänellä todellakin oli oikea kavaljeeri, joka odotti häntä, niinkuin mitäkin herrasmamsellia!

He olivat päättäneet tavata eräässä kadunkulmassa. Mutta nuori mies ei ollutkaan siinä.

Jaana hämmästyí ensin, sillä hän oli ollut katsovinaan hyvin tarkkaan kyökinkelloa. Olipa hän mielestään jo vähän myöhästynytkin.

No, hän tulee pian, ajatteli Jaana.

Mutta nuori mies ei tullutkaan. Jaana käveli, käveli ja pelkäsi, että toinen kenties ei väenvili-

nässä häntä tuntisikaan. Hän asettui sentähden katulyhdyn alle. Mutta siinä katsoivat kaikki häneen. Hän siirtyi takaisin seinävierelle seisomaan.

Minuutit menivät, vierähti jo puolitunti. Jaana ei voinut ymmärtää ollenkaan. Olisiko nuori mies puijannut häntä? Se olisi ollut kovin hävytöntä. Taikka olisiko hän ollut tässä, mutta lähtenyt pois, kun ei Jaana ollut kellonlyönnilleen paikalla? Se oli hyvin mahdollista. Kenties tämä oli käynyt kotona tapaamassa häntä? Sekin oli mahdollista. Mutta jos hän nyt itse menisi kotiin, panisi ruokarouva hänet heti astioita pesemään.

Entä hän olikin erehtynyt kadunkulmasta? Ei, se ei voinut olla mahdollista. Mutta kun hän sitä kerran oli ruvennut epäilemään, ei tuo ajatus enää tahtonut poistua hänestä. Hän käveli seuraavaan kadunkulmaan ja palasi takaisin. Ei, tässä sen täytyi olla.

Taikka tuossa toisessa kulmassa. Ollakseen varma asiastaan hän päätti kävellä näiden kahden kadunristeyksen väliä ja pitää tarkoin silmällä jokaista ohikulkijata.

Tunti kului. Nuorta miestä vaan ei kuulunut.

Vähitellen unohtui Jaanalta, mitä varten hän oikeastaan käveli tässä. Ohikulkevien naisten puvut kiinnittivät hänen huomiotaan. Monella niistä oli päässään valkea liina niinkuin hänelläkin. Mutta useimmilla oli hattu ja hansikkaat, vaikka

Jaana kyllä näki, etteivät ne mitään herrasnaisia olleet.

Herrasnaiset tunsivat kävelystä. Ne sipsuttivat niin sievästi ja sopeasti, ottivat lyhempiä askelia kuin muut ja kantoivat toisella tavalla hamettaan. Sitäpaitsi notkahteli heidän vartalonsa vyötäisistä ja koko ruumis keinui niinkuin olisi aalloilla kulkenut.

Se oli hyvin somaa Jaanan mielestä.

Vaistomaisesti hän rupesi heitä jäljittelemään. Kokosi toisella kädellä hameensa ja nosti sitä sen verran, että kautokengät näkyivät. Otti lyhempiä askeleita ja koetti saada lanteensa samalla tavalla notkahtelemaan.

Ei se oikein tahtonut onnistua. Mutta nyt huomasi Jaana itse, mitä hän teki, ja rupesi kahta pahemmin jäljittelemään, tällä kertaa tahallisesti ja itsetietoisesti. Joku ohikulkeva herra iski silmää hänelle. Toinen naurahdi ja kääntyi jälelleen katsomaan. Jaana ei nähnyt, sillä hän oli liian huvitettu omasta keksinnöstään.

Hetket kuluivat. Ihmiset harvenivat hänen ympäriltään.

Poliisikonstaapeli, joka seisoi kadunkulmassa, oli jo jonkun aikaa seurannut silmillään Jaanan askeleita. Nyt lähti hän päättävästi hänen jälkeensä ja tarttui erään pimeän porttikäytävän kohdalla tytön käsipuoleen.

— Mitä sinä tässä kävelet? hän kysyi.

Jaana säikähti hirveästi, kun näki edessään esivallan palvelijan.

— Ilman vaan, hän änkytti.

— Da, da, sanoi konstaapeli ja puristi lujemmin Jaanaa käsipuolesta. Lähdetäänpäs sitten. Nyt tuli hätä jo Jaanalle.

— Minä odotan, hän sanoi kiireesti.

— Ketä?

Jaana mietti. Hän ei todellakaan tiennyt tuon nuoren miehen nimeä.

— Sulhastani, hän sanoi päättävästi.

Heti sen sanottuaan hän katui. Eihän se totta ollut. Mutta hän oli hämärästi aavistanut, ettei tuttava tässä tuokiotilassa ollut oikein riittävä nimitys.

— Nietu, sanoi konstaapeli. Ei tuollaisella tytöllä sulhasta ole.

— On, väitti Jaana ja koetti tempaista irti käsivartensa.

Mutta silloin puristi konstaapeli niin kovasti, että häneltä pääsi parahdus. Siitä kävi konstaapeli yhä äkäisemmäksi.

— Huuda, perkele, hän sanoi ja heristi nyrkkiään Jaanan silmien edessä. Tokko sinä olet kirjoissakaan?

— On minulla kirjat.

— Mutta suinissa sinä et ole ollut? Mars!

Jaana teki vastustusta. Konstaapeli tuuppi häntä niskaan ja koetti pakottaa häntä edellään kulkemaan. Jaana pillahdi itkuun.

— Mitä te tahdotte minusta? hän nyyhkytti.

— Suu poikki! sanoi konstaapeli.

Portille keräytyi väkeä. Konstaapeli koetti viedä Jaanaa joukon lävitse. Kuului pilkallisia huudahduksia. Konstaapeli suuttui ja veti sape-
linsa. Ihmisjoukko väistyi vähän, mutta kasvoi pian kaksinkertaiseksi. Konstaapeli vihelsi ajuria.

Mutta ihmisten läsnäolo oli rohkaissut Jaanaa. Mitä oli konstaapelilla hänen kanssaan tekemistä? Miksi hän ei saanut mennä kotiin? Hän tuns-
i itsensä tuiki viattomaksi.

Hän ei itkenyt enää, mutta kamppaili äänet-
tömästi irti päästäkseen. Ajuri tuli. Konstaa-
peli koetti viedä retuuttaa häntä kärryihin. Jaana
heittäysi kadulle pitkäkseen.

Konstaapeli vihelsi jälleen. Ihmisjoukko hur-
rasi ivallisesti.

Tuli juosten kaksi siviilipukuista salapoliisia,
jotka nostivat Jaanan kärryihin ja istuivat sitten
itse niihin. Konstaapeli sanoi jotakin heille venä-
jäksi. Toinen heistä huusi ajurille:

— Poliisikamariin!

Ajuri nykäsi hevosensa juoksuun. Ihmis-
joukko hurrasi ivallisesti.

Jaana retkotti poikki puolin miesten jaloissa. Hänen päänsä riippui ulkona; toinen miehistä istui hänen käsivartensa päällä, joka oli vääntymässä sijoiltaan.

Hän huusi. Mutta toinen miehistä sulki hänen suunsa kourallaan.

Ihmiset pysähtyivät katukäytävälle katsomaan.

— Ei saa rääkätä, kuului kadunkulmasta.

Miehet kirosivat, katsoivat, kuka huusi, ja osoittivat hänet ohimennen siinä seisovalle poliisikonstaapelille. Tämä lähti heti juoksemaan sinnepäin.

Huutaja oli eräs vanha herra, sama, joka Jaanan oli porttolasta pelastanut. Poliisikonstaapeli uhkasi häntä sapelinsa tupella ja kehoitti poistumaan.

— Minä menen silloin kuin minä tahdon, ärjäsi vanha herra.

Konstaapeli veti esille muistokirjansa ja lyijykynänsä.

— Teidän nimenne? kysyi hän.

Vanha herra mietti, sanoisiko.

— Paras, että sanotte, huomautti konstaapeli. Teidän on muuten seurattava minua poliisikamariin.

— Minä tulen.

Hän lähti jo menemään. Konstaapeli tahtoi välttämättä kävellä hänen rinnallaan.

— Pois! ärjäsi vanha herra ikäänkuin olisi vahinkohyönteistä hätistänyt. Minä osaan kyllä tien.

— Se on minun velvollisuuteni.

— Teidän velvollisuutenne on olla vaiti.

— Millä oikeudella te käskette? kysyi konstaapeli ja kävi hänen käsivarteensa.

Vanha herra oikasi itsensä.

— Minä olen parooni Manfelt, kenraalimajuri, virasta eronnut, oikeudella kantaa univormua. Asuva tässä kaupungissa.

Konstaapeli peräytyi pökertyneenä.

— Herra kenraali, hän änkytti, herra kenraali, tässä on erehdys, suokaa anteeksi, erehdys . . .

Hän peräytyi yhä enemmän, oikea käsi ohimolla, ja hävisi näkyvistä.

Jaana oli mennyt tainnoksiin. Salapoliisien täytyi kantaa hänet kadulta poliisikamariin.

Parooni seisoi vähän matkan päässä ja mietti, menisikö hän sisälle. Hän näki, miten Jaanan pitkä palmikko lakaisi katukäytävätä.

— Roistot! sanoi parooni itsekseen,

Sitten kääntyi hän takaisin kävelemään. Mi täpä tässä hänen vastalauseensa auttaisi? Tapah tuihan joka päivä samallaista ja paljon pahempaa.

— Ryövärit! pääsi vielä hänen hammastar hastaan.

Mutta hän tunsu jo liian paljon maailmaa voi dakseen olla pitemmän aikaa siveellisesti suuttu nut näin vähäpätöisestä katukohtauksesta. Hänen mielensä tyyntyi vähitellen. Hän jatkoi ilta kävelyään.

Kuitenkin oli äskeinen näky herättänyt hänes sä eräitä toisia mielikuvia, jotka kerran liikkeelle lähdettyään eivät tauonneet enää kulkemasta. Jaanan pitkä palmikko, joka lakaisi maata, oli muistuttanut hänen mieleensä erästä yöllistä het keä kaukana laitakaupungilla, jolloin hän oli istu nut pahamaineisen talon sohvakulmassa ja jol loin eräs pitkäpalmikkoinen tyttö oli kertonut hänelle itsestään, kodistaan ja heimostaan.

Paroonin mieltä oli kiinnittänyt enimmäk sen sukutarina. Miten se taas oli ollutkaan? Suku oli lähtenyt pois alkuperäisiltä syntymäsjöiltaan ja sitten turmeltunut, rappeutunut ja mennyt raunioiksi.

Parooni Manfelt aikoi itse muuttaa maasta pois. Olot täällä olivat hänelle sietämättömät. Mutta hän epäroi vielä kahden vaiheilla. Jos hän olisi ollut yksinäinen mies, hän ei olisi epäillyt hetkeäkään. Mutta hänellä oli tytär ja poika. Mikä tulisi näiden kohtaloksi tuolla ulkona, ou-

doissa oloissa, vierasten kansakuntien ja kielten keskuudessa?

Hänen kiivaat askeleensa hiljenivät ja pysähtyivät kokonaan.

Hän loi silmänsä kevät-öiselle, tummansinertävälle taivaalle, josta tuhannet tähdet paistoivat yli kaupungin ja maan. Vapaa-ajattelijana hän ei voinut kääntyä rukouksella kolmiyhteisen jumalan puoleen. Mutta kenties tähdet taisivat antaa oikean neuvon hänelle?

Ja ikäänkuin näkymättömän taikavoiman käskystä kangastui samalla hänen eteensä luminen erämaa, tölli, josta äiti poikineen lähti hiihtämään pakoon nälkäkuolemaa, ja paukkuvan pakkasaamun rusko, joka levitti siipensä lentoon poloisten päiden ylitse. Ja eikö vahvuus vavissut, talvinen aurinko astunut ilmi korkeudessaan ja kaikki maan ääret kuuluttaneet sen jumalan kunniata, joka painaa isien ja äitien pahat teot lasten päälle kolmanteen ja neljänteen polveen?

Monta kovaa matkalla koettuaan oli mummo poikineen vihdoin saapunut tuohon kaupunkiin kohisevan kosken varrella.

Usko jumalaan oli Miina Rönnyltä horjahtanut. Hän oli turvannut raadollisiin ihmisiin. Siten hän tosin oli säilyttänyt sekä omansa että poikansa hengen, mutta kuitenkin oli Herran rangaistus heidät yllättänyt.

Ei ollut kestänyt jylhän korven poika edes sen koruttoman ja yksinkertaisen viljelyksen kosketusta, joka oli kohdannut häntä täällä pikku-kaupungin vaatimattomilla ja vanhanaikaisilla kaduilla. Hän oli poikennut pois hyveen teiltä ja yhtynyt huonoihin ystäviin.

Ensin hän sai julkisen selkäsaunan raatihuoneen rappusilla. Sitten tuomittiin hänet linnaan väärästä valasta ja varastetun tavaran salaamisesta.

Ne olivat olleet kovia aikoja Miina Rönnylle, joka oli monet vetreät vedet maailman pahennusten tähden vuodattanut. Ei hän poikaansa syyttänyt. Itseään hän syytti ja omaa onnetonta

harha-askeltaan, että hän oli hyljännyt isiensä ja äitiensä armaat ahot ja lähtenyt mieron pettävää leipää pyytelemään.

Hän oli silloin huolehtinut enemmän ajallista kuin iankaikkista onneaan. Siksi oli vanhurskas jumala taivaassa nyt rangaissut häntä, sallien hänen tulla poikineen suureen herjaan ja häpeään.

Miksi ei Miina Rönty ollut kuollut paikalleen, kuten oli tapa korven asukkaiden? Eikö olisi se ollut parempi Iikallekin? Juurettomia puita he olivat, joita kaikki tuulet ajelivat.

Paljon ei oltu puhuttu sinä kesä-iltana, jolloin Iikka vankilasta palasi ja äitinsä matalaan majaan kaupunginlaidassa ilmestyi. Vaieten oli Miina Rönty pannut pöydälle vellikupin ja ohraleivän puolikkaan. Eikä Iikkakaan ollut tiennyt, mitä sanoisi.

Mutta jo seuraavana aamuna oli äiti varovasti ruvennut hänen ja Iikan yhteistä tulevaisuutta suunnittelemaan. Ei saanut epätoivoon antautua. Täytyi taistella, pyrkiä ja ponnistaa. Tottahan piti löytyä joku pelastuksen tie vaivaiselle syntiselle ihmiselle, joka synnissä sekä siinnyt että syntynyt oli.

Se heillä heti oli ollut selvillä, että heidän oli muutettava pois koko tästä pahasta kaupungista, jossa kaikki tunsivat heidän tarinansa ja jossa kuka hyvänsä voisi heitä sormella osoittaa. Täällä ei Iikka kuitenkaan työtä saisi.

Mutta minne he muuttaisivat?

Kotiin palata oli kynnys korkea eikä heillä itse asiassa enää mitään omaa tyyssijaa maailmassa ollutkaan. Torpan siellä etäällä ylämaassa oli jo aikoja sitten ottanut haltuunsa isäntä, jonka maalla se oli. Siinä askartelivat jo toiset asukkaat. Mahdollisesti olisi joku laupias samarialainen ottanut heidät huonemiehikseen. Mutta sinnekin oli tietysti jo huhu Iikan kohtalosta tunkeutunut.

Häpeästä he olisivat saaneet punastua synnyinseudullaan. Kuinka he ollenkaan olisivat tohtineet ilmestyä kotipitäjänsä kirkkomäelle?

Mutta tuonne etelään päin oli maailmaa laajalti ja metsää, missä voi piillä pillojaan kunniansa menettänyt mies. Siellä oli maantien varrella kylä, Lentua nimeltään, ja kylässä kauppias Simo Luikarinen. Joskus kaupungissa käydessään hän oli osoittanut heille suurta ystävyyttä heidän paremman onnensa päivinä.

Kenties hän ottaisi Iikan rengiksi? Kenties hän pestaisi Iikan kekristä palvelukseensa, vaikka aluksi ruokapalkoillakin? Siinä samassa sitten äitimuorikin muonan saisi.

Niin kokosivat he jälleen kampeensa ja lähtivät kohti uusia kohtaloita vieremään. Taivalsivat kesäpäivän paahtavassa helteessä, Iikka edellä käsikärriä lykäten, äiti jälessä, nyytti kummallakin kupeellaan. Eikä leimunnut enää uhkaavana

taivas, vaan lempeät päivänsäteet kävivät karke-
loihin aamukasteisella tiellä, koska vaelsi korpeen
pattainen poika armaan äitinsä uutta ja parem-
paa elämää alkamaan.

Jaana oli poissa koko yön palveluspaikastansa.

Hän saapui seuraavana aamuna sangen surkeassa tilassa, jakku revittynä, tukka pörrössä, kasvot ja käsivarret mustelmilla. Hän tahtoi heti tavata rouvaa ja puhua hänen kanssaan kahden kesken.

Hänet oli väkisin raiskattu poliisikamarissa.

Syyllinen oli se ilkeän näköinen mies, jonka Jaana oli nähnyt juttelevan kadulla hänen oman aiotun sirkuskavaljeerinsa kanssa. Yön hän oli saanut maata kivisellä lattialla.

Ruokarouva sääli ja surkutteli Jaanaa, mutta kielsi häntä kenellekään asiasta kertomasta. Ei se kuitenkaan auttaisi mitään. Poliisilaitokseen ei nykyään lain koura ulottunut. Ne saivat tehdä siellä mitä tahansa.

— Minä menen järveen, nyyhki Jaana.

Ruokaruova lohdutteli häntä. Hirveä häväistys oli tapahtunut. Mutta eihän elämä silti ollut lopussa Jaanalta. Hänellä oli koti, hänellä oli isä ja äiti. Sitäpaitsi sulhanen hänellä oli.

Nyt itki Jaana entistä enemmän.

— En minä enää koskaan voi kotipuoleen mennä, hän uikutti, enkä Heikin silmien eteen.

Hän lupasi yhä lopettaa päivänsä. Ruokarouvan täytyi ruveta hänelle jo oikein ankaraksi. Luuliko Jaana yksin kärsivänsä? Koko isänmaa kärsi hänen kerallaan. Jokainen tuli jollakin tavalla tekemisiin laittoman esivallan kanssa. Jaanan oli tosin käynyt pahemmin kuin monen muun. Mutta hänen täytyi muistaa, että hän ei ollut yksin. Suomessa oli lähes kolme miljoonaa yhtä onnetonta kansalaista.

— Ei ole ketään niin onnetonta kuin minä, voihi Jaana.

Kuitenkin hän kuunteli, mitä toinen puhui. Ruokarouva lateli hänen eteensä, mitä tiesi, esivallan ja virkakuntien väärinkäytöksistä. Oikeuden turvaa ei ollut missään. Kaikkialla vallitsi sama sorto, vääryys ja mielivalta.

Jaana ei paljon ruokarouvan puheesta ymmärtänyt. Hän käsitti ainoastaan, ettei hän voinut vedota kehenkään suuressa onnettomuudessaan. Eikö koko esivalta virkamiehineen seisonut niin kuin muuri häntä vastaan?

— Kaikki herrat ovat konnia ja pahantekijöitä, hän huusi.

Ruokarouvan täytyi nyt tiukasti nuhdella häntä. Kuinka Jaana voi niin sekoittaa käsitteet? Jaana oli joutunut tosin onnettomiin oloihin, mutta siihen eivät suinkaan kaikki herrat olleet syypäät. Päinvastoin olivat Suomen her-

rat juuri puolustaneet kansaa ja kansan oikeuksia, kun venäläinen virkavalta loukkasi niitä. Syy ei ollut Suomen herrojen. He olisivat kyllä mielellään puolustaneet Jaanaa, mutta he olivat tällä hetkellä voimattomat.

— Minun täytyy kuolla, itki Jaana. Minulla ei ole enää yhtään onnellista päivää elämässä.

Ruokarouva keksi keinon vihdoin ja rupesi puhumaan jumalasta. Se auttoi. Jaana lakkasi itkemästä ja tyyntyi vähitellen. Siellä oli ainoa suoja hänelle. Vain haudan tuolla puolen saisi hyvä palkkansa ja paha rangaistuksensa.

Päätettiin sitten, että Jaana nyt kuitenkin lähtisi kotiseudulleen. Hän voisi siellä kesän miettiä rauhassa, menisikö hän syksyllä naimisiin vai palaisiko takaisin pääkaupunkiin. Jos Jaana tahtoi, olisi tämä palveluspaikka hänelle aina avoinna. Nyt kaipasi hän ennen kaikkea lepoa ja virkistystä.

Se oli ruokarouvan hyvántahtoinen suunnitelma. Jaana suostui siihen tahdottomasti. Hänestä oli kaikki samantekevä. Hänen entinen elämänsä oli mennyt poikki eikä mikään uusi vielä hänen mielessään kangastanut.

Sen hän kuitenkin nyt jo tuns i sydämessään, ettei hän enää koskaan voisi katsoa Heikkiä silmiin häpeästä punastumatta. Kuinka hän milloinkaan voisi morsiuskruunu päässä polvistua hänen kanssaan vihkipallille?

Siitä ei tullut mikään hauska matka Jaanalle. Kevät oli. Mutta hänen mielensä ei ollut tervaa parempi.

Junassa kävi se vielä laatuun. Mutta kun hän tuosta eteläisemmästä kaupungista joutui kirstui-neen mäkistä maantietä ajamaan, kiertyi sydän kerälle ja vedet pyrkivät silmiin alinomaa herah-tamaan.

Oli helluntain-aatto. Mutta taivas oli raskas ja pilvinen, tie vetelä, metsä mykkä ja harmaa. Ei näkynyt järvenselkää sinertäväksi, ei virtaa vihiseväksi. Lepäsi vaan joku rahkarantainen metsälampi suurten petäjain siimeksessä tahi kие-murteli maantien rummun alitse suoperäinen metsäpuro, liikutellen tummia vesiään, kohti tun-tematonta tulevaisuutta.

Muuten oli maa autio ja tyhjä.

Mikä ei ollut korpea, se kalliota, mikä ei kal-liota, se silmänkantamatonta rämettä. Milloin-kaan ei Jaana ollut synnyinseutuaan näin rumaksi ja karuksi tiennyt. Hänestä tuntui kuin hän olisi

ollut kuoleman matkalla, tullut tuonelan esikartanoihin.

Mitenkään ei Jaana tahtonut nyt Heikkiä kohdata. Hän sopi kyytimiehen kanssa, että tämä ajaisi ohitse sen majatalon, missä Heikki nyt luultavasti isännöitsi, suoraan Rönny'n mökille. Siinä oli pitkä myötämäki ja kyytipoika lasi laukalla sivuitse.

Iltapäivällä pilkahti jo aurinko ja maalasi puiden latvat punaisiksi ja keltaisiksi. Yöksi seestyi taivas kokonaan. [Mutta ilma oli kolkko ja kylmä. Eikä ollut lämmin mieli Jaanankaan.

He saapuivat auringonlaskun jälkeen Rönny'n mökille. Kuikkalampi lepäsi valkeassa usvassa, sumu peitti maan ja metsän. Korkeimmat kukkulat ja pisimmät petäjänlatvat siitä vain satu-saarina kohosivat.

Surman linnut suolta, lammen pohjoisesta päästä, olivat lähteneet liikkeelle. Päivän kyhjöttivät ne mättään kylessä taikka heiluivat hiljaiseen edestakaisin hyllyvän maan navoilla. Mutta heti kun illan varjot pitenivät, ne lehah-tivat lentoon, tohtivat jo tulla tienkin yli, soutaa kahnustivat maata myöten, suurina, summatto-mina, hallaisina. Ylhäisempiä paikkoja ne karttelivat ja niitä, missä päivänlämpö vielä saattoi uhotta kuivasta kanervikosta. Mutta uskalsivat ne saatella matkamiestä pitkin pimeää korpilaak-soa, istahtaa hänen hartioilleen ja puhalttaa hä-

nen päälakeensa jäisen hengähdyksen, joka oli hänen järkensä hämmentää.

Jaanan selkäpiitä karmi. Hänen kasvonsa olivat valjut ja kosteat. Vilu tunki saakka sydämeen.

Tuntui hänestä kuin tuonen haukat kourukynnet olisivat raadelleet hänen sisälmyksiään. Tuohon ne pysähtyivät, maaperään painautuivat, kavahtivat taas koivun konkelolle, jäivät hänen jälkeensä tuijottamaan harmailla, elottomilla silmäterillään. Miksi hän oli ollenkaan palannut kotiin? Eikö ollut parempi käännättää hevonen?

Mökissä nukuttiin. Jaana ei tahtonut ruveta heitä herättelemään. Hän kolkutti saunan ovelle.

Mummo tuli avaamaan.

— Kuka siellä? hän kysyi.

— Minä se vaan olen, sanoi Jaana.

Eikä mummokaan kysynyt enempää. Hän teki Jaanalle tilan penkille ja asettui itse lepäämään lattialle. Hän ei osoittanut enempää hämmästystä kuin jos he olisivat eilispäivänä toisensa tavanneet.

Mummo ei mahtanut olla oikein viisas enää. Hän eli jo ikäänkuin tuonen tuonpuolisissa maailmoissa. Talvisin hän nousi jo usein keski-yölläkin veisaamaan. Silloin kuului, jos sattui kuuntelija olemaan, saunasta värähtelevä, hopeanhelkkä virren ääni, joka ei enää tuntunut tulevan maasta, vaan suuren kirkastuksen korkeudesta.

Jaanan odottamaton paluu oli mummon mielestä kuitenkin siksi merkillinen tapaus, että hän katsoi sen sopivan virrenvärssyn arvoiseksi. Tällä kertaa oli Jaana hänen kuulijansa.

Mutta tavallisesti häntä eivät kuulleet muut kuin ääretön erämaa hänen ympärillään ynnä taivaan tähdet ja kuu, sekä kenties vielä niiden takana se suuri Tuntematon, jonka välittömässä yhteydessä mummo eli, kiitos olkoon natsa-realaisen kirvesmiehen pojan ja Nikean yleisen kirkolliskokouksen.

Myöskään tohtori Martin Lutheruksen ansioita ei tässä viimemainitussa suhteessa suinkaan ollut vähiksi arvattava.

Jaana lepäsi jälleen lapsuutensa karsta-kiiluvan orren alla. Mutta hänen ajatuksensa liitelivät ja laatelivat eikä uni hänen silmiään ummistanut.

Liian paljon oli mummo pienenä häntä kurruttanut, että hän olisi tätä voinut juuri millään rakkaudella ajatella. Kuitenkin tuntui hänestä täällä merkillisen turvalliselta. Hän ei voinut vain ymmärtää, että sauna todellakin oli näin pieni. Tässähän tuskin mahtui kääntymään.

Tuossa hän oli istunut, tuossa astunut, tuossa maannut, tuossa kehrännyt ja kartannut. Tuolla jakkaralla oli mummo hänelle aakkoset opettanut, tuossa perälasin alla hän oli lukenut katkismusta ja pöntännyt päähänsä kristillisen uskontunnustuksensa ensimmäisiä opinkappaleita. Hän tunsii jokaisen esineen täällä. Tuhannet muistot tulvehtivat hänen mielessään.

Aamut olivat aina olleet ankarimmat hänelle. Hänen heräämisensä tapahtui tavallisesti niin, että mummo joka jo puoli-yöstä oli istua hyr-

rännyt rukkinsa ääressä, kopasi häntä ruojuensa kärellä ja äyskäsi:

— Tokko pääset siitä? Kun koko päivän lojuu, iso ihminen!

Hän kuuli sen unensa läpi. Mutta hänellä ei ollut vielä tarmoa nousta taikka edes osoittaa hyvää aikomustaan nousemaan muulla kuin uni-sella kädenliikkeellä.

— Häh? Eikö sinulle ole sanasta apua vai pitääkö olla kättä pitempätä?

Jo kulkivat ensimmäiset kirkkaat ajatukset hänen unenpöpperöisissä aivokamareissaan. Mutta niillä ei ollut voimaa puhjeta vielä muuhun kuin pitkään ja haikeaan haukotukseen.

— No, jo se on tottelematon tuo tyttö!

Jaana tunsu vaistomaisesti, että suojeleva välly tempaistiin hänen päältään ja hänet pyöräytettiin vatsalleen. Oikein heräsi hän vasta silloin, kun vihaiset koivunvarvut alkoivat viuhua hänen pakaroillaan. Hän muisti silloin aivan selvään, että hänen nimensä oli Jaana, että Jaana oli hyvin kovakorvainen lapsi, että maailmanloppu, josta mummo aina puhui, oli lähellä ja että helvetin tulinen järvi oli kuin vartavasten juuri hänen kaltaisilleen uppiniskaisille kakaroille valmistettu.

Taikka tapahtui myös, että hän ei muistanut mitään, vaan tunsu ainoastaan koko ruumiinsa kihelmöitsevän kuin olisi sitä jo nyt viileskelleet iankaikkisen kadotuksen lieskat.

Hän huusi niin paljon kuin jaksoi ja sätkyteli sääriään. Se oli mummon mielestä silmiinpistävin todistus siitä, että vitsa oli tarpeen ja että sielun vihollinen teki jo häijyn-ilkistä työtään tytössä.

— Soh! Ja siunaa nyt itsesi ja lue aamurukouksesi.

Tyttö nyhkytti.

— Oletko siinä volisematta! Vai alanko uudestaan — — —

Jaana heräsi, otsa kylmässä hiessä. Hän olikin vain uneksinut. Tuntui niin turvalliselta ajatella, että hän nyt oli aika ihminen ja ettei hänen enää tarvinnut mummon piiskaa pelätä. Kuitenkin oli uni ollut niin selvä, että hän tavallista sukkelammin kohosi istumaan.

Päivä paistoi saunan lasista sisälle. Mummo oli jo keittänyt kahvit ja asetti kupit pöydän nurkalle.

— Syötyä me lähdemme Lentuan kylälle, hän sanoi. Toisen pitäjän pappi on tullut ja pitää kauppiaan pirtissä jumalanpalvelusta.

Jaana lupasi tulla mukaan. Mitä enemmän hän valveutui ja raskaat ajatukset palasivat, sitä enemmän hän tunsu tarvitsevansa jumalan sanan lohdutusta.

Varsinkin painoi häntä ajatus, miten vanhemmat ottaisivat hänen tulonsa vastaan.

Se kävi helpommin kuin hän oli ajatellutkaan.

Hänen nilkku veljensä, Ranssu-niminen, avasi äkkiä saunan oven, seisahtui möllämystyneenä kynnykselle ja sanoi:

— Ka, Jaana!

Jaanan täytyi oikein naurahtaa hänelle.

Ranssu ojensi kätensä hätäisesti, ei kysynyt kuulumisia, nilkutti tupaan ja ilmoitti kaikille suuren uutisensa. Isä ja hänen toinen veljensä tulivat juoksujalassa, äiti vähän ajan perästä, pyyhkien käsiänsä hameenhelmaan.

— Terveisiä Helsingistä, sanoi Jaana.

Isä oli oikein ylpeä tyttärestään. Veljet tohtivat tuskin lähestyä häntä. Jaana jakoi heille vähät tuomisensa, jotka hän oli ostanut ylioppilasten keskenään keräämällä huomenlahjalla. Äiti kiitteli ja kosteli.

— Tulithan kuitenkin katsomaan, hän sanoi.

Kukaan ei nähtävästi enää Jaanan karkaamista ajatellut. Heistä oli kaikki niinkuin olla-kin piti. Jaana oli piikana pääkaupungissa, mutta ei silti köyhää kotiansa halveksinut.

— Pitkäksikö aikaa sinä nyt jäät meille? kysyi isä.

— Enpä ole tuota vielä tullut tuumineeksi, vastasi Jaana.

He aikoivat kaikki lähteä Lentuan kylälle. Nikku Ranssu yksin saisi jäädä kotimieheksi.

Ulkona oli taivas kirkas ja kuulakka. Ilma-kin tuntui leudolta ja lämpöiseltä. Helluntain päivä paistoi päälle rasvatyynen Kuikkalammen,

joka lepäsi tummien rantojensa sisällä rauhallisena niinkuin iankaikkisuuden ajatus keskellä elämän kohtaloita.

Jaana ei ollut oikein halukas kertomaan Helsingin kuulumisia. Mutta hän tunsikin kuitenkin miensä suuresti virkistyneeksi.

Pieni ja matala oli Lentuan kylä, syrjässä maailman menosta, kurja, köyhä ja kokonaan takapajulle jäänyt. Talokkaita ei siinä ollut kuin puolikymmentä. Muut olivat torppareita ja mäkitupalaisia.

Kansa oli raakaa, röyhkeätä ja epärehellistä. Siinä ei ollut enää korven salskeata kasvua eikä erämaan tyyntä hiljaisuutta. Sen silmät vilahtelivat viekkaasti ja levottomasti. Sen kieli oli sekoittunutta, turmeltunutta ja typertynyttä, sen vaateparsa koottu maantien matkamiehiltä ja sen pirtit pieniä, ahtaita ja likaisia.

Raitin väkeä se oli, rihkamakansaa, läpikulkuihmiä, joiden mieli paloi markkinoista markkinoihin.

Kukin eli kädestä suuhun eikä kukaan huomista aamua ajatellut. Miehet kulkivat kesät tukkitöissä, kaukana pohjan perillä, suurten virtojen varsilla; talvet he makasivat uunin päällä, paksua tupakkimallia poskessaan mäiskytellen, tullen niukin naukin toimeen kesän ansioilla. Naiset olivat rumia, kömpelöitä ja epäsideellisiä.

Lapsia heillä oli kaikilla, mutta tuskin jokaisella tietoa siitä, kuka minkin todellinen isä oli.

Syksyisin, kun miehet tukkitöistä palasivat, kiehui kahvipannu päivät pitkät köyhimmäkin töllin pankolla, juotiin viinaa, syötiin vehnäleipää ja maisteltiin kaupunkimakeisia. Taas kun talven selkä taittui ja kolikot loppuivat, kiristettiin nälkävyötä, käytiin kerjuulla kaupungissa tai varastettiin. Kaikki he olivat yltäpäältä velassa kauppiaalle, joka nylki heitä armotta ja perinpohjaisesti.

Tämän kylän kuningas oli kauppias Luikarinen, vihattu, peljätty, ihailtu ja rakastettu. Hän oli yleinen ja alituinen puheen-aine Lentuan paha-maineisissa mökeissä.

Haasteltiin suurella kunnioituksella hänen herraskaisesta ja täsmällisestä esiintymistavastaan. Kehuttiin hänen etevää kauppakyykyään, kadehdittiin hänen mahtavia juomamatkojaan ja kiroiltiin hänen nopeaa rikastumistaan. Tiedettiin myös, että hän ei uskonut jumalaan.

Se oli lentualaisten mielestä hyvin arveluttava seikka, mutta juuri sen vuoksi omiaan jokaiselle todistamaan, että kauppias Luikarinen ei ollut mikään tavallinen ja vähäpätöinen mies. Kuinka hän muuten olisi voinutkaan sallia itselleen sellaista voimannäytettä? Mennäpä itse isän jumalan kanssa sormikoukkusille!

Kauppiaan talossa olivat nurkat sivutut punamullalla ja ikkunalaudat viheriällä öljymaalilla.

Hänenpä kujansa päässä sillankorvalla paistoi myös kruunun majatalon merkki, punavalkea pat-sas, jonka taulusta kuka tahansa voi aivan ilmaiseksi nähdä, mikä oli matkan pituus Pietariin ja mikä Helsinkiin. Se ikäänkuin aateloï koko sienoon ja kohotti suuresti jokaisen ohikulkevan kyläläisen itsetuntoa.

Kylän halki juoksi joki, jonka ylitse oli yleisillä varoilla rakennettu silta oikeine kaidepuineen, kivisine arkkui-neen ja jäänsärkijöineen. Sekin oli yksi lentualaisten ylpeyksiä.

Suurin ylpeys oli kuitenkin kauppias Luikarinen.

Monien muiden ansioittensa ohella hän oli myös kylän suurin maanviljelijä. Laitumet olivat näillä tienoin huonot niinkuin pellotkin, kan-kaat karut, luonnon niittyjä vähän taikka ei ol-lenkaan. Käytännöllisenä miehenä oli Simo Lui-
karinen heti huomannut heinänviljelyksen edut ja lyönyt pitkät sarkansa vikkeriä ja timoteitä kasvamaan. Hän möi voita kaupunkiin, jota val-mistettiin oikealla käsiseparaattorilla, toistaiseksi kokonaan kuulumaton kalu tällä perukalla. Myös osti hän jokaisen nokareen, minkä mökin eukot vähistä lehmistään saivat vuoden kuluessa sääs-tetyksi.

Kauppias Luikarinen ei koskaan maksanut rahassa. Mutta hän mittasi sekä omasta että muiden mielestä kohtuullisen palkkion kahvissa ja sokurissa.

Tämä mies oli monella muotoa vaikuttanut Rönny'n perhekunnan kohtaloihin.

Ensiksikin oli mökin isäntä Iikka Rönty ollut renkinä hänellä. Se oli tapahtunut silloin, kun hän vankilasta kolmen markan miehenä palattuun siirtyi äitineen kaupungista kohisevan kosken varrella. Sitten oli Jaana lapsena ollut paimentyttönä hänellä. Muutaman vuoden perästä hänet oli korotettu jo puotitytöksikin. Hänpä se myös oli tuhmalla pilallaan aikaansaanut Jaanan karkaamisen kodistaan ja siten ollut välillinen syy hänen myöhempiinkin vaiheisiinsa.

Rönny'n mökki oli hänen maallaan. Isällä oli paljon velkaa hänelle. Äiti maksoi voilla ja marjoilla hänelle kahvinsa ja sokurinsa. Hän osti ne villat, jotka mummo kehräsi, ja korvasi hänen vaivansa silloin tällöin muutamalla kolikolla. Hän oli Rönny'n joukolle kaikki kaikessa, heidän elättäjänsä, heidän jumalansa ja hyväntekijänsä.

Mummon mielestä oli kauppias Luikarinen Anttikristus itse. Hän ei voinut antaa anteeksi, että Iikka hänen luonaan palvellessaan oli unohtanut isiensä jumalan ja käynyt sangen maailmalliseksi mieleltään. Se ei kuitenkaan estänyt millään muotoa häntä hyvällä halulla kauppiaan villoja kehräämästä.

Kauppias oli paljon pitänyt Iikasta. Iikka oli kova työmies ja sitäpaitsi oli hänen kasvoissaan ja koko olennossaan jotakin, joka heti oli kauppiasta miellyttänyt. Hän ei vaan voinut kärsiä sitä, että

aika mies viitsi noin kulkea häntä koipien välissä. Tosin hän tiesi Iikalla olevan perusteelliset syynsä siihen, mutta hän asettui niiden yläpuolelle.

Iikka ei ollut mikään typerä mies nuorempanaakaan ollessaan. Siksi oli kauppias mielellään istunut hänen kanssaan pienessä puotikamarissa mustakylkisiä olutpulloja ynnä höyryäviä puolikupposia tyhjennellen. Eipähän hänellä tässä autiossa erämaassa paljon muutakaan puhekumppania ollut.

Iikan kanssa oli ollut hauska keskustella. Hän kuunteli ääneti ja kunnioittavasti, ei koskaan keskeyttänyt, oli aina yhtä mieltä edellisen puhujan kanssa ja uskoi kaikki, mitä hänelle sanottiin. Pian oli kauppias ruvennut kohtelevaan häntä kuin vertaistaan. Iikka oli tuntenut itsensä siitä suuresti imarrelluksi.

Myöskin Miina Rönty, jota nyt mummoksi sanottiin, oli aluksi ollut mielissään. Mutta sitten hän oli ollut huomaavinaan, että kauppias kevytmielisillä puheillaan houkutteli Iikan pois hänen isiltäperitystä uskonnollisesta mielenlaadustaan, joka varsinkin hänen vankila-aikansa jälkeen oli esiintynyt hänessä syvänä murheena ja katumuksena. Hänen selkensä oikein, hänen silmänsä kirkastuivat, hän alkoi kiroilla ja päästellä suustaan pitkiä tupakkasylykyjä, joiden tarkoitus oli jokaiselle todistaa, että hän kyllä oli mies niinkuin muutkin miehet ja että hänellä oli yleensä kirkas luonto ja repäisevä meininki.

Taikka kuten kauppiaan oli tapana sanoa: «mies on aina miehen väärsti ja välistä vähän parempikin.»

Miina Rönty oli nähnyt suurella surulla ja sydämenkarvaudella poikansa epäiltävää uudesta-syntymistä. Usein hän oli katunut katkerasti, että oli ollenkaan kaupungista lähtenyt ja tullut tähän lemmon kylään, missä niin jumalatonta elämää hänen silmänsä edessä vietettiin.

Kauppias Luikarinen oli tosin lukenut mies, joka oli käynyt vuoden kansakoulua ja tilasi sitäpaitsi erästä kerran viikossa ilmestyvää sanomalehteä. Mutta hän oli jumalankieltäjä ja perikuvallinen lavean tien taivaltaja, raaka aineen orja, jonka seura ei mitenkään voinut olla sovelias Miina Rönnyin pojalle.

Niinpä ei äiti ollut saattanut muuta kuin iloita, kun Iikka kerran oli hänelle ilmoittanut vakaam aikomuksensa olevan muuttaa yksinäisen Kuikkalammen rannalle, saman maantien varteen, missä kauppiaalla oli pieni metsäpalsta ja missä tämä oli Iikalle oman kodin ja konnun paikan luvannut. Siellä metsän syvyydessä, kaukana viettelevistä ihmisistä, oli Miina Rönty toivonut hyvien enkeleiden vielä kerran poikansa sydämeen palajavan.

Jälleen oli äidin ilo tullut varsin lyhyeksi. Iikka sai kuin saikin tosin mökin rakennetuksi, mutta häntä oli seurannut uuteen asuntoonsa

kauppiaan tanakkatekoinen karjakko, Reeta, joka oli vain nimeksi neitsyt eikä suinkaan mikään suositeltava aviosiippa kenellekään kristillissiveelliselle nuorukaiselle. Turhat olivat olleet äidin sanat ja huokaukset. Iikka oli jo paatunut pahassa eikä kaivannut lempensä liitolle enää edes mitään kirkollista vahvistusta.

Reeta oli jäänyt hänen mökkinsä vakinaiseksi asukkaaksi. Iikan mielestä hän ajoi saman asian kuin mikä vihitty vaimo tahansa eikä matkamiehilläkään, jotka pian tottuivat töllin pihalle hevosensa pyöräyttämään, ollut hänen suhteensa mitään erikoista muistuttamista.

Silloin oli äidin sydänalassa ratkennut jotakin joka ei sitten enää koskaan eheäksi parantunut. Hän oli muuttanut saunaan asumaan, siirtynyt sinne rukkineen ja raamattuineen, eli hiljaa kuin hiiri pesässään eikä mielellään vihatun miniänsä ovea avannut. Kuin etäisenä kaikuna hän kuuli joskus kerrottavan öisistä juomingeista ja tappeiluista tuolla asuinrakennuksessa, josta silloin tällöin kannettiin hänen saunansa soppeen joku tavallista pahemmin rusikoitu riitapukari. Hän ei näyttänyt enää siitä paljoa välittävän.

Kerran viikossa saapui mökin väki saunaan kylpemään. Mummo kantoi vedet, hautoi vastat ja löi löylyt heille, mutta ei virkkanut niin halaistua sanaa, istui vaan päätä nyökytellen penkillä taikka pistäysi yksikseen harvaseinä-

sen kotaporstuan kynnökselle kyyröttämään. Se oli hänen mykkä vastalauseensa poikansa surutonta sieluntilaa vastaan ja sitä, mitä hän tämän perhe-elämässä piti vääränä ja paheksuttavana.

Iikalla oli ollut Holli-Reetasta viisi poikaa, joiden nimet olivat Ranssu, Aleksi, Jörkki, Nantta ja Roope. Näistä olivat Nantta ja Aleksi jääneet isänkotiin, Roope oli kuollut ja Jörkki ja Aleksi lähteneet maailman markkinoille.

Ranssu oli jo varhain joutunut hunningolle. Tuskin täyteen ikään tullessaan hän jo ryösti postin maantiellä. Sitä ei saatu koskaan ilmi. Mutta vanhurskas jumala kiivaudessaan salli, että hän eräänä pilvisenä pörttyli-maanantaina löi kirveellä rikki polvilumpionsa. Nyt nilkutteli hän raajarikkona vanhempiansa kodissa, minkä mitäkin näperrellen, pistäysi usein mummon luokse saunaan ja osoitti ennen pitkää selviä katumuksen ja parannuksen oireita. Vuoden kaksi hän kulki allapäin ja harvapuheisena. Mutta sitten alkoi iankaikkinen ilo jo loistaa hänen silmistään.

Aleksista tuli hevoshuijari. Hän petti markkinoilla monta etevääkin ammattimiestä, mutta vihdoin petti hänet mustalainen, pettipä oikein perinpohjaisesti, niin että hän hävisi erinomaisen tamman ja vielä kaksisataa viisikymmentä mark-

kaa kaupanpäällisiä. Silloin päätti hänkin jättää synnillisen elämänsä ja kääntää kasvonsa Hänen puoleen, jolta kaikki hyvä tulee. Seuraavana sunnuntaina meni hän Herran pyhälle ehtoolliselle ja pestausi heti sen perästä rengiksi pappilaan. Myöhemmin hän pääsi haudankaivajaksi eräasen kappeliseurakuntaan ja eli yleisesti kunnioitettuna miehenä kuolinpäiväänsä saakka.

Jörkki oli, kuten sanotaan, ruunankummi. Hän ei koskaan ollut saanut rippikouluaan suoritetuksi eikä siis myöskään tullut mahdolliseksi Herran armopöytään astumaan. Mutta kerran Mikkelin päivän tienoilla kaupungissa käydessään hän oli kohdannut erään hihhulilaisen maallikkosaarnaajan, joka oli kovasti kolkutellut hänen kivettynyttä omaatuntoaan. Olipa luvannut vielä synninpäästönkin, sillä ehdolla nimittäin, että Jörkki rehellisesti tunnustaisi kaikki pahat tekonsa hänelle. Jörkki oli tunnustanutkin hänelle kaikki muut paitsi että hän todellakin oli sen lapsen isä, josta häneltä parast'aikaa oikeuden käden kautta ruokkoa riideltiin. Kohta senjälkeen sai hän kuulla, että lapsi oli kuollut. Hän huomasi silloin tosiksi maallikkosaarnaajan sanat ja tunsu, ettei hänellä ollut yhtään syntiä enää. Hänestä tuli harras kristitty ja toimielias kirjakolportööri, joka kenties tänäkin päivänä vielä kiertää Suomen saloja kaupiten pieniä uskonnollisia kirjoja, evankelisia lehtisiä ja pakanalähetys-sanomia.

Nantalla oli vain neljä sormea oikeassa kädessään. Mutta kun hän sen liitti vasempaan, kuuli Kaikkivaltias yhtä tarkasti hänen yhdeksänsormisen kuin jonkun toisen kymmenensormisen rukouksen. Hän oli ruununraakki, joka arvannoston pelosta oli lyönyt peukalonsa poikki havunhakkurilla. Myöhemmin katui hän katkerasti tekoaan, sillä hän arveli, että olisi ollut parempi lyödä poikki pikkulillinsä. Silloin hän olisi näet, kuten kasvavana, vielä voinut hiihtää hirviä, joiden tappaminen tosin oli kielletty maallisessa, mutta ei taivaallisessa oikeudessa. Nyt oli hänen pakko pyytää vain lintuja ja jäneksiä, tietysti kaikista lupa-kausista välittämättä. Kerran palatessaan kielletyiltä metsämatkoiltaan hän vilusti vatsansa ja sai väkevän uskonnollisen herätyksen, joka myllersi kaikki syvyyden lähteet hänen henkiruumiillisessa olemuksessaan.

Rooperukan kävi hullusti. Hän oli pulska poika ja oli jo aikonut mennä yhteen muutaman Mankis-Leenan kanssa, jolla oli rahaa kirstunpohjallakin. Leenan kolikoilla he olivat päättäneet ostaa kaksi tikettiä Amerikkaan; loput sai mennä häihin ja kultasormuksiin. Molemmat he olivat nuoret ja suruttomat. Kaiken todennäköisyyden mukaan he olisivat menneet siitä portista sisälle, joka vie kadotukseen. Mutta silloin pisti Roopen päähän ajatus lisätä hiukan heidän yhteistä matkakassansa. Hän teki onnistumattoman varkausyrityksen, tavattiin itse teosta ja tuomittiin raippa-

rangaistukseen. Mummon saunassa pari viikkoa pahimpia piiskanvammoja hoideltuaan, hän meni aamulla metsään, teki vitsaisen kaulahuivin koi-vunnäreestä ja hirtti itsensä. Mutta mummo, joka hänen satunnaisen sairautensa aikana oli johdattanut hänet sielunsa asioita ajattelemaan, vakuutti että Roopen synnintunto oli ollut sekä syvä että vilpitön ja että hän usein yön hiljaisuudessa, kun perälihat kovin porottivat, oli kääntynyt taivaallisen Herransa puoleen monella hartaalla ja palavalla rukouksella.

Että Roope itsemurhastaan huolimatta ja vastoin raamatun nimenomaista määräystä olisi päässyt taivaan valtakuntaan sisälle, näyttää kuitenkin puolueettomasta katsojasta vähemmin uskottavalta. Mutta Leena meni tietävästi neulan-silmän läpi ja tuli autuaaksi.

Jumalan kirous lepäsi raskaana Iikka Rönnyin mökin päällä. Itse hän mietti usein tehdä parannusta eikä enää myöhemmällä iällä salakapakointukaan juuri muille kuin kauppias Luikariselle ja kenties jollekin varakkaammalle matkamiehelle. Rahdinvetäjät, ne vensperit, olivatkin ottaneet tavaksi pitää mukanaan omat nassakansa. Lopullisesti oli Iikka kuitenkin päättänyt kääntyä vasta kuolinvuoteellaan.

Ainoa, joka ei näyttänyt mitään korkeamman henkisen elämän eikä puhtaamman sydämen merkkejä, oli Reeta, Iikan vihkimätön jalkavaimo. Päinvastoin hän murehti suuresti muiden levä-

peräistä pensistymistä, sillä mökin varallisuus väheni samassa suhteessa kuin sen asukkaiden mieli muuttui hurskaammaksi ja siveellisemmäksi. Hänen yksinkertainen sosiaalinen periaatteensa oli, ettei köyhän kannattanut elää rehellisesti. Nähtävästi hän aikoi tulla toimeen maailmanlapsena elämänsä loppuun saakka eikä katua ennen kuin viimeisellä tuomiolla.

Mutta mummo iloitsi. Mitä kovemmin kotalon vallat murtelivat hänen poikansa perheen jäseniä, sitä voitollisemmin helisi hänen virtensä ja sitä kirkastuneempina tuikkivat hänen pienet tuhkanharmaat silmäteränsä, sillä hän tiesi Herran rankaisevan sitä, jota hän rakasti. Jaanan sydäimestä hän oli jo varhain tahtonut kitkeä pois kaikki ne perisyntien ja pahojen aivoitusten ohdakkeet, jotka tämä mahdollisesti oli saanut synnyinlahjana erhettyneiltä esivanhemmiltaan. Samalla hän oli tahtonut kylvää rakkaan poikansa tyttären poveen sen sinapin siemenen, joka kerran kasvaisi suureksi puuksi ja jonka oksille kaikki taivaan laulelevat linnut pesänsä tekisivät.

Matkue läheni Lentuan kylää. Metsä loppui ja alkoivat kauppias Luikarisen tilukset.

Jaana katseli uteliaasti ympärilleen.

Tuossa hän oli istua nokottanut ojanreunalla vahtimassa, etteivät lehmät päässeet kiellettyjä aloja sotkemaan. Se oli ollut hyvin helppoa työtä, kun vaan karttoi itsensä isolta sonnilta eikä päästänyt sitä takaapäin ryntäämään. Silloin se varmaan olisi hänet sarviinsa seivästänyt.

Edestäpäin tarvitsi sille vain näyttää karahkaa. Silloin se räpähytti silmäänsä ja meni möyryten menojaan.

Kauppias Luikarinen ei niitättänyt nurmiaan kahta kertaa. Niin tapahtui, että syksyisin, kun muiden karjat tarpoivat savisia metsäteitä, söivät hänen jalosukuiset lehmänsä maukasta kylvöheinän ävärtä, ja vain silloin tällöin aikansa kuluksi ojentelivat koipiaan kuin kamarin lattialla. Se oli kaikkien mielestä sangen merkillistä eikä ilman ihmettä Jaanastakaan.

Pian olivat huomanneet Lentuan kylän lapset, että oli ilmestynyt uusi jäsen heidän yhteiskun-

taansa. Kiertäen kaartaa he olivat Jaanaa lähestynyt ja tulleet heti hyviksi tuttaviksi. Kirjavat, sekeiset syyskesän päivät, korkean ja kuulaan auringon alla, olivat olleet kuin luodut toverilliseen seurusteluun. Mikä oli silloin sen autuaampaa kuin tehdä tuli ojaan ja paistaa perunoita suloisessa porossa? Kuka tahtoi, voi samassa paikassa paistaa myös jalkojaan.

Jollakin oli päällään mekko, useimmilla vain lyhyt paidanriekale. Päiväkauden nuotion ympärillä kuhnuttuaan he kaikki olivat yhtä mustia ja nokisia.

Kauppias Luikarinen oli kävellyt usein peltajensa pientareita. Jos hän silloin sattumalta näki häärivien nokitonttujen homman, hän ärjäsi kaukaa hirvittävällä äänellä ja voi heti havaita ilokseen, miten pienet syylliset kuin peltohiiret ojanpohjia myöten kotiinsa piipersivät. Tietysti palasivat he pian takaisin. Mutta kauppiaan mielestä olikin pääasia, että isännän auktoriteetti vaan tuli ylläpidetyksi.

Saattoi myöskin tapahtua, ettei kauppias Luikarinen karjaissutkaan. Hän voi myöskin hiipiä hiljaa niinkuin varas yöllä ja ilmestyä ällistyneiden nokikolarien eteen äkkiarvaamatta ja aivan odottamattomalta taholta. Jos hän silloin näki ojanvarrella jonkun tuollaisen nollottavan räkänokan, heilautti hän säarensä tämän päätäpäällitse; tuhma temppu, joka syvästi loukkasi asianomaisen istujan ihmis-arvoa. Se oli oja-yhteiskunnan mielestä

kokonaan kuulumaton tapa niin arvokkaalle henkilölle, vaikka he tosin ymmärsivätkin täydellisesti sen edut pirullisena ja oikein laskettuna rangastuskeinona.

Kauppias Luikarinen oli musta pilvi heidän taivaallaan. Toinen oli iso sonni. Molempia varten täytyi pitää vuoronperäinen etuvartia. Mutta muuten oli kaikki kirkasta ja pilvetöntä.

Heidän leikkinsä olivat matkitelleet uskollisesti sitä elämää, jota he joka päivä näkivät ympärillään. He leikkivät lehmisillä, hevosilla, talosilla, isäsillä ja äitisillä. Myöskin juopposilla he leikkivät ja se oli kokonainen draama, jossa oli monta kaunista ja liikuttavaa kohtausta. Kotisilla oli eräs toinen pienempi draama, mutta sitä jännittävämpi. Se alkoi niinkuin ainakin talosilla, mutta isä ja äiti lähtivät kylään ja kielsivät lapsia minnekään menemästä. He palajavat kotiin eivätkä löydä ketään. Sitten jatkui se niinkuin kuuropiilosilla ja päättyi kuvaannolliseen selkäsaunaan, joka suoritettiin kaikkien muotojen mukaisesti.

Tämä kaikki oli ollut Jaanasta erinomaisen hauskaa eikä hän suinkaan ollut ikävoinyt takaisin mummon saunan savuiseen yksinäisyyteen.

Mutta syksymmällä, kun viikkoiset sateet alkoivat, ei pikku paimenen elämä enää ollut kovinkaan kehuttava. Vaikka hän saikin aamulla päälleen ruoti-ukon ijänikuisen sarkatakin, joka ulottui hänelle kantapäihin saakka, ei sekään enää

puolenpäivän tienoilla voinut estää alituisesti suhuttavaa märkyyttä läpi tihkumasta. Hänen ainoat jalkineensa olivat ne, jotka vares oli hänelle antanut, ja ainoat sukkansa ne siniset, jotka vilu ja vihmova sade kutoivat hänelle. Silloin ei ollut mikään erinomainen ilo tarpoa upottavia kyläteitä taikka purra kovaa evästään kostean heinäsuovan kupeessa. Onneksi ei karjakaan tällaisilla säillä paljoa liikkunut, söi mieluummin yksiltä paikoiltaan ja siirtyi jo puolenpäivän rinnassa märän ja mustan metsän rantaan, joka huokasi ikuista murhettaan harmaan, yksitoikkoisen taivaankannen alla.

Sade-ilmoilla muuttui myös koko Lentuan kylän ulkomuoto. Nyt vasta se näytti pieneltä, matalalta ja ränsistyneeltä. Kujat pursuivat lokaa puolipolveen, maantien hiekka kuohui yli äyräitensä. Seinät vettyivät, räystäät tippuivat, katot vuotivat ja putosivat kaikki ikäänkuin pari vaaksaa alemmaksi. Raskas ilmanpaino löi savun maahan taikka lähetti sen takaisin tupaan. Sieltä täältä pilkisti ikävän ikkunan takaa vain joku nykerönenäinen paitaressu kaivaten kesäisiä tantereitaan.

He tulivat sillalle. Lentuan kylä lepäsi heidän edessään.

Kauppiaan kujan suusta paistoi punavalkea patsas. Puoti oli auki sunnuntainakin; täällä korven keskellä, missä matkat olivat pitkät ja vaivaloiset, ei ollut yleisön mukavuudenkaan vuoksi aina niin helppo lepopäivää pyhittää. Sitäpäit si oli sunnuntai paras kauppapäivä.

Lähin kirkko oli kaupungissa, kolme peninkulmaa pohjoiseen päin. Sinne ei tietysti kenelläkään tullut ilman erityistä asiaa lähdetyksi. Sen sijaan kävivät kaupungin ja naapuripitäjien papit toisinaan täällä pitämässä jonkun hartaushetken.

Tänään oli juuri sellainen harvinainen tilaisuus.

Lentuan kylä oli tienristeyksessä. Paitsi kruunun valtamaantietä, joka kulki sen lävitse, lähti siitä kaksi korpitietä, toinen luoteeseen, toinen koilliseen. Siellä oli peninkulmien takana eräitä yksinäisiä vaarakylä, joiden asukkaat myöskin tällaisina päivinä astuivat heiluvia pitkospuita myöten Lentuaan.

Kansaa näkyi jo kokoontuneen kauppiaan kujan perille. Miehet seisoskelivat piippu suussa aitaa vasten, eukot istuskelivat nyyttineen puodin portailla. Puoti itse oli tietysti pakaten täynnä.

Tämä näky muistutti Jaanan mieleen sitä aikaa, jolloin hän itse kasvavana tyttösenä oli seisonut tuon puodin tiskin takana ja myönyt kauppiaan ylikatsannon alla ryyniä, lankaa, kahvia ja sokuria.

Kauppapuoti oli pienestä pitäen aina erikoisesti miellyttänyt Jaanaa. Sen värjätyistä kangaspakoista, vanhoista rahkeista ja kimaltelevista rihkamista uhosi hänen sieraimiinsa omituinen, sydänalaa vihlaiseva tuoksu, joka sai hänen vereensä oudon ja haikean ikävöimisen tulesta intohimoisesti hiiltymään. Varsinkin illoin, kun kattelamppu oli sytytetty ja koko huone välkkyi erivärisenä ja kirjavana, huikaisi Jaanan silmiä tämän maallisen paratiisin mahti, joka kätki sisäänsä niin satumaiset määrät uusia ja tuntemattomia iloja. Se oli hänelle ikäänkuin ensimmäinen epäselvä kangastus jostakin etäisestä, pyhästä ja pyöräyttävästä maailmasta, sieltä, mistä matkamiehet tulivat ja minne he menivät, kunne virs-tapatsaat viittasivat ja kulkivat salaperäiset sähkölangat pitkin humisevia pylväitään.

Epäilemättä oli tämä Eeden ja paratiisi. Mutta sen keskeen oli myöskin hyvän ja pahan tiedon puu pystytetty.

Jaana tekaisi jo paperitötterön ja satoi käärenuoran päät kätevästi kuin näppärin tiskimies. Mutta eräänä iltana hän pisti kätensä luvottomasti pastillipurkkiin. Samalla astui kauppias sisälle ulko-ovesta ja helähti ovenkamanaan kiinnitetty sydäntä-sävähyttävä tiuku.

Kauppias ei ollut sanonut kuin yhden sanan:
— Ulos!

Ja Jaana oli mennyt. Hän oli juosta vikittänyt jälelleen katsomatta ja sukeltanut aamu-yöstä mummon saunaan niinkuin pelästynyt hiirenpoika pesänsä koloon. Hän oli saanut selkäänsä, kuten tavallisesti, mutta pitänyt sen tällä kertaa täysin ansaittuna. Kuitenkin oli hänen sydämensä vielä kauan läpättänyt, kun hän oli muistanut rikostaan jumalan seitsemättä käskyä vastaan.

Lapsuuden muistot tulvehtivat joka taholta hänen mieleensä, mutta ne eivät enää häntä ilahduttaneet. Kuinka hän tunsii olevansa kaukana niistä! Mitä kaikkea hän oli nähnyt tällä välillä? Ja miten vähän kaikki nuo ihmiset täällä tiesivät maailmanmenosta ja hänen murheistaan.

Eikä hänen sydämensä ollut syttä valkeampi, kun he astuivat kauppiaan kujan suuhun, isä ja Nantta edellä, äiti, Miina-muori ja Jaana heidän perässään.

Kujan suussa seiso i Heikki.

Jaana säikähti niin, että sydän oli tulla kurkuun. Hän ei ollut ollenkaan odottanut Heikkiä täällä tapaavansa.

Kuitenkin oli aivan luonnollista, että Heikki oli tullut. Hänen kodistaan oli vielä pitempi matka kaupunkiin kuin Jaanan. Hänetkin oli harvinainen tilaisuus saanut liikkeelle. Jumalanpalvelus ei ollut hänelle pääasia. Tärkeämpi oli tavata tuttavita, kuulla maailman asioista ja tehdä eräitä ostoksia kauppiaalta.

Heikin kotitalo, jossa Heikki nyt isännöi, oli nimeltään Kontio. Sen mukaan sanottiin häntä Heikki Kontioksi.

Vielä ei hän tiennyt Jaanan tulosta mitään.

Nyt näki hän hänet äkkiä edessään. Piippu putosi hänen suustaan ja hän tapaili hämmästyneenä hatunlievettään.

Jaana oli käynyt niin jumalattoman kauniiksi hänen mielestään.

Isä ja Nantta menivät lyömään kättä hänelle. Heikki tervehti heitä välinpitämättömästi. Mutta

hänen silmänsä pälyivät koko ajan kohti Jaanaa ja hänen leukapielensä hymyilivät korviinsaakka, hurmautuneesti ja tuttavallisesti. Kaikesta päättäen hän tunsii itsensä ylenmäärin onnelliseksi.

Myöskin Holli-Reeta ja mummo tervehtivät häntä. Sitten kääntyi Heikki vasta Jaanan puoleen ja sanoi:

— No, Jaana!

Jaanan täytyi pistää kättä hänelle. Mutta hän oli karahtanut tulipunaiseksi tukanjuureen asti eikä mistään hinnasta olisi uskaltanut kohdata hänen katsettaan.

— Eikö se pappi vielä ole tullut? hän sanoi hätäisesti.

Heikin ymmyrkäinen naamataulu hymyili kuin täysikuu.

— Niin, pappi? hän sanoi painokkaasti.

Nyt joutui Jaana vieläkin enemmän hämilleen.

Onneksi tuli pappi samassa. Kauppias sulki puotinsa ja kansajoukko siirtyi kohti pihan toisella puolen olevaa pirttirakennusta. Siellä oli jumalanpalvelus pidettävä.

Saarnan aikana katsoi Heikki koko ajan Jaanaa. Hän ei voinut mitään muuta ajatella. Tuoko se sitten oli hänen tuleva morsiamansa? Nyt se oli tullut takaisin, uskollinenpahan oli ollut, vaikka ei ollut silloin lähtökiireessä tullut

edes kihloja hommatuksi. Mutta nyt Heikki hänet kihlasi vaikka vihtasormuksella.

Kyllä hän tietysti voi kultaisenkin ostaa, eipä sillä ja sen vuoksi. Talo oli nyt hänen eikä isäkään enää kauan eläisi. Vielä ennen juhannusta hän matkustaisi kaupunkiin ja ostaisi sormuksen, kultakellon ja vitjat. Pärttylinä pidettäisiin ratulat eli kuuliaiset ja römppäviikolla häät. Ristisiä saattaisi sitten noin Erkinpäivän tienoissa ajatella.

Se tuntui jo niin iloiselta ja hipleältä Heikistä, että häntä aina pyrki väkisin naurattamaan. Aivan kuin olisi joku kainalokuopista kutittanut.

Samaako mahtoi Jaanakin ajatella, koska näytti niin ujostelevan eikä edes kertaakaan katsonut häneen?

Mutta Jaanan mieli liikkui taas muilla markkinoilla. Tässä pirtissä hän oli saanut ensimmäisen ja ainoan kuolu-opetuksensa.

Oli näet erään hienon helsinkiläisen neidin nuoreen ja oikulliseen päähän pistänyt ajatus lähteä laupeudentyötä harjoistamaan, levittämään tiedon valoa ja hyviä tapoja Suomen synkimpien sydänmaiden keskuuteen. Myöskin leipää ja vaatteita hän oli levittänyt, sillä, näitä nälkäperukoita oli jälleen kohdannut kaksi hallavuotta peräkkäin.

Hänen isänsä oli joku hyvin ylhäinen sotaherra, hänen ristimänimensä oli Signe ja hänen

sukunimensä edellä oli af taikka von, mikä lie-
nee ollutkaan. Kuin pyrstötähti hän oli tullut,
tuoden viestin tuntemattomista aurinkokunnista,
kuin pyrstötähti myös hävinnyt häikäistyään,
kadoten ijäksi Lentuan kylän pienestä ja ahtaasta
näköpiiristä.

Vuoden hän oli pitänyt pienten lasten kou-
lua kauppiaan pirtissä, jonka tämä mielihyvällä
oli tarjonnut hänelle maksutta käytettäväksi.

— Jos te saatte nämä rosvonpenikat edes hui-
kankin ihmistapoja oppimaan, oli kauppias sa-
nonut, on siinä minulle kyllin vuokraa huoneestani.

Jaana, joka jo silloin oli ollut paimentyttönä
Luikarisen luona, oli kuullut nämä sanat. Nyt
pulpahtivat ne äkkiä esille sydämen onkaloista,
jonne ne kerran olivat niin kipeästi kaivertu-
neet.

Kauppias Luikarinen ei ollut mikään tietopuolisen valistuksen vihollinen. Päinvastoin hän piti sitä ainoana keinona, jos nyt kerran oli kysymyksessä niin naurettava seikka kuin kansan kohottaminen alkuperäisestä raakuudestaan, roistoudestaan, ja typeryydestään. Moinen epäilemättä jalo pyrkimys oli hänen mielestään kuitenkin yhtä mahdoton kuin olivat täyspäiselle ihmiselle uskonnolliset hassutukset.

Papit olivat hänen loukkauskivensä. Hän vihasi heitä rajusti ja intohimoisesti. Se ei tietysti suinkaan estänyt häntä jättämästä pirttiään heidän käytettäväkseen jumalanpalvelusta varten, joka kokosi kansan hänen kauppapuoltinsa edustalle.

Saarnan lopussa tapahtui jotakin tavatonta.

Pappi puhui esivallasta ja sen kunnioittamisesta. Esivalta ei hänen mielestään turhaan miekkaa kantanut. Tosin oli jumalalle annettava, mikä jumalan oli, mutta etenkin keisarille, mikä keisarin oli. Asevelvolliset nuorukaiset kuulivat ehdottomasti keisarille. Mutta tästäkin

seurakunnasta oli moni jäänyt pois arvannostosta, muka sillä syyllä, että uusi asevelvollisuus-asetus oli syntynyt maan lakien vastaisessa järjestyksessä. Se oli surkuteltavaa hairahdusta ja kansan terveiden käsitteiden sekoitusta. Ei ollut alammaisen asia mennä esivallan toimenpiteiden laillisuutta punnitsemaan. Sillä esivalta, joka oli jumalasta, teki tilinsä yksin jumalalle.

Heti hänen jälkeensä nousi kauppias Luikarinen. Hän oli niin vihainen, että hänen äänensä vavahteli. Pappi puhuu, mitä sylki suuhun tuo, hän sanoi. Pappi puhuu pönttönsä ja leipälaukunsu puolesta. Laki on kansan, ja hallitsijaakin korkeampi. Mutta uusi asevelvollisuus-asetus ei ole laki, vaikka Suomen papit sen ovatkin saarnastuolista julistaneet. Se ei ole syntynyt Suomen valtiopäivien myötävaikutuksella.

— Menköön arvannostoon se, jonka housut lotisevat! hän huusi. Mutta syyttäköön sitten itseään, jos joutuu Venäjälle kaalinpaitä pureksimaan. Taitaa siinä vain maha piiskana heilua ympäri selkäpiitä.

Täälläkin Suomen synkimmissä sydänmaissa, missä ruokajärjestys ei suinkaan ollut kehuttava, mutta kaali kokonaan tuntematon, teki viittaus venäläiseen kyökkiin tarkoitetun ja tuiki tyrmistyttävän vaikutuksen. Mitä ymmärsivät Lentuan kyläläiset esivallasta ja laillisuuden vaatimuksista? Esivalta oli se, joka verot kantoi ja virkamiehet

palkkasi, laillisuus se, joka esiintyi kärkeä, lautamiehinä ja rikoslakina.

Mutta vatsansa vaatimukset he ymmärsivät. Siksi he kaikki tällä hetkellä sydämensä syvyydessä kannattivat kauppias Luikarista, vaikka he eivät papin läsnäolon vuoksi rohjenneetkaan mil-lään tavalla tuoda julki mielipidettään. Heidän mielestään oli jo suunnatonta, että kauppias oli sen tehnyt, mutta siinä olikin mies, joka ei pelän-nyt piruakaan.

Pappi oli punainen kuin kukko. Kauppias haukkui häntä vielä vähän aikaa ja lupasi lait-taa havuisen hännän jokaiselle, joka ei ollut hä-nen kanssaan yhtä mieltä.

Pappi vastasi tyynemmin ja maltillisemmin. Vielä oli aika katuia niiden, jotka eivät olleet kutsuntaan saapuneet. Mutta siinä tapauksessa heidän heti oli armoa pyydetävä ja lainkuuliai-nen mielialansa esivallalle ilmaistava.

— Tehköön kukin omantuntonsa mukaan, hän sanoi. Minä olen vaan tahtonut sanoa sanani ja samalla mikä on jumalan sana tässä tapauksessa.

— Muna hapeniin sellaiselle miehelle! huusi kauppias Luikarinen. Ja nyt pellolle minun pirt-tistäni taikka minä näytän sinulle, mitä muksu maksaa!

Pappi korjasi lipereitään ja lähti puuskuttaen. Kauppias Luikarinen hymyili voitollisena. Että hän kerrankin oli saanut puhua suunsa puh-taaksi noille juuttaille ja iskarioteille! Käskivät

roistot vielä lepopäivää pyhittämään! Ikäänkuin kansalle ei ollut siinä lepopäivää tarpeeksi, että se sai seisoskella hänen tiskinsä edessä!

Heikki Kontio oli höröstänyt korviaan, kun kuuli arvannostosta mainittavan. Hänkin oli jäänyt pois kutsunnasta. Tosin se oli tapahtunut enemmän kauppiaan kehoituksesta kuin hänen oman vakaumuksensa tähden, siitä yksinkertaisesta syystä nimittäin, ettei Heikillä ollut näistä asioista mitään varmaa vakaumusta. Edesvastuu oli hänen mielestään siis kokonaan kauppiaan. Mutta sitä suuremmalla mielenkiinnolla hän oli seurannut tämän ja papin välistä väitelyä. Hänestä tuntui kuin olisi siinä kiistelty hänen kohtalostaan.

Jos kauppias olisi hävinnyt, olisi hänkin tuntenut itsensä tuiki levottomaksi. Mutta nyt oli pappi saanut pötkiä käpälämäkeen ja hänen edesvastaajansa jäänyt voitollisena taistelukentälle.

Hätä ei ollut tämän näköinen. Ja Heikki katsoi jo turvallisesti voivansa pistää piipputupakan käryämään.

Jaana oli henkeä vetämättä seurannut papin ja kauppiaan ottelua. Se oli muistuttanut hänen mieleensä paininlyöntiä Jaakopin ja hänen jumalansa välillä, kuitenkin sillä erotuksella, että Jaakopin jalka ei näyttänyt nyrjähtäneen. Eikö hänkin tiennyt esivallasta jotakin? Tapauksen jälkeen pääkaupungin poliisikamarissa se merkitsi hänelle samaa kuin väkivalta. Eikö hänkin tien-

nyt laista ja oikeudesta jotakin? Tiesi niin paljon, ettei niihin ollut vetoamista, kun tiukka tuli. Mutta hän ei ollut vielä voinut oikein pukea sanoihin ajatuksiaan. Nyt tuli kauppias tuossa ja sanoi, että esivalta oli väärä ja ettei sen antamia asetuksia ollut noudatettava.

Tosin puhui kauppias ainoastaan väärästä esivallasta ja laittomasta asevelvollisuus-asiasta, mutta tietämättään yleisti Jaana hänen sanansa mielessään, yhdisti ne omiin kokemuksiinsa ja huomasi ne oikeiksi kaikessa laajuudessaan, ilman mitään rajoitusta.

Hänkin asettui heti vaistomaisesti kauppiaan puolelle.

Pappi puhui pötyä hänenkin mielestään. Tosin oli hänen saarnansa ollut kaunis ja liikuttava eikä Jaana ollut sen aikana voinut estää kyyneleitänsä. Se oli ikäänkuin toinen maailma, jossa jumala oli isäntä ja pappi pehtori. Huonona naapurina tahtoi perkele anastaa sekä heidän tiluksensa että alustalaisensa.

Mutta heti kun pappi oli ruvennut maallisista asioista puhumaan, oli Jaana tuntenut sydämensä jäykistyvän. Mitä oli papilla niiden kanssa tekemistä? Eihän jumala kuitenkaan vaivaisesta syntisestä välittänyt. Eikä esivalta, ainakaan se, jonka tekemisiin Jaana oli joutunut, suinkaan voinut olla jumalan sijainen maan päällä. Pimeyden pääruhtinaan sijainen se oli. Epäile-

mättä, jos ihmisvoimat siihen riittivät, sitä oli kaikin mokomin vastustettava.

Kansanjoukko hajautui vähitellen. Kauppias avasi jälleen puotinsa ja liike lähti käymään entistä menoaan. Pappi pyysi kyytiä takaisin kaupunkiin, mutta joku eteläänpäin menevä matkustaja oli jo ehtinyt ennen häntä nimensä päiväkirjaan merkitsemään.

Papin täytyi hetki odottaa. Joku uskollinen sanankuulija lupasi hänelle hevosensa. Mutta se täytyi ensin käydä valjastamassa.

Jaana seisoj puodin portailla ja hoputti omaisiaan lähtemään. Hän tahtoi kaikin tavoin välttää Heikkiä. Mutta Holli-Reeta sanoi, että hänellä oli jotakin ostoksia, ja Iikka jutteli kaikessa rauhassa kylänmiesten kanssa. Mummo taas oli pistäytynyt pappia puhuttelemaan.

Silloin näki Jaana kieverirakennuksesta kiipeävän kärryihin nuoren, siistipukuiseen, kiveräviiksisen miehen, pehmeässä huopahatussaan. Hänen sydämensä sylkähti. Eikö se ollut samainen mies, joka Helsingissä oli houkutellut häntä sirkukseen ja jonka takia hän sitten oli tullut turmioon? Ja eikö hänen veljensä Nantta haastellut miehen kanssa?

Ei, Jaana ei voinut erehtyä. Sama mies se oli.

Mitä se täälläpäin matkusteli? Olisipa Jaanan tehnyt mieli vetää hänet tilille käyttökseen.

tään. Miksi hän ei ollut tullut kadunkulmaan?
Oliko oikein siten narrata köyhän lasta?

Mutta kyytipoika iski hepoa selkään ja kohona
hurahtivat kärryt väistyvän helluntairahvaan
lomitse.

— Kuka se mies oli? kysyi Jaana veljeltään kotimatalla.

— Mikä mies?

— Se matkamies, jonka kanssa sinä puhelit kauppiaan pihalla.

— En tiedä. Mutta rahaa sillä näkyy olevan kuin roskaa. Jos lie tukkiherroja.

— Ei se tukkiherra ole.

— Mistä sinä sen tiedät?

Jaana viivytteli vastaustaan.

— Tiedänpä vaan, hän sanoi. Minä olen nähnyt hänet Helsingissä.

— Mitäs kysyt sitten, kun tiedät itse paremmin, huomautti Nantta myrtyneenä.

Nyt sekautui jo Iikka Röntykin puheeseen.

— Eihän se mikään tukkiherra ole, hän sanoi. Se on sellainen, sellainen, joka kirjoittaa . . .

— Sanomalehtiin, lisäsi Holli-Reeta.

— Tuntevatko isä ja äitikin hänet? kysyi Jaana kummastuneena.

Iikka Rönty näytti oikein ylpeältä.

— Onhan se meillä jonkun kerran syöttänyt hevostaan, hän sanoi.

— Hyvä ja höyli herra se on, jatkoi Holli-Reeta. Ja niin puhelias. Kaikesta se kertoi ja kaikesta se tahtoi tiedon ottaa.

— Eikä sitä meilläkään niin metsänkorvessa eletä, päätti Iikka Rönty, syrjäsilmäyksellä tytäreensä.

Syntyi hetken vaitiolo. Jaanan ajatukset kiertelivät yhä siinä vieraassa herrassa.

— Mitä se täällä liikkuu? hän kysyi.

— Ka, johan minä sanoin, selitti Iikka Rönty. Se ostelee tietoja ja lähettää lehtiin niitä.

— Maksaako se niistä?

— Ei tuo minulle ole maksanut. Mutta Nantta sai siltä keväällä viisitoista markkaa.

— Viisitoista markkaa?

Se oli suuri summa Jaanankin mielestä.

— Niin, sanoi Holli-Reeta. Ja hyvään tarpeesen tulivatkin rahat.

— Mistä hyvästä se antoi?

— Mitä tuo lie Nantta puhunut kauppiasta ja Heikki Kontiosta.

Jaana ihmetteli.

— Onpa sillä liikoja rahoja, hän sanoi.

Iikka Rönty ojensi häntä itsetietoisesti.

— Eivät ne sen omia ole, hän sanoi. Ne ovat sen isäntien rahoja. Mutta hyvä mies kun

on, niin ei tahdo näet rikastua köyhän kansan puheilla.

— Olisi kait se saanut meidän vähät tietomme ilmaiseksikin, lisäsi Holli-Reeta. Eipähän niistä täällä olisi osattu maksuja ottaa.

— Mitä sinä kerroit sille? kysyi Jaana veljeltään.

— Ilman vaan, vastasi tämä yksikantaan.

Hän oli vielä ikäänkuin hiukan nyreissään siitä, että Jaanakin tunsii herran.

Mutta itsestään rupesi hän kuitenkin sitten sana-arkkuansa availemaan.

— Se tämä Heikki Kontio, virkkoi hän, jäi pois asevelvollisuudesta, vaikka sen nyt olisi ollut vuoro tänä keväänä. Mutta kun se kauppias käski sitä jäämään pois ja sanoi, että se asetus ei pitänyt kutiaan. . . .

— Samaahan se tuntui äskenkin papille paah-tavan, huomautti Holli-Reeta.

— Eikä se sitäpaitsi mikään oikea laki kuulu olevankaan, lausui Iikka Rönty mahtipontisesti. Sen sanoi kauppias itse minulle ja kyllä se asiat tietää, jolla on aviisit ja muut.

— Mutta ei sen kauppiaankaan pitäisi niin kovin suurta suuta pitää, nauskahutti Nantta.

Hän tiesi nähtävästi enemmän kuin mitä hän tahtoi sanoa. Iikka Rönty katsoi häneen epäluuloisesti.

— Mitä sinä sillä tarkoitat? hän kysyi.

— Ilman vaan. Kyllä se pappi oikeassa siinä oli, että esivaltaa on toteltava.

— Esivaltaa! hymähti Jaana.

— Niin, niin, nyykytteli Holli-Reeta päättään huolestuneena. Esivalta ei turhaan miekkaa kannaa.

— Eikö se keisari sitten enää sotamiehiä tarvitsekaan? kysyi mummo, joka tähän saakka oli vaeltanut äänettömänä.

Kukaan ei viitsinyt vastata hänelle. Mummo horisi jo heidän mielestään.

— Sai siinä pappi kuulla sanat, huomautti hetken perästä Iikka Rönty.

— Kyllä kuuli, myönteli Holli-Reeta. Mutta ei sen kuitenkaan olisi pitänyt kirkkoherraa taivas-alle ajaa.

— Mitäs tuli toisen huoneessa mahtailemaan? Ja toisakseen, eipähän tuo taivas papille pahaa tehne.

Iikka Rönty nauraa hekotti ääneen. Sukkeluus oli hänen mielestään tavallista onnistuneempi.

Nanttakin hymähti hänen takanaan.

— Niin, niin, mutta pappi on silti pappi, intti Holli-Reeta.

— Ei se kauppias ollut ensi kertaa pappia kyydissä.

Nyt nauratti Iikka Rönty vieläkin enemmän. Hän kävi oikein henkeväksi tuota tapausta ajatellessaan. Nololta oli pappi näyttänyt. Ruveda sitä kauppiaan kanssa käsikarttua vetämään!

Pitihän papin jo tietää edeltäpäin, mitä siitä tuli. Sillä sellaista miestä kuin Luikarinen sitä ei ollut koko maailmassa.

Mummo käveli mykkänä heidän takanaan. Mitä kuuluivat häneen maalliset asiat? Maailma oli murheen laakso ja kuolon varjojen alho, josta hänen kohta oli autuaitten asuntoihin lähdeittävä. Valmis hän oli, mielellään hän menikin. Vaikka tänään saisi tulla viikatemies, vaikka huomenna saisi Herra korjata hänet. Hänellä oli viskimensä kädessään, mutta ei mummo säikynyt sitä. Saisi leimahtaa pitkäisen tuli idästä ja näkyä hamaan länteen, saisi olla jo Ihmisen Pojan tulemus ja torvet tuomiolle torahtaa. Eivät ne häntä häälyttäisi. Hän oli huoneensa kalliolle rakentanut.

Mummo oli vanhoilla päivillään tullut jota-kuinkin hengellisesti ylpeäksi. Hän ei mielestään ollutkaan enää mikään tavallinen synnin-orja eikä Ristuksen lammashuoneen vähäpätöisin karitsa. Hän oli jo mielestään niin paljon kokenut mielessään Herransa jumalansa hyvyyttä ja niin paljon kristillisillä hyveillään ansainnut sitä, että hän asetti itsensä koko joukon tavallisia kuolevaisia ylemmäksi. Siksi hän odotti eräänlaisella kärsimättömyydellä tuonen iltaa ja ylösnousemuksen aamu-aurinkoa, jolloin hänet lopullisesti vuohipukeista erotettaisiin. Hän ikäänkuin häpesi käydä enää täällä alhaalla suruttomien ihmislusten keskellä niinkuin hän olisi

yhä ollut yksi heistä. Hänen ainoa lohdutuksensa oli, että myöskin Sana oli tullut lihaksi, vaikka se alusta asti oli asunut jumalan luona ja jumala oli ollut se Sana.

Mummo oli mielestään jo miettinyt myös niin paljon raamatun syvimpiä ongelmia, ettei hän tietopuolisestakaan suhteesta enää tahtonut itseään kaikkein yksinkertaisimpiin sanankuulijoihin verrattavaksi. Päinvastoin hän katsoi selvittäneensä sydämessään monta hämää pulmaa, joista tiedot tuntuivat olevan ristiriitaiset pappeilla ja kirjanoppineillakin. Tosin hän tiesi olevansa vain köyhä ja oppimaton vaimo Galileasta, jolle jumala oli erityistä armoaan osoittanut. Mutta hän tiesi myöskin, että tuolla taivaan suurissa saleissa viimeiset tulivat ensimmäisiksi, mutta ensimmäiset viimeisiksi, ja mummo katsoi jo vaeltaneensa niin kauan ristintietä, ettei hänen paikkansa siellä enää pitänyt niitä aivan ovensuu-penkkejä olla.

Mummo ei pannut kynttiläänsä vakan alle. Milloin hänellä vaan oli siihen tilaisuutta, hän meni urheasti puhelemaan pappien kanssa ja pyytämään heiltä tukea ja valistusta hengelliselle elämälleen. Mutta tämän hän teki yhtä paljon solmetakseen heitä sanoissa kuin tullakseen itse toden teolla valistetuksi.

Mummo ei ollutkaan niin tuhma kuin outo luuli. Nöyrällä ja hiljaisella äänellä hän esitteli ajatuksiaan, papit vastailivat hänelle hyväntah-

toisesti eivätkä huomanneetkaan ennen kuin olivat itsensä pussiin puhuneet. Silloin he hämmentyivät, alottivat usein innokkaasti uudestaan ja hämmentyivät vielä enemmän. Mummo nautti hetkisen heidän pulastaan, ilmoitti sitten vaatimattomasti, kuinka hän oli asian aprikoinut, papit antoivat hänen mielipiteelleen armollisen hyväksymisensä, taputtivat häntä olalle ja kehoittivat vastakin yhtä nöyrästi ja vilpittömästi jumalan sanan valkeudessa sielunsa ongelmointa selittämään. Mummo niijasi, meni kiitellen ja kostellen menojaan, mutta tunsu itsensä jo porsuassa koko joukon ehommaksi entistään.

Näin oli käynyt naapuripitäjän papin ja samoin monen muunkin sielunpaimenen. Olipa mummo kerran piispankäräjillä kaupungissa ollut tilaisuudessa pitämään lujilla itse hiippaherraakin koko rovastikunnan papiston ja erään tuomio-kapitulini jäsenen läsnäollessa. Piispa oli kuitenkin pelastautunut siten, että oli kehoittanut mummoa uskomaan yksinkertaisesti eikä järkensä jousta ylenmäärin jännittelemään. Mummo oli saanut mennä niine hyvineen. Mutta hänelle oli jäänyt hämärä aavistus, ettei hän ollut sillä keralla oikein kunnostautunut eikä esiintynyt edukseen.

Jaana sai kotona asuakseen saman kamarin porstuan perässä, jossa hän ennen oli kangasta kutoa helskyttänyt.

Elämä rupesi Rönny'n mökissä käymään entistä latuaan. Jo muutaman päivän päästä oli Jaana siihen niin tottunut, ettei hän enää paljon muistanut pääkaupunkia olevankaan.

Hän pani taas kankaan vireille ja alkoi kutoa. Yöt hän nukkui aitassa, jossa vielä hänen vaatteensa olivat vanhoilla orsillaan.

Ne herättivät hänessä monta haikeata ja hiu-kaisevaa mielialaa.

Usein tavattiin hänet yksin itkemästä. Kotiväki koetti turhaan lohduttaa häntä. Iikka luuli, että Jaana ikävöi takaisin Helsinkiin. Mutta Holli-Reetalla oli asiasta omat ajatuksensa.

Kerran heleällä heinäkuulla, kun aurinko oli mennyt metsän taa ja Kuikkalampi kajasti utuisena valkeassa, hämäräisessä yössä, kuuli Jaana aitassaan hiljaisen koputuksen seinän takaa. Hän nousi ja avasi oven, arvellen että se oli joku hänen kotiväestään.

Se oli Heikki Kontio.

Hän pujahti sukkelasti sisälle ja Jaana sulki yhtä nopeasti aitan uksen. Sitten he katsoivat toisiinsa ja näyttivät hyvin hämmästyneiltä.

Jaana oli paitasillaan eikä ymmärtänyt hävetä edes. Heikki hypisteli lakkiaan. Kumpikaan ei tiennyt ensin, mitä sanoisi.

— Iltaa, sanoi Jaana vihdoin.

— Iltaa. Lähdin katsomaan, kun ei ole tavatukaan tässä.

He kättelivät ja vaikenivat jälleen.

— Mistä sinä tulet? kysyi Jaana.

— Ilman vaan kotoapäin.

Heikki naurahti väkinäisesti ja koetti katsoa tuttavallisesti Jaanaa silmiin. Aitassa oli puoli-hämärä. Kuitenkin he hyvin erottivat toisensa ovenpäällisen kapean ikkunalasin lähettämässä himmeässä heijastuksessa.

Äkkiä sai Jaana jalat alleen ja pujahti peittonsa alle. Heikki istui hänen sänkynsä laidalle. Eikä kumpikaan tiennyt oikein, mistä alottaisi.

— Tässä ne nyt olisivat, sanoi Heikki vihdoin ja veti pienen kotelon povitaskustaan.

— Mitkä? kysyi Jaana katsomatta häneen.

— Nepähän ne kihlat.

Jaana purskahti itkemään.

Heikki näytti hyvin hölmistyneeltä. Hän avasi kotelon ja piti sitä Jaanan silmien edessä.

— Siinä ne ovat, huolinetpa sitten tahi et. Ei nämä häävit ole.

Se oli tietysti vain väärää vaatimattomuutta. Heikin kihlat olivat tavallista upeammat.

Jaana itki kahta katkerammin.

Heikki mietti päänsä ympäri. Hän ei voinut keksiä mitään järjestystä syytä Jaanan kallotukseen.

— Jos sinä siitä arvannosto-asiasta itket, sanoi hän vihdoin, niin voin minä vielä pyytää armoakin. Ei minua siitä Siperiaan tuomita. Niin että kyllä sinä sen puolesta voit aivan huoleton olla.

Ei auttanut sekään. Heikki rupesi jo tuskastumaan.

— Talo minulla on, hän sanoi, eivätkä ne vanhuksetkaan enää kauan elä. Äiti on kyllä vielä aika virkku ja kappera ikäisekseen, mutta isä on jo manan matkamies. Viikon pari mitä virunee.

Ei vastausta vieläkään. Maailma rupesi jo Heikin silmissä mustumaan.

— Otatko sinä sitten ne vai et? hän kysyi kärsimättömästi.

On tainnut tyttö ylpistyä siellä pääkaupungissa, hän ajatteli. Ei taida tavallinen tunkionluoja enää kelvatakaan hänelle. Herrojako himoittanee? Mutta kyllä Jaana erehtyi, jos luuli, että Heikki häntä tässä kehtaisi ruveta pitkin yötä passailemaan. E-ohoh! Mikä Jaana luuli oikein olevansa? Äläs eto kaptive! Torpan tyttö hän oli, vaikka päässytkin kaupunkiin piikaletu-kaksi. Heikki oli tosin vaan maanmoukka, mutta

kuitenkin talon isäntä. Ei röntännyt hänen tyhjää riijailla eikä jäädä yhden hameen jälessä haidalemaan. Kyllä hänellä toki otettavia kymmenen joka sormelle olisi, oli niitäkin, jotka helmet hampaissa vastaan tulisivat. Jos ei Jaanalle kihlat kelvanneet, niin olkoot kelpaamatta. Ei Heikki hänen tähtensä kauankaan itkupilliä soittelisi.

— Jaa taikka ei? kysyi hän jotenkin karskisti.

— Ei, Heikki kulta, sai Jaana nyyhkytyksensä lomasta sanotuksi. Ei minusta ole enää sinun kihlakalujesi kantajaksi.

— Niin noh, sanoi Heikki ja nousi.

Hän ei ollut kuitenkaan tätä vastausta odottanut. Asiahan oli ollut jo melkein sovittu heidän välillään. Mikä siinä nyt muka kiikasti? Tyttö ei mahtanut olla oikein täysissä rahkeissaan.

Äkkiä lensi synkkä epäluulo häneen. Olisiko joku toinen tullut ja sotkenut välit? Mitä sen silmät muuten olisivat niin viljoin vettä tiristäneet? Eivät ne tytöt tyhjästä tuolla tavalla itke-neet. Kenties oli joku toinen jo kokenut Heikin apajan?

— Kuulehan Jaana, hän sanoi. Mikä sinulla oikein on?

Jaana hyrski valtoinaan.

— Etteivät vaan olisi huonosti sinun asiasi?

— Huonosti ovat, pääsi Jaanalta.

Heti sen sanottuaan hän tuli levollisemmaksi. Kuului enää vain hiljaista ja tasaista tihuuttamista.

— Niin no sitten, sanoi Heikki painokkaasti.

Avioliitto oli nyt mahdoton hänenkin mielestään.

Se oli sitä myöten valmis. Mutta hän kysyi kuitenkin vielä ikäänkuin vanhasta tottumuksesta:

— Herrako se on vai talonpoika?

Jaana ei vastannut. Kaikki rakkaus oli heti haihtunut Heikistä. Mutta mustasukkaisuuden kyy kähisi vielä hänen sydämessään.

— Taitaa olla niitä kisällimiehiä, hän lisäsi ylenkatseellisesti.

Eikä Jaana vastannut vieläkään.

— Hyvästi sitten, sanoi Heikki ja meni.

— Ja hyvästi ijäksi, hän jatkoi vielä itseksensä oven ulkopuolella.

Se sai nyt olla sillä hyvä. Eikä Heikki tahtonut enää koskaan sen koommin lapsuutensa petollista ystävää ajatella.

Kuitenkin oli asia kovasti koskenut Heikkiin. Jaanan kuva ei väistynyt hänen silmiensä edestä.

Heikki tunsi, että hänelle oli tapahtunut verinen vääryys, mutta hän ei tiennyt ketä syyttää siitä. Vihdoin kävi tämä viattoman kärsimyksen tunne hänelle niin tuskalliseksi, että hän jätti talon ohjat nuoremmalle veljelleen, otti perintö-osuutensa ja matkusti seuraavana kevättalvena Amerikkaan. Mahdollisesti vaikutti hänen lähtöönsä myöskin pelko arvannosto-asian seurauksista, sillä kauppias Luikarinen oli kivenkovaan kieltänyt hänet armoa pyytämästä.

Silloin oli Jaana jo synnyttänyt lapsen.

Lapsi kuoli heti syntymisen jälkeen. Tuskin ehti mummo hänelle hätäkasteen toimittaa.

Asia pidettiin salassa, mikäli mahdollista. Siitä levisi tieto kuitenkin Lentuan kylälle, jossa se ei sen suurempaa huomiota herättänyt. Aviottomat lapset olivat näin maantien varressa tavallisia. Ihmeteltiin vaan, kuka lapsen isä oli. Yleisesti luultiin siksi Heikki Kontiota, jonka kanssa Jaanan muistettiin joskus seuraa pitäneen.

Kotonakaan ei tapausta minään maailmanlopun merkinä pidetty. Isä oli tosin alussa noitunut vahvasti, sillä hän pelkäsi, että sikiö jäisi hänen elätettäväkseen. Holli-Reeta oli heti ottanut lusikan kauniisen käteensä, mutta päättänyt, ettei sitä ainakaan toista kertaa tulisi hänen kattonsa alla tapahtumaan. Jaanan oli joko etsittävä mies itselleen taikka mentävä samaa tietä kuin oli tullutkin.

Veljillä ei ollut mitään puhumista. He pitivät paljon Jaanasta eivätkä puolestaan tahtoneet lisätä kiveä kuorman päälle. Mummo taas oli jo nähnyt liian paljon maailmaa hämmästyäkseen näin vähästä.

Jaanan juttuja poliiseista ja väkivallanteosta ei uskonut kukaan. Luultiin, että hän puhui päätömiä vain asian todellista laitaa peittääkseen. Kuitenkin katsoi Iikka Rönty velvollisuudekseen kertoa niistä myös kauppias Luikariselle.

Kauppias otti asian vasten luuloa hyvin vakavasti.

— Lähettäkääpäs tyttö minun puheilleni, hän sanoi.

Jaana ei tahtonut suurin surmin mennä. Mutta isä pakotti hänet.

Kauppias käveli kädet housun taskussa kamarin lattialla. Jaana seisoj ovensuussa. Kauppias kyseli ja hän vastasi, ujona, arkana ja punastuvana.

Lopuksi ojensi kauppias ystävällisesti kätensä hänelle:

— Tämä on isänmaallinen asia, hän sanoi, ja minä otan sen ajaakseni. Sinä olet saapa hyvitystä; siitä menen takaukseen minä, kauppias Simo Luikarinen Lentuan kylästä.

Kun kauppias sen kerran sanoi, uskoivat kaikki sen niinkuin jyrinpäivän ja pian levisi Lentuan kylälle tieto, että kauppias oli ottanut Jaanan jutun omille hoteilleen.

Se herätti paljon suurempaa huomiota kuin juttu itse. Ihmeteltiin ihmettelemästäkin päästyä, mitä kauppiaalla mahtoi olla Jaana Rönnyntapaturman kanssa tekemistä.

Mutta Lentuan oppimattomat kyläläiset eivät tunteneet kauppias Luikarista. He tiesivät tosin, että hän oli etevä kauppakyyky ja paha pappisvihollinen, samoin että hän kielsi asevelvollisia nuorukaisia menemästä laittomiin kutsuntoihin. Mutta he eivät tienneet, että kauppiaasta viime vuosina oli tullut koko väärän esivallan intohimoinen vastustaja. Taikka jos tiesivätkin, meni se puoli asiasta yli heidän ymmärryksensä.

Kauppias pitikin sanansa uskollisesti. Hän neuvotteli kaupungissa sekä lakimiesten että liiketuttaviensa kanssa, mutta sai heiltä sangen vähän lohduttavia tiedon-antoja. Syytöstä ei uuden virkamies-asetuksen mukaan voitu nostaa alinta-kaan esivallan palvelijaa vastaan, ilman että oli lupa hänen esimieheltään. Ja jos tällainen lupa

myönnettäisiinkin, niin oliko syytös toteennäytettävissä? He epäilivät sitä. Parasta oli, että kauppias nykyisissä oloissa jättäisi koko jutun ja, jos hän tahtoi, tekisi yksityisesti jotakin Jaanan hyväksi.

Kauppias mietti ja mietti. Hän tahtoi usein puhua Jaanan kanssa ja kutsutti tämän tuon tuostakin puheilleen. Jaana tuli ja näytti joka kerta kauppiaan mielestä yhä kauniimmalta. Kuinka olikaan, unohtui vähitellen asian isänmaallinen puoli häneltä ja Jaana tuli hänen yhä mieskohahtaisemman huomionsa esineeksi.

Mitä jos hän itse naisi tytön?

Kauppiaalla oli harvoin jalot hetkensä, mutta kun ne hänellä olivat, haltioitui hän itse omasta jalomielisyydestään niin, että hän kohosi aivan huimaaville hengen kukkuloille. Eikö se ollutkin hänen suora velvollisuutensa? Hän oli luvannut hyvitystä. Ja eikö Jaana ollut hänen oman torpparinsa tytär? Isäntänä hän oli velvollinen pitämään huolta alustalaisistaan. Loukkaus röntyläisiä vastaan oli myöskin loukkaus häntä vastaan. Epäilemättä hän hankkisi Jaanalle hyvityksen niin kuninkaallisen, että se näkyisi kaivolta kotiin.

Kun tämä ajatus ensin hänen aivoihinsa välähti, hän olisi heti ylitsevuotavassa innostuksessaan ollut valmis Jaanan kanssa vaikka vihille menemään. Mutta sitten hän mietti tarkemmin asiaa ja huomasi, että hän jo oli vanha mies, jonka ei sopinut ruveta hupsuttelemaan. Sitten hän

tuumi vielä tarkemmin asiaa ja päätti toistaiseksi olla Jaanalle siitä mitään mainitsematta.

Uusi ajatus oli kuitenkin jättänyt uuden uran hänen aivoihinsa. Hän alkoi katsella yhä enemmän toisilla silmillä Jaanaa, käski tämän aina istumaan, tarjosi konvehtia, pistipä jo pikkuleikinkin hänen kanssaan. Eikä hän huomannut itsekään ennenkuin hän jo oli ruvennut Jaanaa himoitsemaan.

Kauppias kulki usein etelässäpäin. Sieltä palatessaan hän aina poikkasi Rönnyyn mökkiin, jossa Iikka otti hänet avopäin vastaan ja toimitti heti hänen eteensä höyryävän puolikupposen. Yhdessä he istuivat sitten toisen tuvan puolella, istuivatpa usein päivän taikka yönkin, tinttasivat päänsä täyteen ja lausuilivat voimakkaasti sekä laajaperäisesti.

Oikeastaan se oli kauppias, joka lausuili. Hän oli jo usein tullessaan hyvässä hiprakassa. Silloin oli hänellä mahtavat sanat, vaikka eivät Iikkaan paljon perään antaneet, kun hän muutaman ryypyn vanhaksi pääsi. Kuitenkin pysytteli hän puheissaan enemmän säestäjänä.

Kerran kevättalvella tuli kauppias jo aamustapäivin.

Illalla kuuli Jaana eteisen läpi kulkiessaan seuraavan keskustelun.

— Kuules, Iikka! Sinä olet sellainen naukumaijan poika.

— Mitäpä tässä muutakaan köyhä mies. Hyvä jos röyhtäistä tohtii toisin päivin.

— Ei se ole sen köyhyyden takia, kyllä minä tiedän. Mutta se on siksi, että sinä muka olet linnassa istunut.

— Ei nyt puhuta siitä.

— Miksei puhuta? Kenenkä sinä et luule tässä tiilenpäitä lukeneen?

— Ei suinkaan kauppias.

— Vettä leipää on syöty. Mutta se on minun asiani. Olenko minä silti huonompi mies? Häh? Enkö minä elä niinkuin herra omalla turpeellani?

— Kyllähän kauppias.

— Noh! Mitäs puhut sitten?

— Kauppias ei sentään koskaan ole ollut kolmen markan mies.

— Nyt sanon minä sinulle yhden asian, Iikka: miehellä on kunniata niin paljon kuin mies kunniata ottaa. Siinä se koko konsti on.

— Onpa siinä konstia tarpeeksi.

— Sinulta se ei ainakaan enää synny. Sinä et ole koskaan osannut ottaa sitä. Olet vaan kädet ristissä odottanut, että muut tulisivat ja tarjoisivat sitä sinulle.

— Mitäs kun on pukinsorkka papinkirjassa.

— Sekös täytinen sinun káskee sitä näyttelemään? Olenko minä milloinkaan sinulta kirjoja kysellyt? Olenko pahaa sanaa sanonut? Häh? Sano nyt: olenko?

— Ei, eihän kauppias.

— Ja joka vanhoja muistaa, sitä tikulla silmään. Sinun pitää puraista luontosi, Iikka! Tämä maailma on tehty susia eikä ihmisiä varten.

— Taitaa olla niinkuin kauppias sanoo.

— Pure vaan pää poikki hävyltäsi! Ja muista minun sanoneen: »niin kauan huolta nähdä saa, kuin tahtoo sitä kantaa». Eikä se minun sanani olekaan, vaan erään Suomen suurimmista runoilijoista.

— Kyllä se kauppias osaa.

— Minä en ole käynyt kouluja milloinkaan. Mutta sanaa minä olen viljellyt ikäni ja kyllä minä noin sinnepäin tiedän, mitä maailmassa tapahtuu. Voisit sinäkin välistä vilkaista aviisia, Iikka.

— Ei ole tullut nuorena totutelluksi. Mutta ei taitaisi pahitteeksi olla.

— Se ikäänkuin sivistäisi sinua. Siten me paremmin viihtyisimme yhdessä. Sinäkin olet vaan sellainen kollo, Iikka. Mies kuin nuljuksen naula.

— Mitäpä sitä muutakaan oppimaton mies.

— Näätkös, Iikka: minä olen niin yksin eikä kukaan ymmärrä minua. Mutta tässä rinnassa asuu paljon, paljon. Se menee kaikki hautaan minun kerallani.

— Kauppiaan pitäisi ehkä akoittua.

— Minä olenkin miettinyt sitä. Mutta olkoon se meidän kesken.

— Vai on kauppias miettinyt? Älähän!

— On jo katsottukin. Hönkä ihminen ker-
rassaan.

— No, ei kummemmalla hevosella ajeta.

Jaana oli oikeastaan pistäytynyt vain juomaan eteisen suuresta sammiosta. Mutta kauppiaan sanat kiinnittivät niin hänen mieltään, että hän jäi uteliaana jatkoa kuuntelemaan.

Kauppias oli hänen mielestään todellakin oikeassa. Maailma oli tehty susia eikä ihmisiä varten. Ihmisellä oli siinä kunniata niin paljon kuin ihminen kunniata otti. Mitä jos hänkin, Jaana, puraisisi luontonsa kerran? Huolta oli hänkin kantanut, tässä kuukaudet itkenyt ja tihertänyt. Mitä varten? Kenen hyväksi? Kiittikö häntä kukaan siitä? Eikö hän ollut ihminen niinkuin kaikki muut? Oliko hän silti huonompi muita, jos muut olivat olleet hänelle hävyttömät?

Jotakin sellaista hän oli itsekin joskus häm-
rästi tuntenut. Mutta kauppiaan sanat lykkäsi-
vät kuitenkin häntä koko joukon eteenpäin niitä
uusia kehittymismahdollisuuksia kohden, jotka vielä
vetivät sikeätä unta hänen povessaan.

Keväällä kuoli mummo.

Kauppias kävi yhä useammin Rönnyyn mökissä. Silloin tällöin kutsutti hän myös Jaanan puheilleen. Näön vuoksi hän vielä joskus puhui hyvityksestä, mutta enimmäkseen jutteli vain minkä mitäkin, tiedustelipa myös Jaanan tulevaisuuden toiveita. Niistä ei Jaana vielä tiennyt itsekään. Hän sanoi vaan, että hän arvatavasti syksyllä palajaisi takaisin pääkaupunkiin, jossa hänellä valmis paikka oli. Se oli kauppiakaankin mielestä kaikin puolin järkevintä.

Jaanan käynnit kauppiaan luona, samoin kuin tämän tiheät vieraillut Rönnyyn mökissä, kiinnittivät suuresti Lentuan kyläläisten huomiota. Ruvettiin kuiskuttelemaan yhtä ja tosta eikä ollut aikaakaan, kun jo kuka tahansa voi vanhoa, että Jaana oli kauppias Luikarisen jalkavaimo.

Myöskin Iikka Rönty kuuli siitä kerran kylällä käydessään.

Hän ilahtui sanomattomasti. Sehän olisikin paras ratkaisu heidän aineelliselle ahdingolleen. Jos kauppias vielä ottaisi Jaanan taloonsa, olisi

kaikki niinkuin ollakin piti. Heidän vanhojen päiviensä vara olisi turvattu eikä hänen epäilemättä koskaan tarvitsisi suorittaa suurta velkaansa kauppiaille. Kenties lahjoittaisi kauppias vielä mökinkin heille ikiomaksi, niin ettei heidän enää tarvitsisi mitään päivätöitä tehdä.

Kautta rantain hän koki urkkia Jaanalta, miten paljon kyläläisten puheessa perää oli. Mutta tyttö puri huulensa yhteen eikä osoittanut mitään luottamusta hänelle.

Ikka neuvotteli Holli-Reetan kanssa ja huomasi, että he olivat jotenkin yksimielisiä asiasta. Täytyi vaan nyt koettaa pitää hyvällä tuulella kauppiasta.

Tuli kesä ja syksy.

Vähitellen oli tapahtunut suuri muutos Jaanan koko ulkonaisessa olennessa. Tosin hän itki vielä joskus ja jäi niinkuin vähämielinen pitkiksi ajoiksi eteensä tuijottamaan. Mutta sitten nakasi hän niskojaan, hänen päänsä kohosi ja hän voi äkkiä ja ilman mitään syytä helähyttää naurun niin kirkkaan, ettei sitä oltu kuultu ennen Rönnyin mökissä. Sitä iloa voi sitten kestää monta päivää perätysten, kunnes hänelle taas tuli huolellinen hetkensä.

Hän oli huomannut, mitä hänen ympärillään tapahtui. Kauppias oli antanut yhä selvempiä viittauksia. Vihdoin rupesivat vanhemmatkin puhumaan jotenkin suoraan siitä. Heidän mie-

lestään se oli todellinen onni Jaanalle. Hänen ei suinkaan pitäisi kauppiasta luotaan karkoittaa.

— Eipä se kuitenkaan vihille veisi, oli päässyt Jaanan suusta kerran.

Se oli isän mielestä sulaa hassutusta. Hyvästi oli hänkin Holli-Reetan kanssa toimeen tullut, vaikka olivat vieläkin vihkimättä.

— Vanhapa tuo on, hän oli toisen kerran ähkäissyt.

Holli-Reeta oli sen johdosta häntä nuhdellut perinpohjaisesti. Mikä vanha kauppias oli? Mies parhaassa iässään. Ja jos nyt vähän vanha oli-kin, niin sitä parempi. Eipähän sitten enää niin paljon muiden jälessä juoksisi.

Kerran eräänä synkkänä syys-iltana ajoi kauppias heille. Kotvan toisessa tuvassa Iikan kanssa juopoteltuaan, hän pyysi saunaa, joka hänelle joutuin toimitettiin. Jaana käskettiin häntä kylvettämään.

— Minä en mene, sanoi Jaana.

— Mikä on, ettet mene? kysyi Iikka Rönty ja tunsu samalla, että hänen sisuksensa kiehahtivat.

— Menköön äiti. Se ei kuitenkaan osaa olla siivolla se kauppias.

Eikä Jaana tahtonut mennä, vaikka vanhemmat kuinka olisivat häntä kehoittaneet.

Iikka suuttui niin, että maailma pimeni hänen silmissään.

Kuitenkin hän hillitsi itsensä tällä kertaa. Mutta Holli-Reeta tarttui Jaanan tukkaan ja lupasi antaa hänelle sellaisen kukakäskin, että vielä viimeiselläkin tuomiollakin muistaisi neljättä käskyä vastaan rikkoneensa.

— Sitäkö täytistä sinä siinä taivastelet! hän huusi. Ala vaan laputtaa taikka vedän niin pitkän korvia, että viipperänä menet.

Jaana nousi kangaspuittensa äärestä. Hän muisti hyvin sen talvi-illan eräitä vuosia sitten, jolloin isä oli hänet tallissa piiskannut ja jolloin hän oli karannut kotoa.

Vanhempien esivalta oli jo silloin häntä syvästi katkeroitannut. Sen jälkeen hän oli tullut tuntemaan erään toisen esivallan, joka oli häväsyt hänet. Molempien sanottiin olevan jumalasta. Molemmat esiintyivät hänelle pelkkänä väkivaltaana.

Isän suhteen olivat jo ennen viimeisetkin lempeät tunteet häneltä haihtuneet. Nyt kuuli hän korvissaan, miten kaikki siteet äidin hänen välittään poikki karahtivat.

Hän tunsu seisovansa yksin maailmassa.

Eikä ainoastaan maailmassa, vaan maailmaa vastaan.

Yksilöllisyyden uusi tunne heräsi hänessä, sama, joka ennen oli vain itsesäilytyksen hämäränä vaistona hänessä esiintynyt; heräsi synkkänä, peljättävänä, onnettomuutta uhkaavana niinkuin

ukkospilvi helteisen taivaan ääreltä kantaen helmassaan surmaa ja rankaisevia salamoita.

Jos hänellä olisi ollut ase, hän olisi lyönyt. Jos hänellä olisi ollut pyssy, hän olisi ampunut. Mutta hänellä ei ollut mitään.

Hänen silmänsä iskivät tulta ja hän kirosi karkeasti.

— Mennään sitten, hän sanoi. Lyödään löyly kauppiaalle.

Hän meni. Porstuan ovi paukkui hänen perässään niinkuin tykinjyske.

Sinä yönä antautui hän ensi kerran kauppiaalle.

Viha oli ensimmäinen itsenäisen henkisen elämän oire Jaanassa. Myöhemmin tuli lisäksi toinen, nimittäin ylenkatse.

Joulun alla hän matkusti päätäpahkaa Helsinkiin.

Hänen palveluspaikkansa ruokarouvan luona oli täytetty. Mutta siistin näköinen kun oli ja sanoi saunassa syntyneensäkin, hän sattumalta pääsi saunoittajaksi erääseen pääkaupungin suureen kylpylaitokseen.

Se oli synkkä tyttö, joka seisoi vesi-ammeen vierellä ja pyysi pestäviä vuoroin toista vuoroin toista puoltaan kääntämään. Herrat yrittivät joskus laskea leikkiä hänen kanssaan, mutta huonolla menestyksellä. Jaana tuskin kuuli heidän sanojaan.

Hän teki työnsä tyynesti ja täsmällisesti. Mutta hänen suunsa ympärillä oli kova piirre ja hänen suurissa silmissään oli jäinen kalpeus, joka teki kaiken leikillisenkin lähentelemisen mahdottomaksi.

Kotipuoleensa hän ei koskaan kirjoittanut.

Kauan jälkeenpäin hän kuuli tosin, että Lentuan kylällä oli tapahtunut kummia. Yöllä oli tullut aseellisia miehiä kaupungista, jotka olivat murtautuneet kauppiaan taloon, penkoneet siellä kaikki paikat ylös alaisin ja vieneet isännän itsensä vangittuna mukanaan.

Sen kertoi hänelle eräs Lentuan kylän tyttö, joka samoin kuin hänkin oli kerran lähtenyt piiaaksi pääkaupunkiin. Nyt oli tämä naimisissa erään suutarinsällin kanssa. Heillä oli sievä koti Pitkän sillan takana.

Jaana kävi joskus pyhä-iltoina heitä katso-massa.

Suutari oli mielipiteiltään sosialisti, samoin hänen vaimonsakin.

He tapasivat hyvän oppilaan Jaanasta. Täällä hän kuuli ensimmäisen kerran elämässään mainit-tavan, että kaikki kapitalistit olivat rosvoja, että rikkaudet olivat kansan hiellä kootut, että por-varillinen yhteiskunta-järjestys oli kumottava, kaikki tasattava ja köyhän kansan tuhatvuoti-nen valtakunta perustettava. Sitäpaitsi hän kuuli vielä paljon tuotanto-välikappaleista ynnä muusta, jota hän ei ymmärtänyt, mutta joka herätti hänessä samaa salaperäistä kunnioitusta kuin vieraat sanat, draaki ja Ruomi röyhkeä vanhassa virsikirjassa.

Ehdottoman tasa-arvoisuuden aate meni Jaan-naan kuin terva puuhun. Siinä tuli avuksi hänen kristillinen lapsuus-uskonsa, jonka hän jo muuten

tosin oli kokonaan kadottanut. Jos kerran kaikki olivat saman arvoisia jumalan edessä, niin miksi ei ihmisten edessä? Jos kerran kaikki olivat yhtä oikeutetut elämään, niin miksi saivat toiset elää ylellisyydessä, toiset puutteessa ja kurjuudessa?

Suutari vaimoineen oli jo sangen lähellä anarkismia, vaikka hän vielä tunnustikin edes jonkinlaisen esivallan tarpeellisuuden. Mutta Jaana meni pian heitä pitemmälle. Eikö kaikki esivalta ollut väärä? Miksi olla mitään lakeja ja laitoksia? Eikö kukin saanut tehdä, mitä tahtoi? Kenellä oli oikeus toisen vapautta rajoittaa?

Ja koska jumalaa nähtävästi ei ollut olemassa, niin ei siis myöskään ollut taivasta, helvettiä eikä viimeistä tuomiota. Maan päällä piti pahan saada rangaistuksensa ja hyvän palkkansa, jos mieli kansojen pyhän oikeuden milloinkaan päästä voitolle maailmassa. Mutta ketkä olivat tehneet sen enemmän vääryyttä kuin rikkaat ja vallassa-olijat? Ei olisi ollut mikään synty vetää heidät kaikki hirsipuuhan.

Suutari lainasi hänelle Ranskan vallankumouksen historian. Jaana luki sen ahmimalla, sillä se oli ensimmäinen maallinen kirja, joka oli sattunut hänen käteensä. Kansa oli siis kuitenkin kerran ollut vallassa. Kerran olivat maan mahtavat vavisseet. Miksi ei Bastilje vieläkin voinut tulla valloitetuksi? Miksi eivät vieläkin voineet pudota kuninkaalliset päät?

Oliko giljotini jo tehnyt tehtävänsä? Eikö kaikki ollut kesken vielä? Eivätkö kansat vielä huoanneet orjuudessa? Miksi ne eivät katkaisseet kahleitaan?

Miksi ei myrsky mylvähtänyt? Oliko vanhurskas oikeus kadottanut väkikalpansa?

Uudet ajatukset syöksyivät ryöpyten kuin kevätvirrat kautta Jaanan viljelemättömien aivoerämaiden. Kapinalliset tunteet paisuttivat hänen poveaan. Hän eli vain verisissä ja vallankumouksellisissa mielikuvissa.

Mutta syvällä alla kaikkien hetken kuvien ja käsitteiden, hänen sydämensä koskemattomissa pohjakerroksissa, lepäsi harmajien sukupolvien perintö, isien ja äitien uskonnollinen mielenlaatu; nukkui niinkuin routa nukkuu Suomen suurilla sydänmailla, missä mustat vedet seisovat liikkumattomina hallaisissa rämeissä.

Kävi paljon väkeä saunassa, miestä, naista, nuorta ja vanhaa. Kaikki ne kulkivat Jaanan jäntevien käsien kautta ja kaikki lähtivät sieltä ehompina entistään.

Myöskin monta tuttavaa tapasi Jaana täällä.

Ne olivat ylioppilaita ruokarouvan ajoilta. Ne tunsivat heti Jaanan, naljailivat, puhuivat politiikkaa ja kertoivat päiväkuulumia. Sitten muistivat ne äkkiä jotakin ja kysyivät, eikö Jaanalla ollut sulhanen kotipuolellaan ja eikö hänen ollut pitänyt mennä naimisiin.

— Se matkusti Amerikkaan, selitti Jaana heille lyhyesti.

Ylioppilaat käänsivät Amerikan hameriikiksi, olivat sukkelia mielestään ja tarjoutuivat Jaanalle sulhasen sijaisiksi. Jaanan täytyi usein naurahdtaa heidän hullutuksilleen. Mutta sitten hän tuli heti hyvin totiseksi.

Yksi niistä oli sangen vakava. Se olikin maisteri ja hänellä oli kihlasormus vasemman käden nimettömässä. Hän oli paksu, turpea mies, Pouttu nimeltään, hartiat vankat ja leveät, hauvisli-

hakset kuin atleetilla ikään. Hänen syvä basson-
sa oli heti omiaan luottamusta herättämään.

Maisteri jutteli Jaanan kanssa vain ammatti-
asioista, kyseli, paljoko Jaana voi ansaita päivässä
ja mitkä hänen elatuskustannuksensa olivat.

— Minä kirjoitan suurta yhteiskunnallista
teosta Helsingin työväen-oloista, hän selitti.

Toinen, joka ei myöskään leikkiä laskenut, oli
muuan nuori, hintelä näyttelijä. Hän oli silmin-
nähtävästi rakastunut Jaanaan. Tarjosipa hän
Jaanalle silloin tällöin teatteripiletinkin, milloin
hänellä itsellään nimittäin oli siellä joku palve-
lija-osa.

Teatteri teki tärisyttävän vaikutuksen Jaa-
naan. Nuori näyttelijä halveksi komediaa. Siten
sai Jaana nähdä vain suuria murhenäytelmiä.

Hän istui kädet ristissä, hartaana kuin kirkos-
sa, kuunteli henkeä vetämättä jalojen tunteiden
ja leimuavien intohimojen temmelystä, näki mur-
heen murtavat voimat työssään, itki niin paljon
kuin jaksoi ja väänsi aina välillä kuivaksi nenä-
liinansa. Näyttämön kuviteltuihin kärsimyksiin
ja näyttelijäin tulkitsemiin tunnepurkauksiin hän
itse runoili oman ilottoman elämänsä juoksun, itki
yhdessä itkevien kanssa ja paloi pyhästä vihasta,
kun vääryyden vallat suuria sankareita ja sankarittaria huojuuttivat. Eipä ilman, ettei hän itse-
kin silloin katsonut seisovansa koko joukon taval-
lista ihmiskuntaa ylempänä.

Mutta tapahtui välistä, että nuo vääryyden vallat pistäytyivät myöskin sankarin omaan poveen ja löivät siellä synkkää, tuhoatuottavaa leikkiään. Silloin lakkasi Jaana heti itkemästä. Tämä ei ollut hänen mielestään mikään oikea murhenäytelmä. Hän tunsu itsensä pettyneeksi, tuli välinpitämättömäksi ja palasi kotiinsa pahan-tuulisena.

Kerran pyysi nuori näyttelijä luvan saada tulla Jaanan luokse kylään.

— Tulkaapahan, jos tahdotte, sanoi Jaana.

Hän asui eräässä pienessä kamarissa pihan perillä. Siihen mahtui juuri kaikki, mikä tarvittiin, sänky, pöytä, piironki, pari tuolia ja hellauuni. Ikkunalla kasvoi palsami ja elämänlanka, jotka Jaana oli nähnyt kotipuolellaan jokaisen vähänkin toimeentulevan mökin lasilla. Mutta piirongilla kukki Kristuksen verenpisara; sen hän oli saanut lapsuudentoveriltaan suutarin vaimolta.

Näyttelijä tulikin eräänä sunnuntai-iltapuh-teenä. Hän oli ujo, tunsu kulkevansa luvattomilla teillä eikä tiennyt, mitä sanoisi. Jaana keitti kahvit hänelle ja ylläpiti tuon tuostakin katkeavaa keskustelua.

Lähtiessään tahtoi vieras suudella Jaanaa.

Jaana salli sen tapahtua, mutta aivan kuin armosta, suu mutrussa ylenkatseellisesti. Miksi hän ei voinut tehdä mieliksi tuolle? Hyvältä po-

jaltahan tuo tuntui, vaikka kovin arkalan asukkaalta.

Mutta kun poika tahtoi vetää hänet syliinsä, sysäsi Jaana päättävästi pois hänen käsivartensa. Samalla välkähtivät hänen silmänsä niin vihaisesti, että nuorukainen painoi päänsä alas ja meni musertuneena matkoihinsa.

Jaana jäi otsa rypyssä hänen jälkeensä katsomaan. Mutta sitten hän muisti pojan pyytävät silmät ja hän tunsu omituisen ylemmyyden ja säälin sekaisen tunteen heräävän povessaan.

— Hyvä poika se oli, hän ajatteli.

Eikä nuori näyttelijä enää koskaan sen koommin Jaanan sauna-numeroon ilmestynyt.

Kerran tuli Jaanan kylpyhuoneeseen myöskin vanha parooni Manfelt.

Jaana tunsu heti hänet. Mutta parooni ei näyttänyt ollenkaan muistavan muinaista suojattiaan.

Jaanan teki mieli kiittää häntä ja kysyä, milloin hän saisi tulla maksamaan lainan, jolla parooni kerran oli hänet niin tukalista olosuhteista pelastanut. Hän olisi nyt jo voinut sen tehdä. Mutta hän ei uskaltanut, sillä parooni näytti hänen mielestään nyt niin vakavalta ja kunnianarvoisalta.

Sitäpaitsi oli parooni silminnähtävästi vanhentunut. Suru oli satanut lumen hänen hapsilleen. Hänen silmäluomensa olivat raskaat, hänen katseensa totinen ja tuijottava.

Hänen poikansa, joka palveli upseerina Venäjällä, oli liittynyt vallankumouksellisiin, joutunut sota-oikeuden eteen ja ammuttu kapinoitsijana. Sitä suri nyt vanha parooni, siksi oli hänen ennen suora vartensa käynyt kumaraan.

Miksi hän enää muuttaisi maasta? Kuolema oli kyllä pian jo antava hänelle toisen tyynemmän ja onnellisemman syntymämaan.

Tytär hänellä tosin vielä oli, mutta sekin jo kihloissa. Mitä tekisi hän yksin ulkomailla? Eikö ollut uljaampi katsoa kohtaloa silmiin ja peittyä lepoon saman turpeen alle, jonka puolesta hänen esi-isänsä olivat auralla, miekalla ja mietteellä sotineet?

Parooni Manfelt oli vanha mies. Hän kysyi Jaanan nimeä eikä sittenkään, vaikka Jaana sanoi sen, muistanut koskaan kuulleensa sitä.

Jaana tunsu vaistomaisesti, että oli varovaisinta olla myöskään muistuttamatta hänelle mitään.

— Mistä olet kotoisin? kysyi parooni.

Jaana sanoi.

— Vai niin kaukaa, ihmetteli parooni kylpyammeessaan.

Pitkäpalmikkoisen maalaistytön kuva laita-kaupungilta oli kokonaan haihtunut hänen mielestään.

Mutta äkkiä muisti hän erään toisen asian.

— Eikö siellä ollut hallavuosi? hän kysyi.

— On siellä ollut montakin, selitti Jaana.

— Niin, mutta minä tarkoitan noin kymmenkunnan vuotta sitten. Parikin nälkävuotta peräkkäin?

— Kyllä oli.

— Mistä kylästä sinä sanoit olevasikaan?

Jaana ei ollut kotoisin oikeastaan mistään kylästä. Mutta hän mainitsi Lentuan nimen.

— Juuri Lentuan, virkkoi parooni vilkastuneena. Siellä piti minun tyttäreni pienten lasten koulua.

— Oikeinko totta?

Jaanakin ilahtui niin, että häneltä hetkeksi unohtui peseminen.

— Kävinhän tuota minäkin sitä koulua, hän ilmoitti sitten.

Se oli sangen merkillinen sattuma paroonista, joka tuli suuresti huvitetuksi. Hän kyseli tarkkaan, millainen koulu oli ollut ja mitkä olivat olleet sen johtavat kasvatus-opilliset periaatteet. Jaana vastaili niin hyvin kuin osasi. Hänestäkin oli mieluista kauniin ja ystävällisen Helsingin tädin muisteleminen.

— Oliko paikkakunnalla suuri sivistystarve? tiedusteli parooni.

— Mikä?

Jaana ei ymmärtänyt.

— Tarvittiinko koulua, tarkoitan minä?

— Niin no, sanoi Jaana hämillään.

Hän ei voinut käsittää sellaista kysymystä. Tarvittiinko maantietä? Tarvittinko tähtiä tai vaalla tai kauppias Luikarista? Koulu oli ollut ja koulu oli mennyt. Jos maantiekkin menisi umpeen, kuljettaisiin kinttupolkuja. Kauppias Luikarinen oli viety vankeuteen, — kah, käytiin ostoksilla kaupungissa. Mikä oli tarpeen ja mikä ei?

Siitä ei Jaana paralla ollut mitään määriteltä käsitystä. Kaikki oli tarpeen eikä kuitenkaan ollut. Ihminen tuli toimeen koulussa, mutta meni mukiin myös koulun ulkopuolella. Mikäli Jaana muisti, oli ollut miltei hausکمپی ulkopuolella.

Parooni huomasi, ettei Jaanan järki jaksanut seurata häntä.

— Minä tarkoitan, ymmärsivätkö kyläläiset mitä varten heillä oli koulu? hän kysyi.

— Eiväthän ne alussa tainneet ymmärtää, selitti Jaana. Mutta kun siellä ruvettiin vaat-teita ja kenkiä ilmaiseksi jakamaan, niin kilvan ne sinne lapsiaan lähettivät.

Parooni hymyili. Se oli ollut hänen kasvatus-opillinen periaatteensa, jonka hän kirjeessä oli neuvonut tyttärelleen. Lapset olivat puettavat, ennen kuin heitä ruvettaisiin sivistämään.

— Entäs ruokaa? hän kysyi. Annettiinko sitä?

— Annettiin. Kuka tahtoi, sai kotiinsakin viedä.

Paroonin mielestä se oli niinkuin ollakin piti.

Kenties oli hänen Signe tyttärensä sittenkin tehnyt jotakin hyötyä tuolla? Se oli sellainen teosofi, tolstoisti, mikä lienee ollut, nyt sillä oli suuria sosialisia suunnitelmia ja niiden tähden ehkä kihlautunutkin tuon kansantaloutta tutkivan maisterinsa kanssa. Paroonin mielestä ei ollut hyvä, että naisilla oli liian paljon harrastuksia. Eikä hän pitänyt siitäkään oikein, että

hänen tuleva vävynsä ei ollut aatelinen. Se oli nyt sitä ajan kansanvaltaista vaahtoa, jota sanottiin historiallisen kehityksen aiheuttamaksi.

Mutta hyväntekeväisyys oli paroonin mielestä ylempien yhteiskunta-luokkien inhimillinen velvollisuus. Siksi hän kyseli Jaanalta sangen tarkkaan, miten hätä-aputoiminta yleensä oli ollut nälkävuosina noilla jumalan koettelemilla perukoilla järjestetty.

Jaana kertoi, minkä osasi. Mutta hän muisti myös, mitä kauppias Luikarinen joskus jälestäpäin oli kiivaillut hänen isälleen Iikka Rönnylle. Hän kertoi senkin ja siten sai parooni jotakuinkin yhtäjaksoisen käsityksen siitä, mitä isänmaallinen hyväntekeväisyys oli köyhän kansan eduksi noilla nälkämailla takavuosina vaikuttanut.

Olot maassa olivat olleet jo toiset kuin siihen aikaan, milloin Miina Rönty poikineen oli hiihtänyt mökistään varmaa nälkäkuolemaa pakoon. Kaikkialla oli onnellisemmilla tienoilla ryhdytty hädän-alaisia avustamaan.

Pääkaupunki astui armeliaisuuden etunenään. Valtio antoi, kunta antoi, hyvät ihmiset antoivat. Muodostettiin komiteoita, järjestettiin iltamia, tanssittiin, laulettiin, soitettiin, kaikki kärsivän korvenkansan hyväksi. Oli äkkiä tullut kansalliseksi kunnian-asiaksi, ettei kukaan Suomessa saanut kuolla nälkään.

Ensimmäisen kerran elämässään huomasivat syrjäisen sydänmaankolkan asukkaat kuuluvansa johonkin suurempaan ja mahtavampaan yhteeseen. Heidän vaatimuksiaan hellittiin, heidän tarpeitaan kuulusteltiin, heille perustettiin lukutupia, kansankirjastoja, pienten lasten hoitoloita ja vanhojen koteja. Toimitettiinpa joku rohtola ja kunnanlääkärikin.

Myöskin rautatie heille luvattiin.

Jauhoja jaettiin luonnollisesti kaikkialla ilmaiseksi.

Ne olivat sanalla sanoen kaksi onnen ja maallisen autuuden ajastaikaa muuten niin kovaosaisille korpikylille.

— Laihojen vuosien sijasta heillä olikin lihavat, oli usein jälestäpäin pilkannut kauppias Luikarinen.

Monessa rajamaan mökissä, missä muuten hyvinäkin vuosina oli leivottu leipään puolet petäjäistä, syötiin nyt selvää ruista läpi vuoden. He eivät voineet toivoa muuta kuin että rakas jumala taivaassa antaisi tulla hyvin monta hallavuotta peräkkäin. Vähäväkisten lapset erinomaisissa hoitoloissaan oikein punersivat pelkästä terveydestä ja hyvästä ruokahalusta. Kansa lihoi silmissä ja sen keskipaino lisääntyi arveluttavasti.

Pahimmat päivät olivat vallasväellä ja talollisilla. Köyhä kansa lakkasi tekemästä työtä kokonaan. Renkejä ei tahtonut saada rahallakaan ja päiväpalkat pysyivät huimaavassa korkeudessa. Torpparit kävivät röyhkeiksi, itselliset aivan mahdottomiksi. Köyhälistö istui kruunun vellipatojen ääressä eikä enää vähempi-arvoisista isännistään välittänyt. Napina ja päivittely kuului kaikkialta tilanomistajien keskuudesta.

Heidänkin viljansa oli halla vienyt. Monen täytyi tehdä velkaa jauhokauppiaille. Toiset taas eivät kyenneet suorittamaan entisiäkkään sitoumuksiaan. Silloin paukkuivat kalikkamarkkinat,

tilat myötiin polkuhinnasta ja joutuivat suurille saha-yhtiöille.

Viisaat herrat Helsingissä tulivat kokoon, vetivät otsansa huolestuneisiin ryppyihin ja sanoivat:

— Tämä ei kelpaa. Köyhälistö tottuu täten elämään valtion ja yhteiskunnan kustannuksella. Heidän on tehtävä työtä, käsitöitä, suksia, haravia, kiuluja, ämpäreitä. Me ostamme heiltä kaikki ja lähetämme myötäväksi kaupunkien suuriin teollisuuskauppoihin. Siten lievitämme nälänhätää, mutta levitämme samalla käsityön taitoa ja lisäämme omia hätäapu-varojamme. Lyömme siis kolme kärpää yhdellä iskulla, taikka oikeastaan neljä, sillä puhteet ovat pitkät pohjolessa ja jos kansa kerran tottuu kotiteollisuuteen, kohoaa samalla sen varallisuus, vireys, siveys ja säädyllisyys. Asialla on myös suuri kasvattava ja moraalinen merkityksensä, joka ennen kaikkea on huomioon otettava.

Seuraus siitä oli, että koko korvenkansa rupesi tekemään käsitöitä, ne, jotka osasivat, ja ne, jotka eivät osanneet. Tehtiin kilvan suksia, jotka juoksivat väärään, haravia, joista piit heti putoivat, astioita, jotka tuskin pysyivät koossa, ja kirvesvarsia, jotka olivat kauhistus jumalalle. Sukissa ei kantapää koskaan ollut oikealla paikallaan, vantuissa oli peukalo puustavillisesti keskellä kämmentä. Kukaan ei viitsinyt koettaakaan mitään kunnollista, sillä kaikesta maksettiin sama palkka ja kaikki kelpasi hätäapu-

komiteoille. Harvat käsistään-tekevät, jotka todella taisivat jotakin, huomasivat ammattinsa arvon äkkiä huimaavasti alentuneen. Maakunnan kotiteollisuus meni seitsemän penikulman saappailla alaspäin.

— Pääasia, ettei kukaan kuollut nälkään, päätti parooni pessimistisen ajatussarjansa.

Epäilemättä hän oli oikeassa.

Jaana osasi hieroa. Se oli yksi niistä monista erinomaisista asioista, jotka hän oli perinyt mumoltaan.

Aluksi hän hieroi vaan saunassa, mutta sai pian työtä kaupungillakin. Parooni Manfeltin talossa hän kävi säännöllisesti kerran viikossa.

Täällä hän tapasi entisen opettajattarensa Signe-neidin. Joskus hän näki siellä myös tuon paksun, turpean maisterin, joka kirjoitti suurta teosta Helsingin työväen-oloista.

Maisteri oli Signe-neidin sulhanen.

Maisteri harrasti mitä pisimmälle meneviä kansanvaltaisia uudistuksia. Usein hän väitteli niistä vanhan paroonin kanssa.

Parooni vaipui aina hänen mentyään syviin mietteisiin.

Epäilemättä oli hänenkin mielestään valtiossa ja yhteiskunta-järjestyksessä paljon parannettavaa. Maailma ei ollut hänelle paras mahdollinen. Mutta hän mietti enemmän itse elämän suurta ongelmaa kuin sen muotojen osittaisia arvoituksia.

Kuitenkin kaikitenkin oli elämä itsessään ensimmäinen ja suurin armo-luojan antimista. Mutta maisteri sanoi, ettei se ollut mikään armo eikä lahja, josta ihmisen tarvitsi olla kenellekään kiitollinen.

Siis oli se oikeus. Siis oli jokaisella ihmisellä oikeus elämään.

Mutta olevissa oloissa, niin kauas kuin parooni maailmanhistoriaa tuns, oli tämä oikeus aina ollut jaettu sangen epätasaisesti. Yksillä näytti olevan tavattoman suuri oikeus elämään, toisilla se oli jo paljon pienempi, kolmansilla sitä ei ollut kuin hiukkanen, neljänsillä ei nimeksikään. Mistä se johtui? Oliko niin, että väkevämmät olivat ottaneet pois kaiken oikeuden heikommiltaan?

Sitä ei paroni tahtonut myöntää mitenkään. Kuitenkin hän hyvässä sydämessään olisi suonut niin mielellään jokaiselle ihmiselle oikeuden elää. Mutta ellei jokaisella ihmisellä sitä ollut, niin kuka antaisi sen heille?

Jumalako? Parooni ei uskonut personalliseen jumalaan. Esivaltako? Eihän se voinut puuttua jokaisen yksityisen asioihin.

Ihmisten itsensä oli annettava se heille. Sen, jolla oli enemmän, oli annettava sille, jolla oli vähemmän. Parooni ei mitenkään voinut tulla muuhun johtopäätökseen.

Maailma oli parannettava hyvien ihmisten armeliaisuudella.

Mutta maisteri sanoi, että kaikki armeliaisuus oli alentavaa sille, jota kohtaan sitä harjoitettiin. Olisiko parooni itse tahtonut joutua armeliaisuuden esineeksi? Köyhälistö ei kaivannut armoa, vaan oikeutta. Ellei se saisi sitä, se ottaisi sen. Siksi oli yhteiskunnan paras jo ajoissa antaa se sille hyvällä. Muuten olisi sen pakko antaa ja antaa pahalla. Yksinkertainen valtioviisaus neuvoi parempi-osaisia luopumaan etuoikeuksistaan.

Tämä oli kokonaan vastenmielinen ajatus paroonille. Jos kerran parempi-osaiset voitiin pakottaa siihen, he siis eivät olleet väkevämmät. Heillä ei siis myöskään ollut mitään väkevämmän velvollisuuksia niitä kohtaan, joita nyt heikommiksi sanottiin. Heillä oli siis kaikki velvollisuudet vain itseään kohtaan, sillä nähtävästi oli elämä taisteloa, jossa jokainen tahtoi vallata itselleen niin suuren ja leveän jalansijan kuin mahdollista.

Siitäkö olikin kysymys? Siitäkö taisteltiinkin, kumpi oli heikompi, kumpi väkevämpi?

Nykyisen laskutavan mukaan olivat ne heikommat, joita oli vähempi. Siihen katsantokantaan ei parooni Manfelt voinut suostua milloinkaan. Voima ei riippunut yksinomaan miesten luvusta, vaan myöskin laadusta. Sen hän oli jo nuorena oppinut sotarinnassa.

Mutta kansanvaltaisessa yhteiskunnassa oli useimmilla aina valta. Se oli paroonin mielestä vähemmän suotavaa. Elämä oli taisteloa, myön-

si maisterikin. Mutta taistelossa ei käskenyt jokin, vaan yksi.

— Siinäpä se, sanoi maisteri. Setä on sittenkin palvellut liian kauan Venäjällä.

Parooni Manfelt ei suuttunut mistään niinkuin siitä syytöksestä, että hän muka olisi vieraanmaan palveluksessa isiltäperityn länsimaisen maailmankatsomuksensa unohtanut. Hän vastasi sen tähden hyvin kiivaasti maisterin sanoihin.

Signe-neidin täytyi astua välittämään.

— Miksi elämän täytyy olla välttämättömästi taisteloa? hän kysyi. Miksi se ei yhtä hyvin voi olla rauhaa?

Ihmisellä oli hänen mielestään kyllin sotaa sisälläänkin. Siellä oli hänellä tarpeeksi tilaisuutta taistella, käskää ja komentaa, vieläpä hallitakin, jos hän oli kyllin voimakas ihminen. Mutta muiden hallitseminen oli hänen mielestään aliarvoista ja halveksittavaa; oli yhtä suuri häpeä hallita kuin tulla hallituksi.

— Tuo on nyt sitä tolstoismia, hymyili parooni kohauttaen olkapäitään. Sen mukaanhan kaikki esivalta olisi väärä?

— Niin onkin, sanoi Signe-neiti.

— Sen katsantokannan oikeampi nimi on anarkismi, lausui maisteri ankarasti. Onneksi on sitä käytännöllisistä syistä kuitenkin mahdoton toteuttaa.

Paroonin kylvettäjänä ja Signe-neidin entisenä oppilaana pyydettiin Jaana usein perheen yhtei-

seen kahvipöytään. Hänenkin läsnäollessaan keskusteltiin joskus näistä kysymyksistä. Kaikki käyttelivät sanojaan niin taitavasti, ettei Jaana tiennyt oikein, ketä oli uskominen. Parooni oli hänen mielestään oikeassa, maisteri oli oikeassa, mutta enimmänsä oikeassa oli kuitenkin Signe-neiti, sillä epäilemättä oli kaikki esivalta väärä ja kaikki hallitsevat ansainneet hirsipuun.

Mutta pahaa ei ollut pahalla vastustettava, sanoi Signe-neiti.

Sitä totuutta ei Jaana voinut koskaan omakseen tunnustaa. Se oli hänen mielestään sitä samaa joutavanpäiväistä lörpötystä, jota papit puhuivat ja jolla kaikkea vääryyttä maailmassa peitettiin ja pönkitettiin.

Samaa sanoi suutarikin, joka nykyään oli Jaanan vaikuttavin oppi-isä.

Paha, joka palveli hyvää, oli hyvä. Se oli suutarin yksinkertainen ja keskitetty uskontunnustus.

Kapinan ja uhman henki, joka Jaanan päättä tätä nykyä piti pystyssä, jätti hänet toisinaan. Silloin itki hän illat pitkät kotonaan ja tunsu itsensä huonoimmaksi kaikista ihmisistä.

Hän mietti elämäänsä, sen onnettomia kohtaloita, ensimmäistä tuloaan Helsinkiin ja sitä häväistystä, joka täällä oli kohdannut häntä. Myös kuollutta lastaan hän muisteli joskus. Ja mitä enemmän hän muisteli, sitä vuolaammin virtasivat hänen kyyneleensä.

Erään sellaisen raskaan yön aamuna hän kertoi kaikki Signe-neidille.

Signe-neiti kauhistui. Oliko sellainen väkivalta mahdollista?

Hän itki itse ja ilmaisi heti ensi näkemällä maisterille Jaanan salaisuuden.

Maisteri päätti ominpäin ryhtyä asiaan.

Mutta kuka oli se huopahattuinen nuori mies, joka oli tarjoutunut Jaanan sirkus-kavaljeeriksi? Ja kuka oli se ilkeännäköinen mies, joka oli oikea syypää?

Maisteri pani liikkeelle kaikki salapoliisi-vaistonsa. Kenties tätä tietä päästäisiin niin monen muunkin mystillisen rikoksen jälille, jotka viime vuosina olivat yhteiskuntaa järkyttäneet.

Hän keskusteli asiasta eräiden puoluetoveriensä kanssa. Ne myönsivät tapahtuman kyläkin mahdolliseksi. Kaikki oli mahdollista tähän aikaan. Mutta mitä voitiin rikollisille, jos kerran järjestysvalta itse oli heidän kanssaan liittoutunut.

Mutta järjestysvalta tahtoi puhdistautua. Sitä vastaan oli liian raskauttavia huhuja liikkeellä, jotka se itsekin katsoi itselleen häpeällisiksi. Poliisimestari, jonka puoleen maisteri vihdoin mieskohtaisesti kääntyi, otti hänet sentähden vastaan varsin ystävällisesti.

— Syyllinen on saatettava rangaistukseen, hän sanoi. Mutta voitteko te antaa jotakin tietoa syyllisestä?

— Ja jos minä voin?

— Silloin on järjestysvalta tekevä tehtävänsä.

Hän lupasi sen kunniasanallaan.

Maisteri jatkoi tiedustelujaan. Niin tapasi hän kerran roistot Helsingin rautatie-asemalla. He seisoivat kaikessa rauhassa eräällä läpikulkupaikalla ja katsoivat tarkasti silmiin jokaista ohikulkijaa.

Maisteri tunsu heidät heti siitä yksityiskohtaisesta henkilökuvauksesta, jonka Jaana oli esittänyt hänelle. Siistinnäköinen, kiveräviiksinen nuo-

ri mies kuiskutteli erään toisen vanhemman miehen kanssa, jonka naama heti osoitti hänen kuuluvan yhteiskunnan alimpiin pohjakerroksiin.

— Vangitkaa nuo miehet! hän sanoi eräälle suomalaiselle poliisikomissariukselle, joka samalla kulki siitä ohitse. Nimeni on Yrjö Antero Pouttu, filosofian maisteri.

Komissarius katsoi häneen kuin mielenvikaiseen. Sitten hän hymyili sääliväisesti.

— Ne miehet eivät kuulu minun valtani alle, hän lausui matalalla äänellä.

— Hyvä, siinä tapauksessa minä telefonoin poliisimestarille.

Komissarius iski silmää tuttavallisesti.

— Ne miehet eivät ota mitään käskyjä vastaan kaupungin poliisimestarilta.

— Suoraan kuvernööriltä siis?

— Ylempää.

— Kenraalikuvernööriltä?

— Ylempää.

— Mahdotonta. Venäjän sisä-asiaiden ministeristäkö?

Komissarius kuiskasi jotakin hänen korvaansa. Maisteri näytti kokonaan puusta pudonneelta.

— Se ei ole totta, hän sanoi kiivaasti.

— Kyllä, hymyili komissarius. Mutta maisteri on nähtävästi hermostunut.

Maisteri Pouttu syöksyi ulos. Hän oli vielä aivan topertunut komissariuksen tiedon-annosta.

Oliko se siis todellakin niin? Voiko mikään esivalta maailmassa käyttää sellaisia palvelijoita?

Maisterin täytyi tunnustaa itselleen, että asioiden tila oli toivoton. Mitkään hänen harrastamistaan kansanvaltaisista uudistuksista eivät olleet mahdolliset, niin kauan kuin lailla ei ollut voimaa eikä Suomen kansa saanut takaisin valtiolista itsemääräämis-oikeuttaan. Perustuslaillinen taistelu oli käytävä ensin ja passiivinen vastarinta vietävä voittoon, vaikka sen sitten olisi muututtava aktiiviseksikin.

Maisteri Pouttu tunsu tällä kertaa povensa paisuvan sangen aktiivisista edellytyksistä. Kenties ei ollut muuta keinoa? Kenties tuli kaikkien perustuslaillisten kansalaisten liittyä yhteen, suureksi aseelliseksi järjestöksi?

Mutta samana iltana istui Jaana kotonaan tuolla pienessä kamarissa pihan perällä ja koki opetella Internatsionalea — virsikanteleella.

Niin liehuivat kerran liput tangoissa. Niin sanottiin kerran, että kansan tahto oli korkein laki Suomenmaassa.

Kansa tahtoi, ja kaikki valtion pyörät pysähtyivät. Kansa tahtoi, ja koko yhteiskunta-koneisto lakkasi toimimasta. Kansa tahtoi, ja järjestysvalta oli sen käsissä. Kansa tahtoi, ja junat, laivat, kaikki tottelivat sen määräyksiä.

»Allons enfants de la Patrie,
le jour de gloire est arrivé — —»

Vanha parooni Manfelt tapasi itsensä hyräilemästä marseljeesia. Hänen tuleva vävynsä maisteri Pouttu oli kirjoittautunut kansalliskaartiin, hänen tyttärensä Punaiseen ristiin. Itse kulki hän pitkin katuja aamusta iltaan, teki käyntejä tuttaviansa luona, keskusteli kadunkulmissa uppo-outojen ihmisten kanssa ja koki sotilaan silmällä arvostella nykyisen aseman mahdollisuuksia. Nyt hän seisoi Nikolainkirkon edustalla Aleksanteri II:sen patsaan läheisyydessä ja näki Suomen lei-

jonalipun hulmahtavan ilmaan senaatin, yliopiston ja poliisikamarin harjalta. Hänen selkänsä oli oijennut, hänen silmänsä sädehtivät.

Epäilemättä oli tämä vallankumous. Mutta missä olivat tykit ja sotilaat?

Komppania kansalliskaartia kulki reippain askelin yli torin. Hyvä tahti, hymyili parooni. Mutta missä olivat miesten kiväärit? Aikoivatko he paljain käsin käydä painimaan Venäjän tykiväen, jalkaväen ja kasakkain kanssa? Eikö liehunut Viaporissa valtakunnan lippu, eivätkö seisoneet sotalaivat satamassa valmiina laukaisemaan?

— Seis! huudettiin hänelle venäjäksi.

Hän oli mietteissään kävellyt pari kadunristeystä ja tullut Uudenmaan kasarmin tienoille.

Katu oli suljettu. Venäläinen sotamies ojensi pistimensä.

»Contre nous de la tyrannie
l'étendard sanglant est levé — —»

Hänen täytyi kääntyä takaisin. Ei, tämä ei ollut mikään vallankumous. Tämä oli kevytmielinen kansanjuhla, jonka marsalkat ammuttaisiin ohjelman viimeisessä numerossa, nimittäin suuressa ja loistavassa ilotulituksessa.

Mutta iltapäivällä hän kuuli, että senaatti oli eronnut. Parooni Manfelt tunsu sydämensä säpsähtävän. Kenties tämä sittenkin oli vallankumous? Kenties tässä sittenkin tehtiin historiaa?

Tuli ilta ja yö.

Kaupunki lepäsi pilkkoisessa pimeydessä. Sähkö ei palanut, kaasu ei palanut. Venäläisten sotalaivojen heijastajat mereltä vain joskus sivelivät korkeimpia katonharjoja.

Parooni Manfelt seiso iikkunansa ääressä. Mitään niin pimeätä ja synkkää hän ei muistanut nähneensä elämässään. Mitä tapahtui yössä? Miksi eivät pyssyt paukahtaneet? Miksi eivät tykit tyrähtäneet?

Hän oli yksin kotona. Signe-neidillä oli palvelusvuoro Punaisen ristin sairaalassa, joka oli eräasen koulurakennukseen järjestetty. Maisteri Pouttua hän näki vain silloin tällöin. Hän tuli kuin tuulessa, kertoi, mitä tiesi ja meni jälleen menojaan.

Posti ei kulkenut, sanomalehdet eivät ilmestyneet. Mutta sanottiin, että kaikkialla kautta koko Venäjän valtakunnan vallitsi tällä hetkellä sama pimeys, Kaspian merestä Arkangeliin ja Puolasta Siperiaan saakka. Kaikkialla oli suuri sunnuntai. Kaikkialla lepäsivät työtätekevät kädet. Mutta miljoorat aivot työskentelivät sitä ankarammin.

Parooni Manfeltista tuntui kuin olisi hänet äkkiä temmaistu irti koko ihmiskunnasta ja asetettu yksin seisomaan silmä silmää vastaan jonkin suuren ja tuntemattoman maailmanmahdin kanssa. Oliko aika loppunut? Oliko iankaikkisuus alkamassa?

Hän avasi ikkunan. Kolkko syystuuli puhalsi ohi hänen valkean päänsä huoneesen.

Talot nukkuivat pimeässä. Näytti siltä kuin olisi koko maailma mennyt levolle. Eivät ajurien rattaat rätisseet, eivät vierineet raitioteiden vaunut. Syvä hiljaisuus vallitsi kaikkialla.

Mutta alhaalta kadulta kuului askeleita. Näky sieltä täältä salalyhty välkähtävän.

Ketä ne olivat, jotka kulkivat siellä yössä? Mitä siellä tehtiin ja mitä suunniteltiin? Oliko tämä vallankumous? Jos oli, miksi ei raikahtanut ratkaiseva huuto:

»Aux armes, citoyens! Formez vos bataillons! — —»

Silloin olisi asema ollut selvä parooni Manfeltin mielestä. Salama olisi valaissut yön, ihmiset olisivat nähneet toisensa ja yhtyneet. Mahdollisesti se olisi ollut epätoivoinen taistelu. Mutta oliko tämä pimeys toivorikkaampi?

Silloin se olisi ollut hänen mielestään vallankumous. Silloin hän kenties itsekin olisi vielä vyöttänyt miekan kupeelleen.

Jos koko kansa nousi, niin kuka voi silloin jäädä istumaan? Jos sen kerran täytyi tapahtua, jos isänmaan onni ja maine vaati sitä, niin eteenpäin sitten kaikki jumalan nimeen! Kerranhan kaikkien tuli kuolla. Miksi ei sitten yhtä hyvin voinut kuolla kunnialla?

Mutta ellei mikään todellinen vallankumous ollut mahdollinen, niin miksi sitten leikkiä vallankumousta? Sitä ei parooni Manfelt voinut mitenkään käsittää.

Kuitenkin hänen täytyi tunnustaa itselleen, että tämä ei ollut mitään leikkiä. Kenties tämä sittenkin oli totista totuutta, totisinta, mikä vielä koskaan oli astunut hänen eteensä elämässä? Aiottiinko taistella ilman aseita? Tahdottiinko toimeenpanna vallankumous ilman verenvuodattusta?

Oli jotakin ahdistavaa ja tukahduttavaa yön hiljaisuudessa. Minkälainen oli sen aamu oleva? Syntyikö siellä jotakin pyhää? Oliko kansojen päivä koittamassa?

Miljoonat aivot työskentelivät tuon yön pimeydessä. Miljoonat ja taas miljoonat ajatukset risteilivät tuon synkän ja tähdettömän taivaankannen alla. Nekö kävivät sotaa keskenään? Sekö oli oleva tulevaisuuden vallankumous?

Silloin ei häntä tarvittu enää. Silloin hän voi mennä rauhassa levolle.

Mitä jos kaikki nuo lukemattomat ajatukset olisivat vapaita, varmoja ja itsetietoisia? Mitä jos jokaisen niiden takana seisoisi yksilö, joka tuntisi voimansa ja tarkoituksensa? Mitä jos ne kerran päättäisivät olla tottelematta niitä, jotka käskivät?

Silloin ei olisi mitään järjestysvaltaa enää. Silloin ei olisi mitään valtakunnan sotajoukkoja

maalla eikä merellä. Silloin menisivät tyhjiin kaikki linnat ja valta-istuimet eikä jäisi jällelle muuta esivaltaa enää kuin jumalan kirkas päivä, joka paistaisi päälle vapaiden ihmisten ensimmäisen luomisen aamun ihanuudessa.

Vanha parooni värisi.

Hän sulki ikkunan nopeasti ja rupesi riisuutumaan. Oli vaarallista tuijottaa tuohon yöhön. Huumaavat harha-opit piilivät sen syvässä pimeydessä. Eikö marssinut siellä ainoastaan poliittinen vallankumous? Astuiko sen takana anarkismi ja nihilismi?

Vanha parooni Manfelt ei ollut koskaan ollut mikään leimuava isänmaanystävä eikä koskaan millään merkillisemmällä tavalla kansansa kohtaloihin vaikuttanut. Hän oli ollut nuorena iloinen upseeri, vanhempana suuri vivööri ja elostelija. Se isänmaanrakkaus, mikä hänellä epäilemättä oli, samoin kuin koko hänen muukin maailmankatsoimuksensa, oli aina ollut vain jotakin ylimalkaista ja pintapuolista, sivistyneen miehen tavalista kiintymystä vapaampiin yhteiskunta-oloihin ja kunnioitusta omaa entisyyttään sekä sukunsa traditsioneja kohtaan. Isänmaa ei ollut koskaan astunut hedelmöittävästä valtana hänen sydämeensä. Se ei ollut koskaan tarvinnut häntä, yhtä vähän kuin hän sitä.

Nyt hän tunsii tarvitsevänsä.

Hän ei tahtonut olla yksin tässä yössä. Hän tahtoi kuulua johonkin itseään suurempaan ja kor-

keampaan yhteyteen. Ja hän haki esille Runebergin Vänrikki Stoolin tarinat ja rupesi niitä veissä silmin vuoteellaan puoli-ääneen deklamoi-
maan.

Kynttilä liekutti yöpöydällä. Vanhan paroonin silmät painuivat umpeen.

Hän uneksi. Hän näki unta Napoleonista. Hän näki keisarin ratsastavan valkealla orhillaan, näki Austerlitzin aamun koittavan ja trikolorin liehuvan valtamerestä niin valtamereen. Mutta hän näki myös vanhan kaartin kaatuvan paikalleen ja kaartin takana kansan, miehiä, vaimoja, lapsia, kaikki riveissä, kaikki laulaen, kaikki saman suuren, surmaa ja elämää antavan tunteen elähyttämänä:

»Amour sacré de la Patrie,
conduis, soutiens nos bras vengeurs.
Liberté! Liberté chérie,
combats avec tes défenseurs! — —»

Jaana kulki nämä päivät kuin kuumeessa. Se oli siis vihdoinkin saapunut tuo suuri hetki.

Hänenkin kylpylaitoksensa oli päälakkokomitean käskystä suljettu. Kukaan ei saanut tehdä työtä tänä kansan pyhän tahdon viikkona, jona vuosituhansien vääryydet kostettaisiin.

Suutari kuului kansalliskaartiin ja oli plutoonapäällikkö. Hänen vaimonsa, joka oli erään hyvin tärkeän keskustoimikunnan jäsen, oli lähetetty ylimääräisellä junalla maaseudulle. Jaanalla ei ollut mitään luottamustointa. Kuitenkin hän oli kirjoittautunut Punaisen ristin jäseneksi.

Mutta sen hän oli tehnyt vain paremman puutteessa ja koska kaikki muutkin tekivät niin. Hän odotti. Eihän tämä vielä ollut kuin alkua. Missä olivat giljotinit ja hirsipuut?

Jaana kuuli, että poliisi oli pantu viralta. Se oli hänen mielestään aivan luonnollista. Mutta miksi ei heti erotettu kaikkia virkakuntia? Miksi mitään esivaltaa enää?

Hän oli itse mielellään antanut roponsa yhteiseen lakkokassaan. Mutta hän ei vaan voinut

ymmärtää, miksi tarvittiin enää mitään yleisiä rahankeräyksiä. Miksi ei pankkeja ryöstetty? Miksi ei heti tehty yleistä tasajakoa?

Kuitenkin hän eli päivänsä riemuitsevassa juhlatunnelmassa.

Hänestä tuntui kuin olisi koko maailma nyt ottanut hänen asiansa ajaakseen, kuin hän itse olisi ollut koko tämän suuren ja valtavan liikkeen keskipiste. Kun hän kuuli, että junat ja laivat olivat köyhälistön käskettävissä, hän iloitsi siitä aivan kuin ne olisivat olleet hänen käsissään. Kun hän sai tietää, että kansa oli miehittänyt poliisikamarin, oli hänestä kuin hän itse olisi istunut sen pöydän takana ja jakanut määräyksiä, joita kadunkulmiin naulattiin. Hän pukeutui punaiseen, röijy hänellä oli itsellään ja hameen hän sai lainaksi eräältä ystävättäreltään. Hän liikkui päivät päästään Rautatien-torilla, kuunteli kiihoittavien kansanpuhujien sanoja ja odotti joka hetki ensimmäistä tuliluikkua tuprahtavaksi.

Eräänä aamuna puhui suutari. Jaana oli tunkeutunut aivan puhujalavan läheisyyteen. Suutari pauhasi sorrosta ja herrojen väkivallasta. Äkkiä katkesi häneltä ajatuksen juoksu ja hän jäi avuttomana eteensä tuijottamaan.

Silloin sattuivat hänen silmänsä Jaanaan.

— Tuossakin seisoo yksi väkivallan uhri, hän huusi.

Hän osoitti Jaanaa sormellaan ja kertoi parilla sanalla hänen onnettomuutensa. Kaikki katsoivat Jaanaan. Tämä oli karahtanut tulipunaiseksi. Häntä hävetti niin, ettei hän tahtonut voida pysyä paikoillaan. Kuinka suutari saattoikaan? Miksi ei häneltä ensin kysytty, tahtoiko hän onnettomuuksineen tulla yleisen huomion esineeksi?

Mutta suutari oli taas päässyt alkuun ja jatkoi kasvavalla intohimolla puhettaan. Hän puhui marttyyreistä. Silloin kohosi Jaanan pää. Epäilemättä oli hänkin marttyyri. Se ei ollut mikään häpeä, jonka tähden tarvitsi punastua. Kunnia se oli, suurin mikä voi ihmisen osaksi tulla. Marttyyrit valmistivat tietä tuhansille.

Hän tunsii, että kivi putosi hänen sydämetään.

Ennen aavistamaton valkeus täytti hänet. Hän ei ollut siis turhaan kärsinyt, hänenkin huolensa ja huokauksensa olivat siis osana siinä pilvenpiirtävässä tuskan vuoressa, joka nyt vyöryisi maailman mahtavien päiden ylitse. Miksi ei hän ollut enempi kärsinyt? Sitä suurempana olisi kostonpäivä nyt koittava hänelle.

Ja Jaana meni sinä iltana kotiinsa silmät säkenöivinä ja povi paisuvana uusien surujen ja itkujen hämärästä ikävöimisestä. Kaikki hän tahtoi kestää, kaikki kärsiä, jos se jollakin tavalla voisi olla onneksi kansan tuomiopäivälle ja tulevaisen vanhurskaalle vihalle.

Eräs seppä, johon hän Rautatien-torilla oli tutustunut, saattoi häntä. He istuivat yhdessä ja pakinoivat innostuneina myöhään yöhön. Sepä oli, samoin kuin Jaana tietämättään, anarkisti. Heidän tuumansa kävivät yhteen ja kun heidän vihdoin piti puoli-yön aikaan erota, he löivät lujasti ja toverillisesti kättä toisilleen.

— Huomenna siis, sanoi seppä.

— Huomenna, sanoi Jaana.

Mutta samalla muisti seppä, ettei hänellä oikeastaan enää mitään majapaikkaa ollutkaan. Juuri vähän ennen lakkoviikon alkamista olivat pomot hänet kortteeristaan karkoittaneet, sillä kekseliäällä perustelulla muka, ettei hän ollut maksanut asuntovuokraansa. Kun pomot taas jollakin toisella yhtä rikkiviisaalla tekosyyllä olivat hänet konepajasta jo aikoja sitten erottaneet, ei hän ollut tullut vuokranneeksi uuttakaan asuntoa, vaan oli viettänyt yön siellä, toisen täällä, tullen etupäässä toimeen vain omien suurten ajatustensa antimilla.

— Täytyy kärsiä vakaumuksensa tähden, sanoi seppä.

Se oli Jaanan mielestä kerrassaan sankarillista ja hän tarjosi heti sepälle yösijan omassa kamarissaan.

Seuraavana päivänä sanottiin, että lakon tuli päättyä. Se oli Jaanan mielestä tuiki käsittämätöntä. Päättyä? Miksi? Kaikkihan oli vasta alussa.

Sanottiin, että herrat olivat saaneet eräitä lakeja ja oikeuksia. Ne eivät Jaanaa liikuttaneet. Eihän proletariaatti ollut vielä saanut mitään. Oliko katkaistu kaulaa vielä yhdeltäkään möhömahalta?

Seppä selitti hänelle, että herrat olivat pettäneet kansan asian. Lakkoa oli jatkettava. Kuukaan ei saanut mennä työhön.

— Minä en ainakaan mene, hän sanoi.

— Enkä minä, vakuutti Jaana.

— Yksimielisyys on proletariaatin voima, selitti seppä. Mutta onko sinulla jotakin suuhun pantavata?

Jaana haki esiin, mitä hänellä oli. Seppä söi hyvällä ruokahalulla.

— Ei sinulla ryyppyä ole? hän kysyi.

Ei ollut Jaanalla.

Se oli suuri vahinko sepän mielestä. Ryyppy olisi ikäänkuin kirkastanut luontoa ja lisännyt heidän toverillista mielialaansa.

— Herrat ovat sulkeneet kapakat, hän sanoi, ettei proletariaatti tulisi tietoisuuteen omasta voimastaan.

He lähtivät molemmat yhdessä kävelemään. He näkivät senaatintorilla jaettavan joitakin lappuja, joita vallasväki riemuiten näytteli toisilleen. He näkivät vanhojen herrojen itkevän ilosta ja nuorten poikien huutavan ja hurraavan kadunkulmissa.

Sanottiin, että Suomi oli saanut takaisin valtiollisen itsenäisyytensä.

Mitä se heitä liikutti? He eivät tunteneet asemansa vähääkään entisestä parantuneen.

Torilla he tapasivat suutarin.

— Lakko täytyy nyt lopettaa, hän sanoi. He eivät voineet uskoa korviaan.

— Se on keskuskomitean käsky, selitti suutari. Ja toisakseen, me olemme saaneet kaikki, mikä tällä hetkellä on ollut mahdollista.

— Mitä me olemme saaneet?

Jaana ja seppä korottivat ääntään uhkaavasti.

— Yleisen ja yhtäläisen äänioikeuden, selitti suutari. Äänestyslippu on nyt se ase, jolla me tulemme maan valloittamaan.

Hän meni menojaan. Mutta Jaana ja seppä katsoivat toisiinsa tyytymättöminä.

— Suutari on liitossa herrojen kanssa, sanoi seppä vihdoin.

— Hän ei ole mikään oikea toveri, lisäsi Jaana.

Unioninkadulla tuli maisteri Pouttu heitä vastaan. Hän tervehti ystävällisesti.

— Me olemme voittaneet! hän huusi ohimennen.

Te olette voittaneet, ajatteli Jaana. Kuitenkaan hän ei sanonut sitä.

Mutta he päättivät sepän kanssa, ettei valankumous saanut jäädä tähän. Mikä oli onnistunut kerran, onnistuisi toisenkin kerran. Mutta silloin ei ollut päästettävä herroja asioita sotkemaan.

— Kaikki herrat helvettiin, sanoi seppä.

— Pää poikki ja jalat jokeen, paransi Jana.

He kaksi tunsivat olevansa oikeita tovereita.

He olivat täysin yksimielisiä siitä menettelytavasta, jota oli seurattava. Täytyi takoa niin kauan kuin rauta oli kuuma. Kerran oli heidänkin vuoronsa tuleva.

Seppä jäi sitten Jaanan luokse asumaan. He elivät niinkuin mies ja vaimo.

Kumpikaan heistä ei mennyt työhön. Mutta Jaanalla oli säästöjä ja he elivät jonkun aikaa molemmat niillä.

Seppä oli juoppo ja seuraa rakastava. Heidän kamarinsa tuli keskukseksi monelle hengenheimoiselle vapaalle kansalaiselle, jotka eivät mitenkään voineet taipua lainalaisen yhteiskunnan

orjuuttaviin ja kaikkea pyhää yksilöllisyyden tunnetta polkeviin ikeisiin. Jaana oli heidän kaikkien kuningattarensa.

Täällä ei ollut orja kukaan. Täällä vallitsi vapaus, veljeys ja tasa-arvoisuus. Kaikki oli yhteistä, niin Jaana kuin Jaanan rahat. Elettiin niinkuin viimeisten päivien pyhät ja toivottiin tuhatvuotisen valtakunnan suurta aamu-aurinkoa koittavaksi.

Oikeastaan heillä oli jo tuhatvuotinen valtakunta. Vahinko vaan, että se loppui samalla kuin Jaanan kassa. Heille ei jäänyt silloin elääkseen muuta kuin heidän oma suuri ajatuksensa, joka yhdisti heitä: tavarain tasaaminen.

Silläkin voi elää jonkun aikaa.

Mutta sitten sai järjestysvalta vihiä heistä, teki tutkimuksiaan, tuli eräisiin tuloksiin ja otti kiinni yhdestä apajasta koko kumppaniston.

Jaana pääsi pian takaisin vapaalle jalalle. Häntä vastaan ei mitään erikoisemmin raskauttavaa ilmestynyt. Toiset eivät olleet yhtä onnellisia ja jäivät edelleen niiden lujien lukkojen taakse, jotka poroporvarillinen yhteiskunta on keksinyt kaikkien todella vapaiden yksilöiden kiuseksi ja kauhistukseksi.

Jaana oli siis jälleen puilla paljailla. Hän sai kuitenkin paikan eräässä pienessä saunapahaisessa laitakaupungilla.

Jaana eli nyt täydellistä henkistä kaksoiselämää.

Vankina ollessa olivat syvyyden lähteet läikähtäneet hänen sydämessään ja hän oli jälleen löytänyt lohdutuksen isiensä ja äitiensä uskonnosta. Mutta vankilan ulkopuolella kohtasi taas ajan kapinoitseva henki hänet, tarttui hänen tukkaansa ja pudisti, niin että hänen täytyi mennä myrskyn mukana ja seurata sitä hapsen hajallaan.

Toisin päivin hän puki itsensä mustiin, toisin punaiseen.

Kun hänellä oli mustat päivänsä ja yönsä, hän luki raamattua, itki, kävi kirkossa, oli suurimman epätoivon partaalla, kunnes rauhan palmumetsät hiljaa alkoivat humista hänen korvissaan. Silloin hän voi myös joskus illalla ilmestyä vielä entisen opettajattarensa Signe-neidin luo, joka ei enää neiti ollutkaan, vaan maisteri Poutun onnellinen vaimo. Täällä hän tahtoi puhua talon emännän kanssa iankaikkisuuden asioista, istui usein myöhään yöhön ja lähti kyynel silmänurkassa, kiitellen ja kostellen ihmisten laupeutta yn-

nä sen Isän hyvyttä, joka asui heidän omissa tunnoissaan.

Punaisina päivinään hän näki verta. Silloin hän vietti hurjaa ja epäsiiveellistä elämää, seurusteli vain yhteiskunnan pohjakerrosten kanssa ja takoi heidän kanssaan monta rohkeata ja mielenrikaista suunnitelmaa lainalaisen yhteiskuntajärjestyksen hävittämiseksi. Silloin hän uneksi vain vallankumousta, silloin pyörivät vain pääkalloille hänen sielunsa silmien edessä, talot olivat hänelle vain sopivia painoja dynamiitipanosten päällä ja lyhtypatsaat hirsipuita. Silloin hän myös joskus ilmestyi tuttavansa suutarin perheeseen ja tahtoi keskustella siitä, mikä hänen mielessään paloi sammumattomana kalkkina.

Suutarista oli tullut tyyni sosialisti, samoin hänen vaimostaan. Joskus he voivat vielä innostua Jaanan kanssa vallankumouksesta, mutta mieluummin he puhuivat jostakin muusta. Vaimo, joka oli Jaanan kasvinkumppali, sai silloin tällöin tietoja kotipuolestaan. Täällä sai Jaana kuulla, että kauppias Luikarinen oli palannut vankeudesta ja että koko Lentuan kylä oli nimellisesti liittynyt sosialidemokraattiseen puoluejärjestöön. Kerrottiinpa vielä, että siellä puuhattiin osuuskauppaakin. Mutta muuten olivat lentualaiset kaikki asetettuja anarkisteja eikä kauppias Luikarinen uskaltanut enää illoin liikkua ulkona, sen jälkeen kuin häntä vastaan eräänä

pimeänä syys-yönä oli tehty epäonnistunut murha-yritys.

Jaana kuunteli ahnaasti näitä tietoja. Hänellä oli monta tuttavaa Punaissä kaartissa, vaikka hän itse ei ollut koskaan tullut sen naiskomppaniaan kirjoittautuneeksi.

Muuten hän lähti aina sangen tyytymättömänä suutarin perheen luota. Sen mieto vallankumouksellisuus ei miellyttänyt häntä. Hän olisi tahtonut seurustella jakopiinien ja sansculottien kera, tehdä Marat'n ja Robespierren sankaritöitä. Samoin, vaikka ei yhtä selvästi, hän tunsikin myös mustina päivinänsä kaipaavansa jotakin muuta kuin sitä haaleata uskonnollisuutta ja ihmis-ystävyyttä, jota hänelle maisteri Poutun perheessä tarjottiin. Abrahamin, Iisakin ja Jaakopin jumalaa hän kaipasi, kuluttavaa kuin tuli ja kiivasta kuin jalopeura. Hän halasi rikkoa toden teolla, mutta myöskin tulla toden teolla rangaistuksi.

Häntä ei miellyttänyt tämä penseä kaksinaisuus. Hän olisi tahtonut paljon jyrkempää ja leimuavampaa kaksinaisuutta. Kapinan, uhman ja syyllisyyden veriruskeita ruusuja hän ikävöi, mutta tuta myöskin kaikki katumuksen ja itsekidutuksen skorpionit ihossaan.

Ja sitten hän tahtoi, että lumivalkeat siivet kasvaisivat hänen selkäänsä ja hän leijailisi kautta ilman suoraan jehovan seitsemännen taivaan ihaanuteen.

Hän tahtoi sanalla sanoen oikeata taivasta ja oikeata helvettiä, juuri sellaisia, joiksi juutalaisten jumala ne oli luonut, eikä mitään niiden väärennettyjä, väljähtyneitä ja laimistuneita väli-muotoja. Ja hän toivoi, että hän saisi esimaun niistä molemmista jo ennen kuolemaansa.

Kerran oli hänellä punainen päivänsä.

Tykit jyrisivät Viaporissa. Sanottiin, että proletariaatin hetki oli tullut.

Jaana ei sitä uskonut enää. Kuitenkin sykki hänen sydämensä kiivaasti, kun hän kuuli, että Punakaarti oli kutsuttu lippujensa alle.

Hän seisoj varhaisena aamuna Tähtitornin mäellä tiheässä kansanjoukossa. Päivä paistoi päälle peilityynten vetten ja salmien, joiden kahden puolen valkeat savupilvet tuprahtelivat. Luonnossa vallitsi syvä hiljaisuus. Päälinnoituksen temppelien kupoolit kimmelsivät pilvettömän taivaan alla, jonka laelta keskikesän nouseva aurinko säteili ruhtinaallisena yli ystävien ja vihollisten. Silloin tällöin putosi tykinluoti viheriöitsevien saarten väliin, jotka keinuivat kuvas-tavassa vedessä niinkuin kukitetut laivat taikka pitkät, lehtipurjeiset kirkkoveneet Suomen suu-rilla järvenselillä. Jokainen luoti, joka upposi ulapalle, pystytti haudalleen huimaavan korkean ja kapean vesipatsaan. Jaanasta oli ensin kuin olisivat lapset käyneet leikkisotaa taikka iloinen talkooväki puhaltanut poskistaan summattoman suuria tupakkakiehkuroita.

Mutta yhtämittäinen jyrinä ilmassa täytti pian hänen sielunsa pyhällä vavistuksella. Jumalan lapset siellä kävivät sotaa, kuolon viikatemies siellä teki korjuutaan. Ja hänestä tuntui kuin hän olisi seisonut korkeampien voimien ympäröimänä, vaistomaisesti hän risti kätensä ja rukoili äänettömästi itsekseen: «Isä meidän, joka olet taivaassa.»

Kansanjoukko hänen ympärillään seisoi mykänä kuin kirkkomäellä. Tämä näky vaikutti heihin kuin jumalanpalvelus. Täytyi olla hyvin hiljaa, ettei häiritsisi sitä.

Mutta illalla muutti maisema luontoaan. Taivas oli pilvessä, teräsharmaat aallot löivät raskaasti rantamiin. Oli ilmestynyt ulapalle suuria sotalaivoja, joiden sivut välkkyivät väkevässä, sinertävässä valossa, jyristen ja salamoiden synkän pilven alta kohti kapinoitsevaa linnoitusta. Silloin loimottivat myös Jaanan silmät Tähtitornin mäellä. Ahnaasti, suu puoli-avoinna ja sieraimet levällään hän tuijotti tuohon häikäisevään valoviivaan, sininen tuli tunki hänen aivoihinsa ja oli kuin olisivat aavat aallot ja pitkät pilvenrannat yhtyneet hänen ylitsensä suureksi, kumisevaksi tyhjyydeksi, jossa pimeys oli syvyyden päällä, mutta jumalan henki jyrisi autioiden vetten päältä: «Tulkoon valkeus.»

Mutta valkeus ei tullutkaan.

Sanottiin seuraavana päivänä, että kapina oli kukistettu. Sitäkään ei Jaana uskonut enää.

Hän eli yhtämittäisessä haltioitumisen tilassa eikä tiennyt enää itsekään, mikä hänen mielestään oli mahdollista, mikä mahdotonta.

Sinä päivänä hän kuitenkin puki itsensä mustiin. Illalla hän istui yksin kotonaan ja luki raamattua. Hänen eteensä sattui ensimmäisen Moseksen kirjan kuudes luku.

»Ja tapahtui, koska ihmiset rupesivat lisääntymään maan päällä ja siittivät tyttäriä;

niin Jumalan pojat näkivät ihmisten tyttäret kauniiksi ja ottivat emänniksensä kaikesta kuin he valitsivat.

Silloin sanoi Herra: ei minun henkeni pidä nuhtelemaan ihmistä (sanan kautta) iankaikkisesti, sillä hän on liha; sentähden olkoon hänelle aikaa sata ja kaksikymmentä ajastaikaa.

Siihen aikaan olivat sankarit maan päällä: ja myös sitte kuin Jumalan pojat makasivat ihmisten tytärten kanssa, ja he olivat siittäneet heille lapsia: nämä olivat valtiaat, ne muinen kuuluisat miehet.» — — —

Jaanan silmät loistivat kummallisesti.

Miksi ei ollut enää se aika? Miksi eivät Jumalan pojat enää tulleet ihmisten tytärten luo?

Hän sulki kirjan ja rupesi hitaasti riisuutumaan. Mutta hänen poskensa hehkuivat hehkumallisella punalla ja hänen sydänalaansa viilsii niinkuin olisi tulinen rauta ratkonut hänen sisälmyksiään.

Jaanan asunto oli tähän aikaan eräässä laita-kaupungin talon matalakattoisessa vinttikerrok- sessa.

Huonekaluston muodosti pääasiallisesti sänky, mutta se olikin sitä tilavampi, mahtavampi ja silmiinpistävämpi. Sängyn vastakkaisella seinällä oli suuri peili, jonka edessä hänen oli tapana iltatoalettinsa suorittaa.

Tällä kertaa hän teki sen tavallista perinpohjaisemmin.

Vaatekappale vaatekappaleelta paljastui hänen valkea, synnillinen ihonsa, kunnes hän seisoi kokonaan alastomana. Hän peilaili itseään, kääntelihe, keikisteli, ojensi käsivartensa ilmaan, hymyili, ihastelihe ja astui askeleen eteenpäin. Taas hän astui toisen taaksepäin, pani käsivartensa niskaan, keinutteli lanteitaan, punnitsi rintojaan ja huomasi ne täysipainoisiksi. Hetki hetken perästä kului eikä Jaana muistanut levolle menoaan.

Huone valkeni vähitellen. Nouseva aurinko, jonka kultaiset säteet sattuivat tähänkin tomuiseen vinnin-ikkunaan, tapasi hänet vielä seisomasta kuvastimensa edessä ja omaa aistillista kauneuttaan imehtimästä.

Seuraavana päivänä hän pukeutui jälleen punaiseen.

Hän seisoj erään torin varrella ja näki väkijoukon estävän raitiotie-vaunun kulkemasta. Hän näki kunnallisen suojakaartin marssivan esiin aseet kädessä, kivien lentelevän, revolverien paukuvan ja punakaartilaisten vastaavan tuleen.

Äkkiä huudettiin jostakin:

— Pois tieltä!

Jaana kurotti ahnaasti kaulaansa katukäytävältä. Hän näki syöksyvän esiin kymmenkunnan kivääreillä varustettua miestä, pysähtyvän, tähtäävän ja laukaisevan. Eräitä kunnalliskaartilaisia kaatui. Kansa puhkesi riemuhuutoihin.

— Pois tieltä! Meidän pojat ampuu.

Jaanakin huusi muiden mukana. Hän tuskin huomasi sitä itse. Hänen sieraimensa olivat laajentuneet huppeloivan hurmeen hajusta, maassa makaavien ruumiiden näky tenhosi hänen silmiään. Hän unohti, missä hän oli ja kuka hän oli, hän kuuli vain ympärillään paukkuvat lau-

kaukset ja ymmärsi, että tässä tehtiin kuolemaa, että proletariaatin päivä oli koittanut ja tullut koston hetki veripurppurainen.

Uusi yhteislaulus. Lisää kaatuneita ja haavoitettuja.

Kunnalliskaarti hajosi. Kiväärimiehet tekivät kokokäännöksen ja katosivat.

Kansanjoukossa katukäytävällä nähtiin myöskin eräs vanha, valkohapsinen herra, nuori nainen käsipuolessaan. Se oli parooni Manfelt. Huolimatta tyttärensä estelyistä hän oli saapunut tänne. Maisteri Pouttu oli kunnalliskaartilaisten riveissä. Hän ei ollut kuitenkaan haavoittunut.

Parooni Manfelt oli poissa suunniltaan. Hän ei vielä jaksanut käsittää tätä. Koko tapaus oli hänestä niin järjetön, niin typerä, niin mielenvikainen, ettei sille ollut vertaa kansojen historiassa. Taistelivatko nyt Suomen kansalaiset keskenään? Nyt kun kaikki kerran oli saavutettu? Nyt kun Suomi oli saanut takaisin lainalaisen vapautensa ja ikivanhan itsenäisyytensä? Miksi nyt juuri panna kaikki alttiiksi? Miksi nyt juuri sekoittua Venäjän valtakunnan keskinäisiin kapinakysymyksiin? Eivätkö nuo ihmiset tienneet, että hallituksen sotajoukot olivat voittaneet ja että kaksipäinen kotkalippu jälleen liehui Viaporissa? Tahtoivatko he vartavasten valmistaa Venäjän armeijoille tilaisuuden tunkeutua rautaisena kiilana Suomen vasta toipuvaan yhteiskunta-ruumiiseen?

Äkkiä hänen silmänsä pimenivät. Hänen sydäntään vihlaasi niin, että hänen täytyi nopeasti painaa sitä kädellään.

Hän näki jotakin kuulumatonta.

Ruumiita hän oli nähnyt ennen, laukauksia hän oli kuullut ennen, seisonut sodassa hän oli ja katsonut silmiin kuolemaa. Mutta nyt näki hän jotakin, jota hän ei ollut vielä koskaan nähnyt eikä edes unissaan voinut uskoa mahdolliseksi.

Hän näki nuoren, pitkä-palmikkoisen naisen hyppelevän kadulla ja potkivan kuolleita, maassa makaavia kunnalliskaartilaisia kasvoihin.

Se oli Jaana. Hän ei ollut voinut hillitä itseään enempää. Hän oli hullaantunut veren ja ruudin hajusta, koston hekkuma oli hänet haltioittanut, hän hyppeli, hän tanssi höyryävien ruumiiden kesken ja potki niitä kasvoihin, rintaan, kaikkialle, huutaen, huitoen, leimuten kuin lieska punaisessa puvussa.

Oli jotakin niin peljättävää, jotakin niin alkuaikaista ja metsänpetomaista tässä näyssä, että vanha parooni Manfelt horjahti ja tapasi avuttomana käsillään ilmaa. Hänestä oli kuin olisi hän nähnyt silmiensä edessä ilmi elävänä itse Baabelin porton ja lohikäärmeen, joka karkeloi riemuitsevaa kuolemantanssiaan tomuksi menevän maailman raunioilla.

Mutta tuo pitkä palmikko, joka häilyi ilmassa? Eikö hän ollut nähnyt ennen sitä?

Välkähdys välkähdykseltä muistui hänen mieleensä synkän suvun tarina, sen, jonka kohtalon ikuiset vallat olivat säätäneet käymään vääjäämättömään perikatoon. Eikö hän ollut nähnyt tuota naista kerran ennen eräässä laitakaupungin pahamaineisessa talossa, nuorena, arkana, säilyvänä kuin hirvi? Eikä se ollut sama palmikko, joka oli laahannut maassa pitkin katuja, silloin kun rääkätty nainen oli väkivaltaisesti viety väärän esivallan korjuusen? Eikö tuo sama nainen ollut sitten pessyt ja hieronut häntä, istunut hänen talossaan, saanut osakseen siellä pelkkää hyvyyttä sekä hänen että hänen tyttärensä puolelta? Häinkö nyt tanssi ruumiiden keskellä, viimeisen päivän vimmassaan, riemuitsevana, voitollisena? Olivatko kaikki taivaan kynttilät sammuneet ja auenneet syvyyden lähteet, purkaen punaisesta kidastaan ennen tuntemattomia hirviöitä ja liskoeläimiä?

Mutta päivä paistoi keskikesän pilvettömältä taivaalta. Luonto ei ollut muuttanut muotoaan.

Siis oli ihminen itse muuttunut? Ja vanha parooni Manfelt kaatui paikalleen.

Hän oli saanut halvauksen, mutta hän eli vielä. Tytär puhkesi epätoivoiseen valitukseen.

— Isä kuolee! hän huusi. Apua! Apua!

Kukaan ei auttanut heitä ympärillä. Syvät rivit seisoivat synkkinä ja äänettäminä. Kuului joukosta vain joku karkea kiroussana.

— Lahtari p—le! lisäsi toinen. Auttakoon itseään!

Parooni Manfelt kuuli, mitä sanottiin. Hän avasi silmänsä ja katsoi suurella, surullisella silmäyksellä tytärtään. Hänestä oli kuin olisi koko tämä kansa ollut tuomittu perikatoon. Eikö se ollut itse heimonhengetär, joka tanssi tuolla, raakana, punaisena, riihattomana, iloiten irtipääsytään, polkien kantapäätänsä alle kukistuvan kultuuri-yhteiskunnan muodot, tavat ja siveyslait?

Hän tunsi, että hänen hetkensä oli tullut. Ja hän sulki silmänsä jälleen ja painoi valkean päänsä kovaan katukiveen.

Jaana ei karkeloinut enää. Hän oli äkkiä pysähtynyt, tullut tuntoihinsa ja hiipinyt pois raukeana, hiljaisena ja hervottomana.

Huudettiin:

— Kasakat tulevat!

Kansanjoukko hajosi kuin karja kaikkiin ilmansuuntiin.

Jaana meni nyt nopeasti alaspäin.

Hänen vastustusvoimansa oli murtunut. Oli kuin olisi hänessä mennyt rikki jotakin. Hän puutui kuin puuksi vähitellen, vajosi välinpitämättömyyteen, typerään tylsyyteen, jossa eivät mitään yksilölliset ajatukset ja tunteet enää menestyneet.

Näön vuoksi palveli hän vielä saunapahaisessaan.

Tylsästi hän täytti toimensa, tylsänä hän söi, joi ja meni levolle, joka ei aina ollut vain unta varten. Hänelle oli jo kaikki samantekevää. Ainoa, mikä vielä hiukan virkisti häntä, oli viina; hän nautti sitä joka päivä synkän sydäналанса vahvistukseksi.

Olisi ollut väärin sanoa, että hän kärsi enää. Hän ei ollut onneton eikä onnellinen. Hän ei toivonut mitään eikä enää surrut mitään. Hän eli päivästä päivään niinkuin eläin, vailla tietoa hyvästä ja pahasta, tyytyväisenä, kun sai lähimmät tarpeensa täytetyksi.

Eräänä myöhäisenä talvi-iltana tuli harvinainen vieras hänen saunaansa. Se oli se sama nuori näyttelijä, joka kerran oli näyttänyt olevansa toden teolla rakastunut häneen toisissa onnellisemmissa olosuhteissa. Näyttelijä oli nyt ollut pitkällä juomaretkellä. Siinä syy, miksi hän oli näin ala-arvoisen paikan valinnut hyväatekevälle kylvyilleen.

Herra ei näkynyt enää muistavan häntä. Jaana muisti hänet hyvin, mutta ei sanonut mitään. Herra oli väsynyt, mutta virkistyi kuivattaessa ja teki ikäänkuin muodon vuoksi jonkun lähen-televän liikkeen.

Jaana käsitti sen heti todeksi. Mutta hänen vaatteensa olivat märät ja likaiset ja hän häpesi niitä. Hän pistäytyi sentähden toiseen huoneeseen hiukan pukeutumaan.

Kun hän palasi takaisin, oli herra mennyt. Hän ei ollut viitsinyt odottaa Jaanaa, jättänyt vain juomarahan pöydänkulmalle.

Jaana seisoj, katsoi kummissaan eikä ymmärtänyt ensin ollenkaan. Mutta sitten hän suuttui, kirosi itsekseen ja pillahiti pian täyttä kurkkua itkeä kallottamaan. Hän tunsu itsensä hyvin onnettomaksi.

Hän häpesi.

Hän oli herjattu, halveksittu. Hänestä ei välitetty enää. Häntä silitettiin pääläelle ja potkaistiin sitten niinkuin koiranpentua tuota tuon-nemmaksi.

Saunassa ei ollut enää ketään. Herra oli ollut viimeinen vieras siellä.

Jaana itkeä kallotteli vielä kadulla. Hänen askeleensa horjahtelivat, sillä hän oli nauttinut tänään tavallista enemmän väkeviä. Satoi lunta. Hän kulki erään puiston läpi ja heittäysi vihdoinkinokseen istumaan.

Hän ei viitsinyt enää jatkaa toivotonta käyntiään. Tässä saisi hänen loppunsa tulla. Kinokseen hän kuolisi, kuupertuisi. Siitä korjatkoot.

Lumihiuteet putoilivat hänen kasvoilleen, sulivat ja kattoivat pian koko hänen ruumiinsa valkeaksi.

Hän näki unta, että hän oli kuollut ja tullut taivaasen. Siellä oli paljon väkeä, hienoja herraspoikia ja tyttöjä, mutta myöskin talonpoikaisia, niiden seassa mummo. Jumala istui lempeänä ja aurinkoisena salin perällä. Jaana tahtoi juosta, langeta hänen jalkainsa juureen, kostuttaa ne itkullaan ja kuivata jälleen pitkällä suortuvillaan. Mutta mummo ei päästänyt häntä. Mummolla oli kädessään pitkä koivupiiska, jolla hän uhkasi Jaanaa.

— Sinä tottelematon tyttö! Mistä sinä tulet?

Jaana ei tiennyt, mitä sanoisi. Hän tunsivatottomilta retkiltä tulevansa. Mummo kävi kohti ja tahtoi piiskata häntä. Jaana pelkäsi, mutta häpesi vielä enemmän, että sen täytyi näin kaiken kansan ja itse isä-jumalan nähden tapahtua.

— Ei paljaan päälle, hän rukoili. Ei paljaan, . .

Hän heräsi siitä, että joku pudisteli häntä. Se oli eräs maalaispappi, joka sattumalta oli asioilla pääkaupungissa. Hän oli kulkenut puiston läpi ja nähnyt valkean vaimon kinoksessa kyyröttävän.

Hänen sanansa olivat lempeät ja Jaana kuunteli häntä. Hän lupasi hankkia yösijan hänelle ja Jaana tahtoi nousta. Mutta hän ei jaksanut enää. Papin täytyi nostaa hänet ylös ja taluttaa häntä.

Jaana tunsu itsensä täysin turvalliseksi hänen käsipuolellaan. Ja kun hän lähemmin katsoi, oli hänestä kuin hän olisi nähnyt joskus ennen tuon hyväntekijänsä. Eikö se ollut hänen naapuripitäjänsä kirkkoherra kaukaa pohjan periltä, sama, joka kerran kauppiaan pirtissä oli kehoittanut laittomaan asevelvollisuus-kutsuntaan ja sitä ennen Herran pyhällä ehtoollisella hänen huulilleen kalkin ja rippileivän ojentanut?

Mutta hän oli liian väsynyt muistaakseen mitään enää sen selvempään. Tahdottomana hän antoi taluttaa itseään läpi yöllisen lumisateen, johon he molemmat kuin kaksi valkeuden viatonta enkeliä hävisivät.

EINO LEINO.

Runokirja. Valikoima tekijän laulurunoudesta. 3: 50, korukansissa 4: 75.

Kaunosielu. Kuvaus. 1: 75.

Päivä Helsingissä. Pilakuva. 1: 85.

Tuomas Witikka. Romaani. 3 mk.

Hinta 3 mk.

